

CIKÁNI

CIKÁNI

Dalekáť cesta má –
marné volání! –

Wiesć jedna tylko czasem w dalekiej krainie,
jak strumyka szmer zimny w ustach zimnych płynie, 5
że kiedyś – przybył zdala – – – młodzieniec.

Stefan Garczyński

I

Oh! może się przenosząc w odleglejsze wieki,
świetniejsze okolice, kraj sławny, daleki, 10
nad brzegami Jordanu, pod palmy drzewiną,
usiadłby zamyślony z hebrajską rodziną.

O! nie – przeszłych już zgryzot nie widać tam wojny,
tylko znikłej nadziei grobowiec spokojny,
tylko się lampa szczęścia w jej oczach paliła, 15
i zgasła, – i swym dymem całą twarz zaćmiła.

Maria przez Malczewskiego

Tichá krajino! jak často vábila mne samota tvá v stíny
své, aby pobouřenému srdci poklid se navrátil! Jak často
vrátilo ticho tvé, rozhostivši se v duši mojí, zrakům mým 20
ztracený mír!? – Teď však – přišedšímu v porostlé skály
tvé – propastí se mi zdáš; strašné myšlenky budíc v nepo-
kojné mysli, hrůzné mi na paměť uvádíš pověsti, a již
nikdy neuvedeš pokoj v prsa má. – Bloudím opět skalami
tvými, bledý měsíc vyšel nade temnem černých jedlí a 25
mrtvé zraky jeho poklidně hledí v osamělého tvář – a přece
hluboký smutek ouží nádra má, přece hluboký poklid časů
přededších ach nikdy již se nenavrátil. Tak v rozplakaném

jitru chladná mlha doléhá na skalnaté prsa strání tvých. A předešlý čas, zbloudilý co papršek hvězdy vzdálené, někdy jen přichází v zraky ducha mého; jasné jest světlo jeho – leč nezahřívá.

5 Uprostřed ourodné roviny leží hluboké, ouzké, na mnoho však mil dlouhé oudolí. Cestující rozlehlou rovinou nena-
děje se před sebou ležícího dolu; až najednou přišed na
okraj jeho a uleknutý zastaviv krok, jak by náhle se před
ním rozstoupila země, hluboko pod sebou uhlídá vrcholky
10 temných jedlí a sem tam mezi skalami rozstavených cha-
trčí. Po obou sice stranách oudolí toho strmí vysoké skály,
leč nicméně jsou si obě strany velmi nepodobné.

Po levé straně stojí již od vchodu vysoká a příkrá písečná
skalina. Mnohý dešť ji rozemlel v rozličné podoby zvířat
15 podivných i zpotvořilých postav lidských, které hustě a
v nesčíslném množství po skalnaté stěně buď lézti, buď z ní
vyhlížeti se zdají, dutýma za putujícím tudy se dívající
očima. Při skalině, po vystupcích i rozsedlinách jejích za-
stíňují vysoké jedle a borovice tyto často hrůzné hříčky pří-
20 rody, místami jenom zdola povolující oku pocestného volný
průhled na tuto bělopožloutlou vysokou zeď.

Po pravé straně od východu k západu dolu se táhnoucího
písečná skála jest v mnohé kusy nestejně šířky rozervána
a výš a výše po sobě nad oudolí vystupujíc ohromné tvoří
25 sem tam rozvalené stupně. Husté křoví obrostá tyto vysoko
nad ně strmící veliké kameny a celá ta strana jest podobna
pustému městu východních krajín, na jehožto rovných,
mechem porostlých střeších požloutlé břízy sklánějí pla-
čící větve, v jehožto ulicích nízké, husté křoví zakrývá
30 ouzký průchod ve stavení pusté, teď jen plachým liškám
za obydlí sloužící.

Sem tam vystupuje některý kámen, jako by štíhlá vížka
strměla nad ploché střechy, a dešť i jiné nehody, aby doko-
naly klam ten, vytvořily uzounká okna. Některé chaloupky,

jestli se těch asi šest neb sedm chatrčí tak nazývati může, opírají se porůznu o tyto po stráni hustě se nacházející kameny; a mnohá z těch chatrčí jen přední stranu má z netesaných trámů sbitou, ostatní díl její jest vnitřek dutého kamenu. Ouzká pěšinka vede mezi rozsedlinami skal a 5 hustým křovím od jedné chatrče k druhé, až dolů do oudolí k ouzkému sice, dlouhému ale a hlubokému jezeru, na jehožto modravé hladině vodní lilie rozkládají své široké, temnozelené listí a bledé jejich květy plynou co stříbrné korunky nad temným zrcadlem vod. Jestliže, jak mnozí 10 učenci jistí, v pradávných časích celá země česká jen jediné veliké jezero byla, tedy jest toto malý pozůstatek z oné nesmírné vodní hladiny a ploché, ouzké břehy jeho jsou z obou stran veliké stupně písčité skaliny, která kdoví jak daleko se stápí v prohlubeň vodní; neb dle ujišťování tamějších oby- 15 vatelů ještě žádný nenalezl dna ve vodě této.

Při jezeru tomto na výtoku malého potoka stojí mlýnec, kteréhož jednozvučné klepání v spolku se šustem a hvizdem přelétajícího ptactva působí, že tato samota ještě pustější, mrtvo krajiny této ještě hrůznější se zdá. Časem jen pro- 20 nikne nářev neviditelným pastevcem pronešené národní písňe a jakoby potěšena z toho krajina kolikráte po sobě si opětuje zpěv jeho temným – temnějším ohlasem.

Asi šest set kroků vzdál od vchodu – kde malý potok hustými olšinami zastíněný v malém vodospádu hlučněji 25 hovoří s rodnou jemu krajinou – rozstoupí se oudolí po levé straně v jiný, širší sice, ale krátký jenom dol. Uprostřed něho stojí vysoká hustě porostlá skála, korunovaná zříceninami starého hradu; mnohem však vyšší ji obklíčující skalnaté stěny dolu toho, takže ani vysoká jednotlivá věž 30 zříceného hradu nepřenikne vrcholky jedlí broubících po hoře ohromné tyto zdě.

Stavba hradu toho, a obzvláště kulaté věže, jest zcela přiměřena rozmnožení tichou hrůznost krajiny. Bleděžlutá,

jako skála, základ její, zdá se z jediného kusu pozůstávati. Zeď její náramné je tloušťky a až ku špičaté, taktéž přižloutlé kamenné střeše ani jediného okénka nemá. Zcela jest neproměnná, hladká a drobné ozdoby, jako hříčky na krku
5 velikána, pod přístřeším jejím umístěné, činí, že hrůzná její síla tím strašněji doléhá na zbloudilého, zadiveného poutníka. Na něco širším přístřeší se chvěje mladá bříza, ba přiléhajíc k špičaté nevysoké střeše, ba od ní na dol se kloníc, co jednotlivé péro za kloboukem loupežníka.

10 Pod hradem tímto na vchodu tohoto druhého dolu stojí blízko nad potokem malá chaloupka, zcela obyčejné tam obvyklé chudobné stavby. Jako ostatní chatrče po kopci druhé strany jest i ona o skalinu svým zadním dílem opřena, a jen tím od nich se liší, že přední její stranu po ní rozvedené
15 reví vinné širokými listy přikrývá. Před ní jest malá čtverhranná zahrádka, v kteréž dvě na drnu vyvýšené kamenné tabule, obkličené drnovými sedadly, jakož i nade dveřmi se houpající chvůj praví chalupu tuto býti jediným hostincem této krajiny.

20 Jednoho večera viděli pastevci, po protějším kopci mezi nízkým křovím stáda svá k domovu ženouce, tři osoby v této zahrádce se míhati, a právě tím večerem počíná příběh, který jsem v té samé zahrádce slyšel vypravovati.

Obyvatel chalupy této se svou dcerou a každodenní
25 jejich host byly, jakž pastevci snadno uhodli, tři osoby nacházející se v židové zahrádce, jakž zahrádku tuto tamější sousedé nazývali.

První byl vysoký sedmdesátiletý starc, věrný syn kmene izrahelského. Trošku nachylený přecházel volným krokem
30 malou zahrádku od jednoho konce k druhému. Sametové černé, až po kolena dosahující spodky se stříbrnými přezkami a podobná vesta s velkými stříbrnými knoflíky, jakož i stříbrné přezky na lesknoucích se střevicích jevily, že nepanuje zde chudoba jako v ostatních chalupách. Taktéž

i čisté bílé punčochy, bílé rukávy tenké košile a bílý při krku límec ne sice nezvyklou národu jeho čistotu, nýbrž více, že den sobotní jest, prozrazovaly, neb v jiné dny krýval ohebnou, ač sestaralou postavu velmi oškubaný i ušpiněný přičervenalý kabát. Dlouhá, bílá, dnes uspořádaná, až po pás dosahující brada jevila jedině jeho vysoké stáří a malá čepička z černého aksamitu kryla hlavu, kterou řidké šediny před večerním větrem dostatečně hájiti nemohly. Jindy obratný a ziskuchtivý obíhal, obsluhoval aneb za stolem seděl s hostmi svými; dnes však velebnou tvář časem k nebi obraceje, časem k zemi skloňuje přecházel a z pohybování jeho bylo souditi, že zvyklé modlitby odříkává.

Při chaloupce v malé besídce seděla dceř jeho Lea. Fantasticky spíše než přiměřeně oděná, vysoká, štíhlá postava. Bílý, rásný šat až přes bosé nohy dosahující byl přepjatý černým, stříbrem protkávaným páskem. Hlavu měla vysokým tureckým šátkem ovinutou, na způsob ženštin svého národa, bydlících v krajinách východních, a husté černé kadeře padaly pod okrytem tímto kolem bledé, krásné tváře na bílou šiji. Jasně zářily veliké černé oči upřené do neskončené dálky; však nepohnutý její hled do pustého modra a podivný význam obličeje srovnaný s oblekem jejím – a snadno bylo uhodnouti, že na rozumu pomatena jest. Ruce její hrály si nevědomky s nějakým kvítkem, roztrhující listky jeho.

Třetí osoba, každodenní host v hospůdce této, byl starý vyslouženec, slynoucí v končinách těchto jakožto nejlepší vypravovatel. Jestli se kdy oudolím modrý kabát s červenými výložky zablysknul, tedy jistě to byl on, a děti mu z chaloupek vstříc vybíhaly, žádajíce ho, by jim něco vypravoval. A on jim toho nikdy neodepřel, nýbrž nakroutiv si dlouhé vousy a na zemi se mezi ně usadiv, dlouhé pověsti vypravoval, třeba i něco pilně na práci bylo. – Mimo to měl ještě jiný, výnosnější ouřad, totiž na zámku, nedaleko

přede vchodem do oudolí nedávno vystaveném. Tam musil každodenně pánovi a ouředníkům šaty čistiti; – za to, a že s pánem již co vojenský služebník v bitvách býval, měl na zámku svobodný byt a mimo to ještě měsíčně něco peněz. 5 Ty však mu nikdy nestačily; neb jakmile je na konci měsíce obdržel, musil je hned starému židovi za dluhy odevzdati, kterého každodenně za příčinou několika skleniček kořalky navštěvoval. Dříve byl také poslem na zámku; ježto se ho ale žádný nemohl zpět dočekati, jestliže 10 kamsi poslaného děti napadly, žádající o nějaký příběh, tedy jest mu poslovský ouřad odejmut a služba jeho, dle jeho vlastního významu, o několik skleniček snížena. Jistě že by byl tu tak samotný neseděl na drnovém sedadle za kamennou tabulí, kdyby děti tak pozdě navečer přísným 15 rozkazem rodičů a strachem před obludami, které dle vypravování jeho v noci po oudolí se toulaly, doma drženy nebyly.

Poněvadž ho tedy zde žádný neposlouchal, vypravoval sám sobě celou francouzskou válku, a sice jak obyčejně 20 velmi hlučně a tak, že vzdy po několika slovích ukrutná lež nasledovala, kterou každý hned za lež uznati musil. Lhaní tak mu již bylo silným zvykem, že nemaje komu jinému sám sobě musil lháti. Časem hlavou i rukou pohyboval, jako by se tomu všemu náramně divil, a někdy se 25 uprostřed vypravování zastaviv, kořalkou chřtán propláchnul a jednotlivé „aj, aj“ vyklouzlo z dlouhými vousy přikrytých ust. Mezitím se ustavičně ohlížel po oudolí, které odsud daleko se mohlo přehlednouti. – Slunce již dávno zašlo a jednotlivé červené pružiny poletovaly přes nový 30 měsíc, který právě nad starou věží visel co stříbrná lampa v oblačné síni. Na věži pohrávala bledá bříza v světle jeho mladým listím co mrtvými jiskrami nad zříceninami zbledlými. Hrůzyplné postavy po skalnaté zdi sebou v míhajícím se světle pohybovati se zdály a nad skalnatými stupni pro-

tější stráně ležel tichý papršlek měsíce co smutné zapomenutí nade zpustlým městem a pohrával si v břízách náhrobků jeho.

Husté křoví se kolébalo v pustých ulicích jako lehkým větrem, šepotajíc jako umírající hlas muezzina z minaretů zovoucího k modlitbám zesnulých pravověrců, a štihlé kameny strmící co vížky nad sesutiny východokrajního města stkvěly se co stříbrné báně v bledém zásvitu.

Po potoku zdály se jiskry poletovati; leč v zrcadlné hladině jezerní ploval tichý obraz měsíce mezi líliemi vodními a hvězdami nebes. Kopce kolem i stromy temnější na se přijímaly barvy a jen vrcholky jejich sem tam se červenaly v zásvitu hasnoucích požárů. – Pastevci přehnali na obzoru po kopcích svá stáda v tiché stáje a nápěvy jejich umlkly spolu s klepáním malého mlejna, a hlubokou tichostí nebylo slyšeti leč bublání potoka a rozpravy sobě samému francouzskou válku hlasitě vypravujícího vysloužence. –

„Nalevo byla vysoká hora – as tady,“ vypravoval, levou rukou v naznačené místo svůj klobouk postavuje, „vpravo vyhlížela z jakéhosi stromoví kostelní věž nějaké vesnice – as tuhlenon,“ a přendav skleničku s kořalkou, postavil ji vpravo, kdežto měla jmenovanou věž představovati; pak palcem uprostřed tabule ukazuje, pokračoval takto: „A tu jsme stáli my – či – ne – ne – nestáli jsme, to bych lhal; – tu jsme seděli my – ano, aspoň já – a seděl jsem na tureckém bubnu, zrovna proti Francouzům. Aj, aj! – Jak? že ne? Na mou milou věru, kdo se opovází – no, no, no tak, tedy tu jsme seděli, a zůstali jsme sedět, ale ne dlouho, – neb najednou vám to bouchne za mnou na ten turecký buben, zrovna za mnou a – a – a,“ přitom hladil rozevřenou rukou kamennou tabuli, až najednou velmi rychle vykřikl: „a celá armáda vyskočila – prokletá potvora – fí – celá armáda. Hahaha! Jak? kdo se opovažuje? no, no, celá, a jestliže ne, jářku, tedy jsem vyskočil já – ano já –

a obrátím se, a za mnou stojí sám pan jenerál – na mou věru, sám a sám, a za ním všickni oficiři. – A tu vám mně sáhne na rameno, ne – ne, to bych lhal; tu mě vezme za knoflík – ano, na mou věru za knoflík;“ vtom vyrval na
5 tabuli věž čili skleničku, dopil a tak silně ní o tabuli řinkal, jako by v té věži všemi třemi byli zvonili.

Hned z chaloupky vyskočilo služebné děvče a poklonivši se starému židu bralo sklenku z rukou vysloužence. Ten pak chopiv ji za ruku, počal: „Ano, za knoflík, vidíš,
10 zrovna za tuhleť, či ne, – ne – to bych lhal,“ počal dále vypravovati, děvče však takovému si počínání zvyklé, vytrhši se i se skleničkou do chaloupky ubíhalo a vyslouženec Bárta, neb jak jej sousedé jmenovali, Bárta Flákoň, pokračoval u svém lhaní: „A tu vám ke mně povídá: ‚Bárto,
15 vidíš támhle tu věž?‘, já řku: ‚vidím‘, no – no – kampak se poděla věž? – ah – ah –,“ vtom přinesla holka naplněnou skleničku, a postavivši ji ke klobouku, opět odcházela. „Ohou!“ křičel Bárta, „tu nestála – tuhle, zrovna tuhle-
non,“ a postaviv skleničku vlevo od klobouku, na jiný kraj
20 stolu, mluvil dále: „A tu jsem vám, abych to dopověděl, šel s tím chlapem do té vsi špehovat, a šli a pili jsme – pili jsme, až se hory zelenaly. – Já jsem vypil již tři – čtyry holby a on teprva jednu, – ale potom – potom se dal do pití, a než já jsem vypil tu pátou, tu on sám vypil – a – a,“
25 a opět hladil rukou po stole, což vzdy bylo předchůdce náramné lži, – až po chvíli rychle vykřikl: „prokletá potvora – vypil čtyry sudy – fí – prokletá potvora! Aj, aj, ano! čtyry sudy! na mou věru, čtyry sudy! A potom jsme šli špehovat. Já – a on. On napřed a já vzadu, a vzdy jsem
30 se vám schoval tak chytře za ty čtyry sudy, že jsem neviděl nic před sebou – prachprachoucí nic.“ – A zvyklý, že se mu mezi tohoto příběhu vypravováním, což již několikráte se stalo, posluchači smáli, smál se sám hlasitě: „Hahaha! – Jak? kdo se opovažuje? no – no – tedy vyšlo na nás deset

vojáků – a – povídá ten jeden z nich: „Kdo jste?“ – A tu se vám ten chlap, co šel se mnou, zdvihne a povídá: „Špehouni jsme!“ a dal jim ránu – a – a,“ šoupaje rukou po stole vykřikl: „a všech čtyřecet upadlo! – aj, aj – ano! prokletá potvora – všech čtyřecet! Aj! – a ta věž,“ – vtom vzal skleničku a tak srdečně si připíjel, jako by ty čtyry sudy najednou chtěl vypít. – – –

Umlklou krajinou zavznělo pojednou několik plných souzvuků strun – nesly se tichým dolem a obražené o skály splynuly v temnou příjemnou hudbu. – Pak opět bylo 10
ticho. –

— — — Wygnańcem!...

Tęsknota mě obarcza, gněbią niepokoję,
wszystko, co widzę — nie swoje!...

Niebo, ziemia, powietrze i ludzie i mowa,
každá rzecz tęska, choć nowa.

Niemcewicz

Po chvíli opět bylo slyšeti několik smutných zvuků z protějšího kopce. Bárta se sklenicí v ruce a hubou otevřenou
10 brzo vzhůru k protějšímu kopci, ba k starému hradu pohlížel; i starý žid zůstal státi a s podívením poslouchal, jen Lea zůstala jako prve nepohnuta. Hned nato nasledoval zpěv. Vyslouženec Bárta kvapně vstal, a posadiv si nakřiveně klobouk na hlavu, postavil se vojensky a nepohnutě
15 čuměl vzhůru. Zpěv smutný byl zřetelně pronešen, každé slovo bylo rozuměti, a smutné zvuky strun vyplňovaly nedlouhé mezi slokami přestávky:

*V dlouhém poli šumí větrů vání;
jabloň co tam růžobíle zkvítá,
20 zlaté klasy vše přede mnou sklání,
vše se kloní — nic mě neuvítá.*

*Po březovém háji větry hrají,
vpředu háj ten dub stověký hlídá,
jeho listky cosi šepotají; —
25 poslouchám — pro mne nic nepovídá.*

*Bublá potok stříbrnými hlasy,
potok, co luh květný obeptná,
jak by dávne vypravoval časy,
přejudu — slyším — mně nic nevzpomíná.*

*Modrý blankyt nade mnou se klene,
po něm větřík oblakami hraje,
dnes je v půlnoc – zítřka na jih žene,
v západ – v východ – – nikdy v moje kraje.*

*Rozplašen můj národ; – bratr bratřím
neznámý; plácem si cestu krátím,
dvakrát nic, vše jednou jenom spatřím,
věčně dále, – nikdy se nevrátím.*

5

Po slovích „rozplašen můj národ“ vstala rychle Lea, přejedší rukou bledou tvář poslouchala pozorně s okem nepohnutým, upřeným do šeré dálky až ku konci písň. Když pak již i strůny i ozvěna umlkly a opět hluboké kolem nasledovalo ticho, nesl se smutný její zpěv hlubokým oudolím.

*Jeruzalém zpustla – ni místo neznáno,
rozplašen můj národ, potupa mu zlá,
kam hlavu by sklonil, mu místa nedáno,
daleko prach otců, daleko vlast má!*

15

*Ž nespátržené vyhnán! – Palmy na Jordánu,
kde východem slunce hlas hrdliččin zní,
tam vy pozdravujte ode mne neznánu,
jt rcete, že ještě chovám lásku k ní.*

20

*Má láska šla se mnou – po vysoké hoře,
vyšší té hory, přes kterou jsem šel;
šel jsem přes moře – přes hluboké moře,
hlubší toho moře přenesl jsem žel!*

25

Ticho stál starý žid; slzy se mu lily po vraskovaté tváři, po šedivé bradě. Dlouho tak stál. – S podivením sepal Bárta ruce a polohlasné „aj, aj“ provázelo z ust jeho zpěv

Lein. Mezi tím zpěvem přecházely po druhé straně s kopce dvě vysoké postavy po pěšince od chaloupky k chaloupce mezi skalami až dolů do oudolí. – Umlkl zpěv Ley a poslední názvuky jeho umíraly nad protější strany skalami, 5 jako by nad zpustlou Jeruzalémí usnuly v papršku zapadajícího měsíce.

Starý vyslouženec, jako by se z dřímoty probudil, vytržený posledními slovy zpěvu, počal poznovu vypravovati: „Já jsem tam také byl na moři – ano – na moři – tři 10 dny jsme tam byli – Oh to je vám podívaná na tom moři – – Nic nevidíte, nic než vodu a nebe – na mou věru! – A to bouchání z kanónů na tom moři! – No, stokrát tak silně! – ne, ne, to bych lhal, ale pětkrát – – ano pětkráté zajisté.“

15 Kdo ví, jak dlouho a co by byl ještě vypravoval, kdyby ho příchozí nebyli vytrhli. Byli to dva cikáni. Napřed šel malý, po maďarsku vystrojený mladík, červené, zlatem vyšíváné spodky, žluté botky a modrá, zlatými šnurami ozdobená kazajka byly oděv jeho. Na hlavě neměl ničeho, 20 dlouhé však a husté černé vlasy dostačily hlavu před velikými nehodami povětrnosti uchrániti. Postava jeho byla nepatrná, malá, hlava, jakož i on celý k pravé straně se nachýlely. Jeho pravá ruka byla o poznání delší nežli levá a ze zvyku nosil obličej ustavičně do země obrácený; leč 25 obličej jeho byl krásný, obzvláště vysoké, hrdě sklenuté čelo a temnomodré oko, jehožto smutné časem vzplanutí nevolně k soucitnosti budilo. Druhý cikán, mnoho starší, byl celý modře a méně skvostně oblečen. – Nad opálenými tvářemi hořely černé oči co dvě hvězdy na večerním nebi. 30 Mladší měl převěšený přes rameno lesknoucími se strunami potažený cimbál, starší nesl pod páždím hudební nástroj podobný našim houslím. Byli cestující hudebníci.

mladý cikán postoupil, spatřiv vysloužence a ostatní, zaražený as dva kroky zpět, jako by byl někoho jiného oče-

kával; opět však se vzpamatovav tázal se, zdali zde jest hospoda? „I arcize; jen dál, pánové – jen dál – tady se jeden nejlaciněji opije – já vím – na mou věru. Jen pojdte dál.“ – Po takovém uvítání zazvonil Bárta o stůl skleničkou a dívka přiběhla z chaloupky. Starý žid, jenž mezitím opět po zahrádce přecházel, časem u besídky se zastavuje a žalostně na dceru svou pohlížeje, přistoupil kvapně k příchozím, a co by žádali, přívětivě – či spíše oulispně se tázal, jednotlivá mezi tím mumlaje slova modlitby, z které ho řinkání skleničkou bylo vytrhlo. Zatím Bárta dívce přikazoval: „Honem! honem dále; tuti pánové jsou po cestě, a to má člověk hlad, na mou věru! –“

Mezitím mladý cikán, složiv se sebe hudební nástroj, chleb a vodu přinéstí poroučel; načež dívka, do chaloupky odběhši, brzo s chlebem a vodou se navrátila. Starý žid již opět v modlení zahradu přecházel, pocestných si nevšímaje, buď mysliv, že nejsou přátelé mnoho mluvení, buď soudiv, že při nich velkého zisku nenabude.

„Chleb a voda? Na mou věru! aj, aj! na mou věru,“ krouživ hlavou divil se Bárta. „A to tenkrát na Rejnu byly jiné časy. Přišli jsme do chalupy – a měli jsme hlad – na mou věru. To byl hlad, slona bych byl snědl. Aj, aj – a myslíte, že jsem nejedl slona? – na mou věru, výborné maso, a ještě lepší polívka z něho! aj, aj – jak – pochybujete? – Kdo se opovází? – No – no kdepak jsem zůstal? – Aha, v té chalupě; či – ne – ne – to bych lhal – tam jsem nezůstal – ne, nýbrž šel jsem ven. V chalupě seděla bába, slepá a hluchá, a kouřila tabák – aj, aj – ano, kouřila na mou věru. Tam – tam všechno kouří – všechno, – já jsem tam viděl, či ne – ne, slyšel, že tam,“ teď něco zdlouhavěji vypravuje rukou po tabuli šoupal, „ano, že tam – prokletá potvora!“ – rychle velmi – „prase kouřilo. Prokletá potvora! – fí – hahaha! Jak? Kdo se opovazuje? – No – no – kdepak jsem zůstal, ano – před tou chaloupkou, či ne – ne,

to bych lhal, tam jsem nezůstal, nýbrž šli jsme dál; to jest dvá vojáci, Bartoloměj Bárta, totiž já, a Franta hrnčířovic. – Tenkrát ještě byl živ, a na vojně, ano u tentonon se mnou. Toho zabili ve Francouzích u tentonon; jak tomu
5 říkají, mám to na jazyku, je to zrovna za Rejnem, – ano tentonon. – No tak tenkrát, když byl ještě živ, měl hlad jako já, šli jsme do vesnice hledat, kde bychme něco ulovili. A tu vám jdem, a jdeme okolo jakési díry, a něco tam křičí. Ano – na mou věru – okolo díry, – byla tak velká jako můj klo-
10 bouk; či ne – ne, to bych lhal, as jako tuhle do mého rukávu; ano – Posloucháme, co to tam křičí; – ta díra šla do nějakého chlívu, při samé zemi, a nemohli jsme rozeznati, co to tam křičí; je-li to kohout, nebo slepice. I postaví se vám Franta před a já ke zdi. Franta volá, já vytáhn
15 šavli a číhám – ano číhám; na mou věru; mlčím, ani nedýchám. – Tu vám to vystrčí hlavu, hlavu tak velkou – no, tak jako můj klobouk – aj, aj,“ pije, po chvíli pokračuje dále, „na mou věru – na každém konci roh – na mou věru, aj, aj – Já jsem se otrásl, ale seberu se, tnu, a jednou ránou
20 jsem to uťal. Aj, aj. – Na mou věru, jednou ránou, tu se podívejte – tou šavlí.“ Vtom hodil šavli na kamennou tabuli, – „ano, jednou ránou, a co jsem uťal?“ –

Cikáni až posud seděli tiše, na vysloužence pozoru nemajíce. Starý cikán seděl právě proti němu v hluboké myš-
25 lenky pohřížený; časem kvapně rukou před sebe v povětří udeřil a oko jeho přitom z místa na místo poletovalo. Všecko jeho počínání jevílo náramnou nepokojnost. Mladší po krajině se ohlížel a hluboce vzdychaje jednotlivá slova mluvil řečí nesrozumitelnou. Hozením šavle na tabuli
30 jakoby ze sna probuzení vysloužence pozorovali, který pevně tabule se drže před nimi stál a rukou nataženou na šavli ukazoval: „Aj – aj – ano – ano – Franta to lap a šli jsme domů – a –“

Starší cikán vstav odcházel ze zahrádky pěšinou do oudolí

a po chvíli ho bylo viděti v šeru po skalách a křovím v starý hrad lezoucího. Nahoře se ještě kmitnul v papršku měsíce, který za vrcholky hořejších jedlí zašlý ještě bledé zříceniny a vysokou osvěcoval věž, jejížto mdlý stín daleko po druhé, protější stráni se táhl. Mladý cikán však obrátiv se k vy- 5 slouženci, zdali zde často bývá, se tázal.

„Já?“ odpovídá onen; „já? Každý den. To jest viděti, že jste –“

„Jste známý v této krajině?“ táže se cikán dále.

„Já – já –,“ vece vyslouženec, „aj, já tu znám každou 10 díru! já –“

„Jste tu dávno?“

„Já – co jsme přišli s jemnostpánem z vojny od Rejna – aj – aj, ano –“

„Jest to dlouho?“ 15

„Ano pravda, to vy nevíte? to jest deset – patnáct – šestnáct – sedmnáct let – ano – na mou věru – sedmnáct let.“

„Já jsem tu také již jednou byl, nevím, jak tomu dávno,“ vypravoval cikán, „šel jsem tudy do Prahy s otcem a stavili 20 jsme se tu v hospodě na noc. Tenkrát zde byl jiný v hospodě, nějaká ženská. –“

„A to jest již dlouho, ano, asi patnáct – šestnáct roků to může býti – aj – na mou věru – to jste musil býti malý – ano – na mou věru maličký?“ 25

„Byl jsem asi čtyrletý, šel jsem s otcem,“ – pravil cikán odpovídaje, „a nevíte,“ tázal se, „kam se poděla tato hospodská?“

„Ano – to byla podivná ženština – podivná –,“ vece vyslouženec povděčen tomu, že nalezl někoho, kdo by 30 poslouchal povídky jeho. A teď počal pověst svou s mnohými „aj, aj“ promíchanou, a sám sobě časem hlasitě se vysmívaje.

Byl již notně opilý a mezi vypravováním ještě notněji

si připíjel, takže se zdálo, že dnes konce té pověsti nedopoví. „Ano, podivná ženština – na mou věru – a jak – to já dobře vím. – Podivná byla a přišla sem, žádný neví odkud – žádný – já také ne, – neb tu byla dříve nežli já.

5 To si ale dobře pamatuju, velmi dobře, – když jsme přišli s jemnostpánem od Rejna, bylo to večer, přšlo jen se cedilo a tma byla jako v pytli. Já jsem měl bílý plášť a seděl jsem na koni schlíplý jako myš. – Jeli jsme lesem a měli jsme půl hodiny, jak pán pravil, do zámku, kam jsme již napřed vzkázali, že přijedem. Tu vám stála v lese jakási ženština pod širokým dubem, jak mu říkáme pod starým dubem, tam u kostničího kamenu – v největším dešti. A jak my klusáme – ne, ne – to bych lhal, neklusali – jeli jsme krokem, ano krokem – pán napřed, já za ním – A tu vám vyskočí ta ženská

15 proti nám –“ (šoupá rukou po stole, povolněji vypravuje – až pojednou hlasitě vykřikne –) „– prokletá potvora – čtyry sáhy vysoká – ano – fí, čtyry sáhy, zrovna proti nám – aj – aj.“ Mezitím vzal skleničku a dlouho pil, jako by chtěl cikánovi času dáti k podivení. „Na mou věru“ – pokračoval

20 Bárta – „čtyry sáhy, – a oči se jí svítily – jako dvě pochodně. Pak chopivši pánova koně, „už jest zde, už jsi zde!“ s náramným křikem volá. Pán však uleknutý vezme koně na ostruhu, já také – a pryč jsme letěli – bílé pláště za námi tím deštěm, pryč lesem, a ona se válela v blátě – ne – ne,

25 to bych lhal, ne v blátě, ale v mokřém písku, nebo v lese pod kostničím kamenem jest samý písek.“ – Pozorně poslouchající při těch slovích kvapně vstal cikán, zaťatou pěst tiskl na kamennou tabuli a hlasitě bylo slyšeti skřípení jeho zubů. Přejed však kratší levicí tvář opět se posadil

30 a zdálo se, že pokojně poslouchá vysloužence, takto dále vypravujícího: „A když tak letíme čtvrt hodiny, tu vám“ – opět šoupaje rukou po stole, pak velmi rychle vykřikl – „prokletá potvora, tu vám ta ženská letí proti nám – kudy tam přišla, nevím, a kudy my, také ne; ale zdálo se mi, že

jest to opět na tom místě, totiž u kostničího kamenu – opět pod starým dubem, – a stojí vám tam, a zdvihá ruce do výšky, a bělá se, a jiskří očima a křičí; my však letíme ještě víc, a letíme, a pozdě večer jsme přišli do zámku, kudy? to nevím. Já jsem tu byl tenkrátě ponejprv – ano ponejprv. 5 Jemnostpán mě vzal z vojny s sebou od Rejna, a tak jsem nevěděl nic.“

Vtom pohnul cikán rukou, jak by se chtěl na něco ptáti; Bárta však nedaje se u vypravování vytrhovati, kvapně počal dále: „Jemnostpán nato celý večer nemluvil, 10 aj, aj – ano, ani nešeptl, a ponejprv mi řekl, abych šel k čertu, a mně se zdá, že plakal. A já, já jsem šel k čertu, a šel jsem, a ptal jsem se, a šel jsem až do hospody. Tu vám přijde hospodská – a jest to ta samá ženština, co byla dřív v lese, na mou věru, ta samá – a měla kluka asi čtyřletého 15 při sobě. – Já se jí uleknu, a toho kluka – byl právě tak jako vy, sehnutý napravo a dopředu nakloněný, ano, a jiskřil vám očima, právě tak jako vy teď; ano – a já se uleknu, vyskočím, utíkám – ona za mnou, a nevím, jak jsem tenkrátě přišel do zámku. Ráno se měla stěhovati ze vsi; jemnost- 20 pán to poroučel, a vzkázal jí po mně, že se musí stěhovati, že on chlapce jejího nemůže viděti a cosi kamsi ještě, – druhý den nato – chlapec byl pryč – a žádný neví, kam se poděl – aj – aj.“ Opět pil, dávaje cikánovi čas k podivení, ten však hlavu skloniv do rukou hluboce vzdychal. 25

„Po několik nocí nato,“ vypravoval Bárta dále, „toulávala se ona kolem zámku, až ji posléze jemnostpán přijal do zámku; – já nevím proč, já nevím zač, nevím, a nevím nic; ale dobře to pamatuju, všecko jako dnes – ano – jako dnes! A tu vám bývali, ona totiž a jemnostpán, často spolu, 30 to já jsem vidíval; a všeliké ženské chodívaly s ní k nám; já nevím odkud; a opět od nás; já nevím kam. Každý myslil, že žádný nic neví, ale já – já – proklatá potvora, já jsem to všecko vyčíhal. Já jsem se ptával, co jest to zač? – a co

bývala dřív ta hospodská? – a tu vám žádný nic nevěděl, nežli že před jedenácti – to jest teď šest – sedm – osmadvacet let – ano osmadvacet, že přišla do zámku, zrovna když se jemnostpán vrátil z Netálie, a žádný nevěděl, odkud přišla, a že jí jemnostpán dal tady tu hospodu. Potom prý, říkávali si, chodil jemnostpán k ní, a jmenovali ji Angelínu – ano, na mou věru, Angelínu. Potom prý měla právě v ten samý den s jemnostpaní syna, to je teď asi dvadvacet let – ano, dvadvacet let –, ten syn měl prý znamení na prsou, jako prý krvavou ruku, a ona prý byla tenkrát tuze nemocná, – tuze. Syn jemnostpaní ale prý i s jemnostpaní že umřel hned – za dvě hodiny – ano, za dvě hodiny. Jemnostpán ale, pravili, že hned odjel do vojny a po čtyrech letech že se navrátil se mnou. To bylo všechno – ano všechno.“ –

Mladý cikán pozorně poslouchal celý povídkou zajatý. Časem hluboce vzdychal, ani jediné slovo však neprozradilo, co jeho smutku jest příčinou. S rychlostí se teď tázal: „Kde se ta bývalá hospodská nachází?“ –

„Kde se nachází?“ odvece Bárta, „to ví vlk. To živobyť na zámku, jak jsem vám prve vypravoval, to vám tak trvalo celých skoro devět – deset let – ano deset let. Já jsem si ke konci vlka toho všimal, a chodil jsem do hospody sem k židovi, jenž po ní tu chaloupku dostal. Když jsem ale chodíval v noci domů, tak jsem vídal všelijaké ženské k nám a od nás choditi – ano – a jemnostpán byl velmi vesele živ. Bývalou hospodskou jsem potom málokdy viděl, byla prý tuze divná, ta Angelína – ano – tuze divná. Až asi před sedmi neb osmi lety ji zavřeli na zámku do věže – a ona jim utekla – žádný neví kam. Posledně ji viděl na ten den, kdy utekla, Honzík Loučkovíc u starého dubu u kostničího kamenu, a od těch čas o ní žádný neslyšel. Pryč byla – ta tam, – na mou věru.“

Cikán seděl hluboko zamyšlený zrovna před sebe nepohnutě hledě v šero noční; smutná vzdychání a nesrozumí-

telná slova střídala se z jeho ust. Starý žid v ustavičném modlení přecházel zahrádku, časem se u Ley zastavuje, která jako před svým odpovídajícím zpěvem seděla nepohnutá, nepozorna na vše, co se vůkol ní dělo.

Bárta dopověděv dlouho pil a dopiv zvonil skleničkou o stůl, polohlasně si jednotlivá slova předříkáváje, jako by se chtěl pamatovati, zdali nic nezapomněl, „ano – sedmnáct let – kostničí kámen – kluk. – “ Dívka přišla z chaloupky, však místo nalití povídala Bártovi, že hned bude desátá hodina, než on ustavičně skleničkou o tabuli cinkaje, dopovídal: „Jemnostpaní – – hospodyně – –“

Vtom bylo slyšeti malý zvonek oudolím; hlas jeho se od skály ke skalám obrážel, ohlas z dálky ještě dlouho odpovídal; – pak bylo ticho.

„Odpusťte, pane! – teď musím jíti, ano jíti. To u nás zvonějí na zámku, a to musí každý domů do zámku –. Až budou po druhé zvonit, bude půl jedenácté; a to se zavře zámek, a kdo není doma, ten již do něho nepřijde; neb po tom čase se žádnému neotevře – žádnému, mně také ne – hahaha. No, dobrou noc, dobrou noc – – holka, připrav tomu pánovi postel; slyšíš – po takové cestě,“ vypravoval ze zahrádky vrávoraje Bárta, „po takové cestě, to se chce jednomu spát; to já vím – na mou věru – to já všechno vím, a velmi dobře.“ Vtom byl v oudolí pod zahrádkou a jen mumlání jeho bylo slyšeti. Časem v pověsti své „na Rejnu“ hlasitěji vyslovil, „ano – na mou věru – na Rejnu“, až převrávoravšího potok nebylo více ani viděti ani slyšeti; a hluboké noční krajinou nastalo ticho.

Tam zagrzebane tylu set ciała, imiona.

Ad. Mickiewicz

5

Nieraz na licach wody promień słońca świeci,
choć spodem ciemna zimna fala wre i pieni;
nieraz uśmiech słoneczny twarz nam opromieni,
choć już serce zbyt chłodne w przepaść zguby leci.

Ż Moora. Korsak

10

Nieraz z łzami zlewając bezsenne pościele,
licem pokój kłamiemy, ustami wesele:
tak po baszcie sędziwej młody bluszcz się wspina,
z wierzchu kwitnie zieloność – cóż spodem? – ruina!

Ż Byrona. Korsak

15

20

25

Měsíc již zašel a temné šero plížilo se krajinou. – Skály
i stromové v černých se míhali mrákotách a zříceného
hradu temná věž strměla vysoko ve hvězdnatou říši.
V protějších do kopce chatrčích rudí svítili ohňové a záře
jejich táhla se z malých okének dolů v temné oudolí. Z vů-
kolních vsí a blízkého městečka bylo slyšeti zvonů hlas,
každou sobotu o desáté hodině nastávající slavnost zvěstu-
jící. – Nějaká postava lezla temnem nočním se zříceného
hradu. Časem stanula na vyvstávající skalině, časem po jed-
notlivém spouštěla se křoví. Teď stála v ouzké braňce do-
lejší hradby vchoďu, sešedši zmizela v křoví a jen hřmot
padajícího kamení prozrazoval lezoucí. Byl to starý cikán
vracující se ze zřícenin zpustlých.

30

Mladší cikán seděl zamyšlený, rukama rozpálenou tvář
zastíraje. „Sám, sám tedy? – opět nic? – pryč? – nezná-
mý – domov žádný? – “ a jiná podivná slova mu plynula
jednotlivě z polootevřených ust. Starý cikán volným kro-
kem přicházel pěšinou z oudolí a vešed v zahrádku usadil

se beze slova promluvení za kamennou tabuli. „Domov žádný; – žádný – vlast mi neznáma!“ mluvil mladší dále a pozdvih cimbál svůj i uhodiv ve zvučné jeho strůny hlubokosmutný počal hráti nápěv. Starý cikán též po chvíli vzal hudební nástroj svůj a u provázení zvuků cimbálových 5 hrál ten nápěv dále. Hlubokosmutný byl to nápěv; jako v tichém žalu lkaly jemné strůny cimbálové v žalostnou píseň a co hlasitý pláč zvuků vzdálených nesla se hudba ta krásným oudolím – truchlivou nocí.

Uprostřed hudby počal mladý cikán píseň přednášeti, 10 nezpívaje, nýbrž jen jako by příběh nějaký vypravoval; brzo povýšeným, brzo hlubším hlasem, ba rychleji, ba zdlouhavěji, jakž toho rozměr hudby žádal. – Byla to píseň Nagy-Iday.*

*Běhá jelen po lučinách,
zabloudí srnka hustým lesem,
ten na zeleném koberci,
ta pod čalouny zelenými;*

15

* Říšský sněm od roku 1556 prohlásil mnoho pánů uherských za odbujníky a Wolfgang Buchheim a Marcel Dietrich měli pronešený 20 nad nimi ortel vyplniti, k čemuž 8000 pěšího lidu, 600 těžkých jezdců a rovně tolik husarů obdrželi. Po dobytí tarcajských hradů Ujvár a Tarko přitrhli před perényickou pevnost Nagy-Ida. Obležené pevnosti hájitelé byli sami cikáni, kterýmž slíbeno bylo, jestliže by tu pevnost ubránivše pána jejího uchránili, že má celý ten okršlek kmenu jejich 25 za vlastní připadnouti.

Pro přípověď tu cikáni tak statečně odporovali, že dobývající pevnost mnohými nešťastnými outoky odstrašení umínili odtrhnouti. Sotva však že odtrhli, vybíhali cikáni z pevnosti, nevčasnou radostí 30 puzeni, posmívající se odtrhšim a ujišťující, že kdyby jen několik dnů ještě před pevností byli vydrželi, nedostatek prachu a potravy obležené by byl donutil jim se vzdáti. Toto neprozřetelné počínání došlo zprávy u vojska odtud táhnoucího. Ihned se obrátili, ztékli a dobyli pevnost, a všickni cikáni za odměnu neprozřetelné chlouby a lichého posměchu od rozlíceného vojska byli zavražděni. Upamatování na toto krveprolití, 35

5 *ten dnes, ta zítřa naleznou*
 rozložený rod – kmene cikánů.
 Nad nimi krouží dravý pták
 růžovým světlem nova jitra;
 5 *sivý to orel – v dlouhém kole*
 nad nimi krouží – a povídá:
 „Proč jsi tak smutný, kmene můj,
 ty kmene můj, rode cikánů?
 Smutnější nežli jitra lkání?
 10 *Zdaž není krásný ten tvůj byt?*
 Modrý mu blankyt přístřeším; –
 zelené hory stěny jeho; –
 nebeská světla lampy jsou.
 Východ i západ růžový
 15 *purpurovými jsou čalouny,*
 jimž obruby květoucí větve
 v čele stěn jeho, temných hor.
 Proč jsi tak smutný, kmene můj,
 ty kmene můj, rode cikánů?“
 20 *Odpoví smutná rodina,*
 potoka odpoví mu lkáním:
 „Ó, jak bych nebyl smutný já?
 Kde každá zvěř svou peleš má,
 tam já cizincem všude jsem!
 25 *Každý mi pán, kde jen jsem stál:*
 „Dnes zůstaň si, zítřa jdi dál!“
 A tak jsem prošel štírou zem.
 30

30 které více než 1000 lidí život stálo, žije až posud mezi cikány v žalostném a velmi smutném nápěvu, nazvaném „Nagy-Iday nota“. – Každý cikán píseň tu zná, a slyší-li ji, slzí, pláče, až posléz v hlasité lkání a v zoufalost upadne. – Nevím, zdali pro upamatování na smrt bratří svých, čili pro ztrátu zaslíbené vlasti. Neb ačkoliv cikán jen stíží odvyká toulavému životu a zřídka na jednom místě se osadí, přece v něm jakás po neznámém domovu neurčitá žije toužebnost.

Ó, jak bych nebyl smutný já?
 Kde každá zvěř potravu má,
 mně nikdo pokrm nepodal.
 35 Každý svou roli vzdělává,
 mně žádný mou zpět nedává, 5
 již mi, než jsem se zrodil, vzal!
 Ó, jak bych smutným nebyl já?
 Bez konce pouť, bez konce žal,
 40 pro mne jen cit ve srdci skal!
 Kdo pokoj – lásku – vlast mi dá?“ 10
 Odpoví Nagy-Iday pán,
 lapena lva odpoví řváním:
 „Já – obydlí, – já vlast vám dám!
 45 Nepřítel vládne zemi mou;
 tamť pevný hrad, – ten braňte mi, 15
 ochraňte mě, a odměnou
 bude ten hrad i širý kraj;
 ten domovem, ten vlastí vám!“
 50 I ustane kmen a sílou lva
 ubrání hrad. – Leč nešťastně 20
 vltězstvím svým se vychloubá.
 Aj, hejna vlků – hluky vran
 zpět valí se, – nešťastný kmen
 55 jest přemožen, nešťastný kmen
 pod mečem sklonil hlavu svou! – – 25
 Tam pevný hrad mu domovem,
 poklidnou vlastí širý kraj. – –
 Synové jeho v širý svět
 60 jsou vyhnáni, – u krásný byt! –
 Modrý mu blankyt přístřeším, 30
 zelené hory stěny jeho,
 nebeská světla lampy jsou.
 Východ i západ růžový
 65 purpurovými jsou čalouny,

*jimž obruby květoucí větve
v čele stěn jeho, modrých hor! –*

*Proč jsi tak smutný, kmene můj,
ty kmene můj – rode cikánů? –*

5 Umlkl hlas vypravujícího a hudba, opětujić nářev
otázky poslední, obrážená o daleké skály v temném ohlase
zněla oudolím co vzdálené lkání. Mezi zpěvem přinesla
dívka z chaloupky rozžatou svíci a postavivši ji na kamen-
nou tabuli opět odcházela. Ač starší z cikánů ihned ji zase
10 zhasl, přece nebylo možno, aby Lea, která hned při po-
čátku písne s jakousi tajemnou dychtivostí přistoupila,
nebyla spatřila krásný obličej mladého cikána s tím hlubo-
kým smutku výrazem v temném oku a aby nebyla viděla
jasnou slzu v zarputilé, skoro hrůzné tváři staršího. I starý
15 žid přistoupil blíže, dílem hudbou, dílem podivením nad
dcerou svojí jsa lákán.

Po skončené písni padla Lea, hlasitě plačíc, mladému
cikánu kolem krku a slzy její vřelé padaly na tváři jeho.
Dlouho, dlouho plakala, on pak pevně ji kolem těla objev,
20 přivinul ji na hlasně bijící srdce a černé jejich vlasy, temnou
nocí vjedno setkané, tvořily hustý závoj kolem obličejů
jejich. – S podivením hleděl starší cikán na ně, a starý žid
s sepjatýma rukama, s tváří k nebi obrácenou, oči k nebi
hvězdnatému pozdvihuje stál před nimi a i po jeho tváři se
25 valily slzy, leč slzy radosti. Dosti se naplakavši, sklesla
umdlelá Lea k nohoun cikána, starý žid však ji pozdvihna
odváděl dceru svou v tichý byt. Cikáni zůstali samotni.

„Půjdeme!“ praví mladší. Hned povstal druhý, a
ochotně se chystaje k odchodu, pravil: „S radostí dále,
30 dále do širého světa; temnáť noc mi přítelkyní dobrou.“ –
„Zde nám nelze zůstatí,“ praví mladý cikán. „aniž mi to
rádno, ale nedaleko odtud znám nocleh jiný, kde druhdy

jen divoká zvěř svou peleš mívala.“ – Zaplativše příšlé z chaloupky dívce, odcházeli ze zahrádky kolem nízkého plotu pěšinou dolů do oudolí. Blíže mlejna přešli po malé lávce potok a nedlouho byli na pěšině do kopce druhé strany.

U první chatrče při pěšině byl první stupeň písčité skály hustým křovím obrostlý. Nade křovím byla hluboká, temná díra v skalině této; opatrně lezl mladý cikán v tuto díru, zpovolna ho nasledoval starý a oba zmizeli v temném otvoru. Na druhé straně tohoto kamenu vylezli opět pod hustým křovím z rozevřené země a pak prolízali mezi skalami dále, ouzkými rozsedlinami a pod hustými větvemi mladého křoví. Byla hluboká tma a husté křoví nad nimi od skaliny ke skalině srostlé nepropustilo ani jediný zásvit hvězdiček na jejich porostlou pěšinu. Leč mladý cikán zdál se zde velmi dobře povědom býti. Starší byl v patách za ním. Několikrát se prodrali uzoučkou rozsedlinou, kde jen jeden po druhém po straně se mohl prošmýknouti; mnohý již přelezli písečný kámen a stáli teď na něco prostrannějším místě před vysokou skalinou. Hustým křovím skrytou rozsedlinou lezli teď vzhůru v tento kámen; nahoře vylezli po několika kamenných stupních uzoučkou dírou pod širé nebe, a stáli vysoko nad oudolím na rozlehlé skalině. Hluboko pod nimi ležel krásný dol – jezero – židova chaloupka – zřícený hrad – a daleko, daleko táhly se skalnaté stěny, až v dálce oku nelzelo ničeho rozeznati leč temné stíny na obzoru hvězdnaté oblohy. Uprostřed této skaliny, na které stáli, bylo rozlehlé dubové křoví. K tomuto se přiblíživ rozestřel mladý cikán větev jeho a pozorně kráčel houštím, krok po kroku nataženou nohou něco hledaje. Teď napomenul druhého k pozoru a sám lezl ostražitě mezi křovím nějakou rozsedlinou dolů. Starší lezl za ním asi dva sáhy hluboko, a oba stanuli v skalnaté kotlině asi dva sáhy dlouhé a sáh široké. Kolem

nich strměla písečná skála a uprostřed nahoře padalo malým otvorem v kotlinu tu bledé světlo hvězd. Vůkol při skalnaté zdi rozkvétal hustý bez. Vpravo rozhrnul mladý cikán bezové větve a malým průlomem vlezli v temnou
5 jeskyni. Kamkoli stoupili, všude cítili měkký suchý mech, rozestlaný pod nohama svými.

„Zde jsme na místě,“ rce mladý cikán.

„Totě dobře uschovaný byt,“ odpoví starší cikán, „jakž ty jsi se o něm dozvěděl?“

10 „Jak jsme se před pěti lety v Uhersku na půl roku odloučili od vašeho pluku, ukázal mi Ligán tuto skrýši,“ odvece mladší a uloživ hudební nástroj rozestlával na zemi svůj plášť. „Jak on se o ní dozvěděl, nevím; – přebývali jsme v této skrýši celý týden, ve dne do vůkolních vesnic vychá-
15 zejíce.“

„Vždyť jste šli ve východní kraje,“ namítl starší, „a odamtud jste se také vrátili.“

„My jsme cestou zašli na půlnoc a pak teprv severními krajinami obrátili jsme se půlkolem do východních krajin.“

20 Tak jistil mladý cikán a ulehl na rozestřený plášť v měkký mech.

„To není možné,“ odpověděl starší, taktéž³ si lehaje, „to není možné, abyste se v tom čase byli mohli vrátiti zpět z tak daleké cesty; a také žádný z vás neřekl, že jste byli
25 v krajinách těchto.“

„Žádný se nás neptal,“ odvece mladší, „a mimo co jsme se zde zdrželi, nezastavili jsme kroků svých; nybrž ustavičně bez odpočinutí spěchali jsme, abychom vás ještě v Uhřích zastíhli.“

30 „Podivno,“ mluvil starší cikán dále, leže blízko při východu jeskyně, „podivno, že Ligán nikdy o této skrýši nevypravoval našemu sboru, což přece učiniti byl povinen.“

„Myslil nepochybně,“ vymlouval mladší, „že není žádné

popisování k nalezení této jeskyně dostatečné, nýbrž že každý, kdo chce skrýši tuto nalézt, musí do ní dříve veden býti.“

Starší se stavěl, jako by byl uvěřil, leč docela jiné myšlenky vystupovaly v jeho duchu. „A proč ty jsi mne sem svedl?“ tázal se mladšího a pozdvihnuv hlavu obrátil se k němu. „Zítřka opět půjdeme dále, dále – a nepochybně že nikdy více nepřijdeme v tuto krajinu.“

Mladší hluboké zatajiv vzdechnutí zdlouhavě odpovídal: „Kdo ví, jestli vašeho spolku oudové nepřijdou v tuto krajinu, až já již nebudu mezi vámi; kdož by vám pak ukázal v tuto skrýši. – Kdo ví, jestli ty sám nebudeš někdy míti bezpečného místa zapotřebí, kde bys ukryl hlavu svou –“

„Dobře máš!“ zvolá hlasitěji starší, „dobře máš, až dosáhnu cíle svého, až pomstím – ha! slyš! někdo mluvil!“

„To tvůj hlas se tak rozléhá dlouhou a vysokou jeskyní.“

„Mlč! – slyš – opět;“ – a opravdu bylo slyšeti temný dutý hlas, buď jako by někdo zdaleka mluvil, aneb ze spaní chtěl rozprávěti. Cikáni tiše poslouchali. „Chladná to noc,“ mluvil po chvíli zřetelněji dutý hlas, „chladná – chladná v tvém hrůzoplém lůžku.“ Umlkl a ještě dutěji zvučel ohlas po vysokém stropu. „Chladná noc! – to jest noc tvá! – zítřka bude noc moje –“, mluvil chroptavý hlas nedaleko nich dále, jakoby ze sna, a něco velmi hrůzného leželo ve výrazu hlasu toho.

„Kdo rozpráví v temném doupěti?“ táže se mladý cikán.

„Hlas usnul v brlohu pomsty, aby jej nenašel papršlek měsíce!“ odpovídá zvolna hlas. Slovo za slovem jen zdlouha nasledovalo, vzdy však se zdál hlas ze spaní rozprávěti.

„Rozdělej oheň, Giacomo!“ pravil mladý cikán, k tomu cíli přinešené mu podáváje dříví suché, a lezl z jeskyně, aby více suchých snětví nasbíral.

„Ano, rozděl oheň – jesti příliš chladno, zde – zde – zde – a v tvém srdci – ach!! – Však ne – ne – nerozdělávej

oheň, mohl by vzbuditi papršky měsíce – a – pak by –,“ šepotem, jako by znovu tvrdě chtěl usnouti, mluvil hlas dále, „– pak by spatřili a překazili lásku naši – oh!“ Tyto slova tak temně a mdle byly pronešené, že je cikánům
5 stíží bylo doslechnouti, kdyby ihned chřestot, který ven lezoucí cikán působil, nebyl tomu překazil.

„Sedni blíže – tak! – Jak ta voda hučí – Oh – tvá ruka jest studená –,“ napomínal dále hlas. Mezitím se vrátil mladší cikán s dřívím a starší třením snětví jedné o druhou
10 připravoval světlo.

Lutuwer. ...Panie, noc uchodzi,
trzeba śpieszyć...

Mindowe. Tak prawda! zesła twarz miesiąca.
Pójdę, może mnie nocy powietrze ochłodzi. 5

Słowackiego Mindowe. Akt III, sc. 1.

Co cikáni ještě v hospodě zůstali, vrávorál zatím v tmavé noci starý Bárta oudolím k zámku, asi půl hodinky cesty od hospody ležícímu. Cestu si krátil vypravováním tažení proti Francouzům, a kolikrátkoliv některý z jeho známých 10 jsa poraněn v jeho povídačce padl, tolikráte také on klopýtnul a padl, až konečně klopýtnuv a učiniv pád nešťastný valil se s vršku dolů k jezeru, – leč dole, šťastně zachytiv olšinu, jen po kolena vody přišel. Mezitím co se s kopce do jezera valil, zvonili v zámku po druhé. On mocí se sebrav 15 na nohy, chvátal, běžel, co mohl, křičel, volal, umkl, a opět zpopolna vrávoraje vypravoval dále francouzskou válku; a když před zámek přišel, bylo již dávno zavříno. –

Nebylo to ponejprv, co se mu to přihodilo, protož ho také žádný nepohřešil v celém zámku; a on byl také brzo 20 hotov. Složiv klobouk pod hlavu lehl při zdi zámecké, přikryl obličej šátkem a mumlaje cosi o Rejnu vbrzku usnul. Po celém zámku bylo ticho; jen v pokoji panském, právě nad spícím Bártou, hořelo světlo a otevřenými okny bylo slyšeti jednotejný krok přecházejícího pána. 25

Troubením a vyvoláváním ponocného z dolejší vsi, že dvanáctá odbila, probudil se Bárta, snící o francouzské válce. Chtěl cosi povídati, vtom ho ale zarazil hlas pána svého. – Byl to Valdemar Lomecký, hrabě z Borku, někdy setník u pěchoty císařské, který teď z okna vyložený ouz- 30 kostlivě v pustou noc vzdychal. Uleknutý Bárta, aby ho pán nespátril a nedozvěděl se, že v zámku nespál, přitlačil se ke

zdi, ani hrubě nedýchaje. Štěstí proň, že noc byla dosti temná.

„Angelíno!“ mluvil pán, „Angelíno, prorokovaná pomsta přichází – já to cítím – tak ouzko mi – tak těžko – vše
5 na mne dolehá. – – Emo!“ – pokračoval mna si rukou čelo a z hlasu bylo pozorovati, že se nedomnívá, aby hlasitě myslil, co by ani pusté noci byl nesvěřil. „Emo! – kdyby možno bylo zpět se vrátiti; – já – vinný – jsem pochyboval o tobě nevinné, a ty jsi mi pomstu prorokovala, – všechny –
10 Jitka – Lea – všechny! – –“ Po druhé hlásil ponocný půlnoc a rohu zvuk rozléhal se dalekou krajinou a nesl se vzhůru k zámku; neboť zámek nebyl již v před popsáném dolu, nýbrž stál nad oudolím na nevysokém pahorku uprostřed roviny. Nedaleko pod ním k východu ležela malá
15 víska a jednotlivá světýlka míhala se temnými stíny stromů v obklíčujících je zahradách, nepochybně že obyvatelé k zejtrejšímu svátku činili přípravy.

Pán zavřel okno; svíce uhasly a opět bylo hluboké ticho. I ve vesnici haslo jedno světýlko po druhém a brzy v celé
20 krajině nebylo ani známky života lidského. Bárta nedůvěřoval si ještě hodnou chvíli ani oči otevřítí, strachem, aby ho pán nezpozoroval. Zmuživ se posléze mrkal očima, prohlédl, a kdy viděl, že nahoře tma a kolem ticho jest, posadil se na drnu a zpovolna pánovu řeč přežvýkoval. Mezi řečí
25 hleděl v noční před sebou rozestřenou krajinu. Chladná rosa padala po polích a sem tam polétovaly mlhy a noční páry po dalekých horách. Hvězdy se třepetaly bledým prosmykem, časem se čistila některá a siné jiskry padaly k zemi temné. Sem tam nad bažinou při vzdálených lesích
30 míhala se bledá světélka. V rybníku dolejší vsi skřehotaly žáby a časem zaštěkal bedlivý pes, načež psi vzdálenějších vesnic odpovídali. Bártovi jektaly zuby zimou, pánovy řeči přežvýkujícímu. „Angelína,“ mluvil polohlasně, „– Ange-
lína? – tak se nazývala bývalá hospodská – aj – aj – ano –

ano, baba – ne – ne – to bych lhal, tenkrát ještě nebyla
 baba – ne; a Ema? – kdo jest ta Ema? – Tomu velkému
 obrazu, co vedle pána v modrém pokoji visí – ano – na
 mou věru – tomu s tím plačtivým obličejem říkají Ema; –
 ano onehdy mi poroučela panská, abych sundal s paní 5
 Emy tu pavučinu, – ano, a to bylo s toho obrazu; – pán
 tam nikdy nepřijde do toho pokoje, do toho modrého, a to
 tam tak samá pavučina – ano – to já vím, všechno vím,
 velmi dobře. – Kdo jest ta Ema ale na tom obraze? – snad
 paní? – nepochybně, sic by tam nevisela vedle pána – – no 10
 no – to snad žádný neví – já také ne. – A co dále? – mně
 se zdá, že také jmenoval židovu dceru? – aj – aj. Leu?
 snad že ne? – kdo se? – no – no, kdepak jsem zůstal?“ –
 Vtom naproti němu ze křovin v kopci nad oudolím vysvítl
 v dlouhém, dole ouzkém papršlku rudý požár, dole jasný 15
 tratil se nahoru výše a výše v šíř, až posléze nejvýše s noční
 tmou vjedno splynul. Bártovi byla zima, a ačkoliv ještě
 ani dost málo nevystřízlivěl, přece si upomenul, že se sešel
 uvečer s cikány v hospodě a ti že mívají způsob v širém
 poli neb v lese při ohni přenocovati. I pomysll, že to zde 20
 také tak bude a že by se sám mohl ohřít. Okamžením, že
 tam k nim půjde, uzavřev, otevřel mocí zapadající oči,
 vstal a vrávorál za paprškem. Tak vrávorál asi čtvrt ho-
 diny, všelicos vypravuje. Notně ospalý vyvrávorál na ně-
 jaký kopeček při oudolí, – koukal, – papršlek najednou 25
 zhasl, – tma vůkol, – Bárta vrávorál s pahorku dolů,
 zakopl, a než pod šípkovým keřem dopadl v mech, znova
 usnul; a již se neprobudil, až „za nového jitra růžový ho
 vzbudil den“.

Rudý ten sloup pocházel, jak vyslouženec dobře před- 30
 zvědál, od ohně cikány rozdělaného; leč ne pro přeno-
 cování rozdělaný byl oheň ten, nýbrž jak již dříve víme,
 aby poznali, odkud a od koho přichází hlas, který jim
 v jeskyni odpovídal. Štěstí bylo pro vysloužence, že požár

ten zhasl; jistě by byl i ostatní cestu nadarmo konal původ světla hledaje; neb byť by i kámen byl zlezl, z kterého jasný sloup ten vycházel, přece by byl k ohni tomu nemohl, neb světlo jeho jen malou, asi půl čtvrt lokte širokou a tak-
5 též dlouhou škulinou v stropu jeskyně vzhůru proráželo.

Cikáni o té škulině nevěděli, neb ačkoliv zář ohně ven prorazila, přece světlo hvězd nebylo s to nejmenší svit u vnitř jeskyně zaslati; sice by byli cikáni opatrněji jednali, aby přítomnost svou v skalínách a skrýš tu neprozradili.
10 Co tedy zatím rudý paprsek na venku přítomnost jejich zvěstoval, podíváme se, co se v jeskyni dalo.

Sotva se třené o sebe snětve a loučky počaly jiskřiti, přiložil mladší cikán kousek suchého sena, které ihned v jasný plamen vzňalo. Na to nakladli suché snětve a brzy
15 plápolal veselý oheň celou jeskyní jasně zářící. – Byla to rozlehlá, skoro čtyrhenná jeskyně, stěny byly z většího dílu hladké, ve stropě však bylo množství děr mechem zarostlých aneb hustým nahoře křovím a dolů až do jeskyně se plazícími kořeny dobře zakrytých. Jediná jen z nich,
20 kterou totiž rudý ten požár vycházel, byla otevřena. Po zemi bylo nastláno suchým mechem; kolem v stěnách byly rukou lidskou dlabané výklenky a při zemi kolem stály kamenné stupně. Na jednom z těchto stupňů hořel od cikánů rozdělaný oheň.

25 Hlas, který až posud byl mluvil, umkl; – hrůzné a mrtvé bylo ticho; jen časem povzdálí některý noční pták přivítal dutým zvukem půlnoc. Ohromné stíny cikánů pohybovaly se po rudějasných stěnách a po vysokém stropu jeskyně. Obrátiv se v tu stranu, odkud hlas prve přicházel, hleděl
30 mladý cikán v temný kout, kde se jakási menší jeskyně býti zdála; nemohl však pro panující tam tmou ničeho se dopátrati.

„Vyjdi ven, kdo jsi mluvil k nám z brlohu svého!“ volal cikán. – „Zhasni měsíc,“ – odpovídal hlas z temného

kouta, „zhasni měsíc! – Co chceš? – co to dítě? – to mně?
a ty dívky? mně? mně? – Já ne – to on! – to on! – Aj,
měsíc, měsíc!! – sestupuje ke mně – dlouhou – bledou ru-
kou – – paprškem mi podává dítě, dítě! – Zhasni měsíc!! –
– Co ty dívky? –“ Hlas se blížil, a z temna kouta vycházela 5
shrbená postava ženská v rudé světlo.

Roztrhané šaty visely s ní, a nepochybně že šat s hlavy
ve svém doupěti byla ztratila; neb přes vraskovité čelo
a přes zohavenou tvář padaly jednotlivé šedivé kadeře.
Hrůzný byl výraz této tváře; hluboké vrásky byly temné 10
stíny v rudě ozářeném obličejí, přes pravou tvář šla hlu-
boká k uchu jízva a v polootevřené hubě nebylo žádných
zubů. Oči měla pevně sevřené, zdlouha kráčela vpřed,
rukou před sebe sahajíc. Rudá zář oblívala celou postavu
a činila zjevení její ještě hrůznějším. Daleko za ní táhl se 15
její stín, jenž čím více se blížila, tím více rostl, až přistou-
pivši blízko k plamenu celou za sebou jeskyni zastínila.
„Ty dívky!“ mluvila dále chroptivým hlasem, rukou na
odkrytou hlavu svou ukazujíc, „ta, co v papršku měsíce se
topí, jíž voda z dlouhých černých vlasů kape, tu já ne- 20
znám, já ne – – to on! to on! Ta, co červený proužek kolem
krku má, co své dítě s tou hlubokou ránou v outlých prsích
zdvihá? tu já neznám, já ne, to on – to on! – Haha! svedená
dívka! to mi něco nového povídáš? – hahaha! –“ Tak
mluvila zpovolna se blížíc a strašlivé bájky se strašlivější 25
pravdou se střídaly v řeči její. Teď přišla pod samý plamen.
„Stůj!“ zvolal mladší dotkna se její natažené ruky,
„stůj!“

Zasáhnuta zastavila se, rozevřela oči, a spatřivši cizince
sklesla na podlahu jeskyně – v měkký mech. „Já ne! já 30
ne!“ volala upěnlivým hlasem, „to on, to on!“

„Kdo on?“ táže se cikán.

„Já ne, já ne! já jsem ubohá bláznivá, smilujte se nad
nahotou mou! Já jsem žebračka, chudá žena – ano! ano! –

ten zhasl; jistě by byl i ostatní cestu nadarmo konal původ světla hledaje; neb byť by i kámen byl zlezl, z kterého jasný sloup ten vycházel, přece by byl k ohni tomu nemohl, neb světlo jeho jen malou, asi půl čtvrt lokte širokou a tak-
5 též dlouhou škulinou v stropu jeskyně vzhůru proráželo.

Cikáni o té škulině nevěděli, neb ačkoliv zář ohně ven prorazila, přece světlo hvězd nebylo s to nejmenší svit u vnitř jeskyně zaslati; sice by byli cikáni opatrněji jednali, aby přítomnost svou v skalínách a skrýš tu neprozradili.
10 Co tedy zatím rudý papršek na venku přítomnost jejich zvěstoval, podíváme se, co se v jeskyni dalo.

Sotva se třené o sebe snětve a loučky počaly jiskřiti, přiložil mladší cikán kousek suchého sena, které ihned v jasný plamen vzňalo. Na to nakladli suché snětve a brzy
15 plápolal veselý oheň celou jeskyní jasně zářící. – Byla to rozlehlá, skoro čtyrhenná jeskyně, stěny byly z většího dílu hladké, ve stropě však bylo množství děr mechem zarostlých aneb hustým nahoře křovím a dolů až do jeskyně se plazícími kořeny dobře zakrytých. Jediná jen z nich,
20 kterou totiž rudý ten požár vycházel, byla otevřena. Po zemi bylo nastláno suchým mechem; kolem v stěnách byly rukou lidskou dlabané výklenky a při zemi kolem stály kamenné stupně. Na jednom z těchto stupňů hořel od cikánů rozdělaný oheň.

25 Hlas, který až posud byl mluvil, umkl; – hrůzné a mrtvé bylo ticho; jen časem povzdálí některý noční pták přivítal dutým zvukem půlnoc. Ohromné stíny cikánů pohybovaly se po rudějasných stěnách a po vysokém stropu jeskyně. Obrátiv se v tu stranu, odkud hlas prve přicházel, hleděl
30 mladý cikán v temný kout, kde se jakási menší jeskyně býti zdála; nemohl však pro panující tam tmou ničeho se dopátrati.

„Vyjdi ven, kdo jsi mluvil k nám z brlohu svého!“ volal cikán. – „Zhasni měsíc,“ – odpovídal hlas z temného

kouta, „zhasni měsíc! – Co chceš? – co to dítě? – to mně?
a ty dívky? mně? mně? – Já ne – to on! – to on! – Aj,
měsíc, měsíc!! – sestupuje ke mně – dlouhou – bledou ru-
kou – – paprškem mi podává dítě, dítě! – Zhasni měsíc!! –
– Co ty dívky? –“ Hlas se blížil, a z temna kouta vycházela 5
shrbená postava ženská v rudé světlo.

Roztrhané šaty visely s ní, a nepochybně že šat s hlavy
ve svém doupěti byla ztratila; neb přes vraskovité čelo
a přes zohavenou tvář padaly jednotlivé šedivé kadeře.
Hrůzný byl výraz této tváře; hluboké vrásky byly temné 10
stíny v rudě ozářeném obličejí, přes pravou tvář šla hlu-
boká k uchu jízva a v polootevřené hubě nebylo žádných
zubů. Oči měla pevně sevřené, zdlouha kráčela vpřed,
rukou před sebe sahajíc. Rudá zář obličovala celou postavu
a činila zjevení její ještě hrůznějším. Daleko za ní táhl se 15
její stín, jenž čím více se blížila, tím více rostl, až přistou-
pivši blízko k plamenu celou za sebou jeskyni zastínila.
„Ty dívky!“ mluvila dále chroptivým hlasem, rukou na
odkrytou hlavu svou ukazujíc, „ta, co v papršku měsíce se
topí, již voda z dlouhých černých vlasů kape, tu já ne- 20
znám, já ne – – to on! to on! Ta, co červený proužek kolem
krku má, co své dítě s tou hlubokou ránou v outlých prsích
zdvihá? tu já neznám, já ne, to on – to on! – Haha! svedená
dívka! to mi něco nového povídáš? – hahaha! –“ Tak
mluvila zpovolna se blížíc a strašlivé bájky se strašlivější 25
pravdou se střídaly v řeči její. Teď přišla pod samý plamen.
„Stůj!“ zvolal mladší dotkna se její natažené ruky,
„stůj!“

Zasáhnuta zastavila se, rozevřela oči, a spatřivši cizince
sklesla na podlahu jeskyně – v měkký mech. „Já ne! já 30
ne!“ volala upěnlivým hlasem, „to on, to on!“

„Kdo on?“ táže se cikán.

„Já ne, já ne! já jsem ubohá bláznivá, smilujte se nad
nahotou mou! Já jsem žebračka, chudá žena – ano! ano! –

chudá žena! – Řekla jsem bláznivá? to on! – to on! – já ne – já mám hlad! ó náramný. Mne zebe, náramně, náramně! já ne, já ne!“ –

Něco zašustlo a vykřiklo pod jeskyní; rychle vyskočil
5 mladší cikán ven, než hned se opět vrátil.

„Pták to byl,“ pravil, „sova tuším nesla se sem k světlu, které nahoře škulinou vyrazí. Musíme oheň zhasnouti, sice prozradíme skryši svou.“

Od bláznivé nebylo ničeho víc se dozvědět, na každou
10 otázku jen „já ne! já ne! to on“ odpovídala a ničím nebylo možno k jiné odpovědi ji pohnouti. Mladý cikán zahaliv zimou se třesoucí ve svůj plášť, dal jí chleba, který s sebou z hospody přinesl. Ona pak zaobalivši se až přes hlavu v podaný plášť, ležla ve své temné lůžko ustavičně „já ne –
15 já ne! – – –“ opakujíc.

Cikáni zhasli oheň a ulehli při samém vchodu jeskyně v měkkém mechu. Dlouho ještě bláznivá v tmavém koutě svém hltavě jedla darovaný chleba, jednotlivá o papršku měsíčním opětujíc slova, ba zas „já ne, já ne!“ jako ze
20 spaní volajíc. Cikáni však již ji neslyšeli; neb cestou a příhodami svými unaveni pevně spali, an již půlnoc dávno byla přešla. Bláznivá však malou chvíli pomlčevši, znovu jako ze spaní počala rozprávěti; měsíc a láska byly předměty jejích snů. – Strašná tato postava – hrůzná její tvář, –
25 a přece i v nesmyslu svém ještě slavila lásku. – Někdy se slova její v polohlasnou spojily píseň, až posléz jemným šepotem chroptivý hlas tiše, neprobudiv spících cikánů, následující opětoval píseň.

30 *Viz, na vodách se lodička kolíbá,
to milý můj;
on připlyne a milenku ulíbá,
to milý můj!*

*Ach daleko – on daleko uplynul,
to milý můj!
Hlubokém on tam na moři zahynul,
ach, milý můj!*

Tišeji, tišeji vzdy opětovala zpěv svůj a v bezových před 5
jeskyní křovinách klokotal v slova její osamělý slaviček.

Lecz słuchajcie! odmiana wszystkiemu zagraża,
 odmiana choć nie zmiana – bo człowiek nie zmienia
 głosu wiecznego – prawdy – głosu przeznaczenia!
 Tak się roślina każda na wiosnę przetwarza,
 tak potok zmienia wody, a przecież potokiem.
 Tak upływa dzień za dniem, ginie rok za rokiem
 a czas jak świat odwieczny!

Stefan Garczyński

----- poco dłużej zwlekać?

Czekać i czekać, i aż grób wyczekać?

D. G. Magnuszewski

Již bylo jasné jitro a papršlek bílého dne zavíval škulinou
 15 v jeskyni. Světlo jeho táhlo se v bledém sloupu k východu
 jeskyně a padalo na temnou stěnu. Slavík, jenž v bezoví
 před jeskyní od půlnoci zpíval, již umlkl, jiné ptactvo
 počalo hlasitě štěbetati. Čerstvý větrík províval jeskyní
 a pohrával vlasy na čele mladého cikána, který se právě
 20 z podivných snů byl probudil.

Zdálo se mu ve snách, jako by byl hledal matku svou,
 jako by právě, kdy ji měl nalézt, byla najednou zmizela,
 že mu žádný nemohl o ní povědít, a proto že se hořem tak
 zmořil, až posléz ani sám nevěděl, odkud přichází, jakou
 25 a kdy matku měl, žádný že ho neznal a plačící že bloudil
 sám po dalekých lesích. Vtom že tak smutného objala Lea,
 dcera starého žida, a ukazujíc k své chaloupce pravila:
 „Tam domov tvůj!“ On že plakal jako dítě na prsou jejích,
 a opravdu, kde se probudil, stály ještě slzy na tváři jeho.
 30 On jakousi tajnou touhu k Lei cítil, která mu teď ještě
 milejší, lásky hodnější přicházela než včera.

Vstal a v bledém papršku bílého dne mohl všechno kolem
 sebe, ač slabě jen, rozeznati. Plášť, který v noci bláznivě
 propůjčil, ležel před ním; starý cikán již také nebyl v jes-

kyni. Sebrav tedy plášť vyšel ven v jasné jitro. Bezoví silnou rozesílalo vůni a kapky rosny jasny se skvěly kolem po křoví i na zelené půdě skalné kotliny. Uprostřed ní seděl starý cikán, nepokojně probuzení mladšího a dalšího odchodu očekáváje. Na otázku po bláznivé odpověděl starý cikán, že dříve než on se probudil, musila odejít, a divil se, jak mohla po této skaliny odsud vylézt. Sebravše hudební nástroje, které v křoví pod výklenkem skalním ležely, lezli nahoru a hustým větvím vyšli na kraj kamenu. – Celá krajina ležela v jitrním světle před nimi; celý krásný dol se svými hustě porostlými skalami, se svým jezerem, zřiceným hradem na protější skaliny, se svými roztroušenými chaloupkami; celá daleká rovina se svými lesy, všemi polemi, zámek na vchodu oudolí, všecko leželo v růžové záři rozestřeno před zraky cikánů. – Po polích již bylo živo, ze všech stran spěchali vesničani po pěšinách k blízkému městečku, jehožto věže k západní straně z hustého strměly stromoví za borovým lesíkem, jejichžto zvony dutými zvuky zvaly na služby boží. Hluboce vzdechl mladší cikán a kvapně lezli po kamenných stupních se skaliny, aby je žádný zde nespátl a aby nebyla prozrazena skryš jejich, jestliže se to bláznivou již nestalo. Včerejší cestou kráčeli zpět, a vycházející ouzkými ulicemi z tohoto skalnatého města, zaslechli za nízkým pahorkem vypravující hlas: „Ach – to vám byla noc! na mou věru – celá černá – ne – celá nebyla černá; nebo kus byl na ní červeného – a jak červeného! – a táhlo se vám to jako dlouhý plamenný ocas od komety, jako ohnivé koště – aj, aj.“ Najednou mnoho tenkých hlasů – „aj, aj!“ – se vši silou křičelo, a když již všickni umlkli, tu bylo ještě hrubý hlas, který dříve vypravoval, slyšeti, jak to „aj, aj“ několikrát po sobě opakuje.

Vystoupivše na pahorek spatřili cikáni vysloužence Bártu na malém pahrbku pod šípkovým keřem sedícího.

Kolem něho stály děti všelikého stáří a pohlaví, to sedělo, ono stálo, to opět jiné menší drželo na rukou a tak dále. Mnoho šípkových keřů květlo vůkol po vysokých mezích a silná vůně vála z nich celým tím jasně zroseným do-
5 lem.

„A tu já se vám ženu za tím, vytasím šavli –“

– „A kde je šavle?“ táží se děti.

Bárta rychle sáhl po boku, šavle nebyla v pošvě. Dlouho se pamatoval Bárta, než si vzpomenu, že ji včera v židově
10 zahrádce před cikány na tabuli hodil, a pak, zapomenuv se, „proklatá potvora!“ hlasitě vykřikl, „v židově zahrádce jest na kamenné tabuli.“

„A jak tam přišla?“ táže se jeden z hochů, „když jste ji tady vytasil?“

15 „A, proklatá potvora!“ zvolal Bárta, „jak jsem ji vytasil, vyletěla mi z ruky!“

– „A letěla až do židovy zahrádky?“ ptaly se děti.

„Ano, do židovy zahrádky,“ opakoval Bárta, „zrovna na kamennou tabuli!“

20 – „Ale jak jste to viděl, když noc byla tak tmavá?“ divili se posluchači jeho.

„Eh – ach – – ten ocas tak svítil, to světlo, ano, ano, a teď držte hubu a nemaňte mne a poslouvejte! – tedy vytasím tu šavli – ano tu šavli, – abych toho draka mohl
25 zavraždit, který chtěl naši milou krajinu zahubit, nebo jiného to nic nebylo nežli ohnivý drak –; takový ocas nic jiného za sebou netáhne, ocas jako pazeza – aj – aj! –“ A opět všickni posluchačové jeho „aj, aj“ vyvolávali, až posledně starý vyslouženec, co ohlas posluchačů svých,
30 hlučné „aj – aj“ několikrát opakoval.

Cikáni přistoupili blíže a poslouchali vypravování jeho.

„A tu jsem zakopl a letěl jsem tudyhlenon dolů, drak se ulekl, schoval svůj ocas, ztratil se, a já jsem upadl – hahaha!“ Celý dol se „hahaha!“ smíchem dětí poslouchajících

rozléhal, a když pak již všickni umlkli, tu ještě starý vyslouženec co ohlas se dosmívaje, počal dále vypravovati: „Ráno byla tuze zima; ráno si sednu, skrčím se, ano, na mou věru, skrčím se a sedím, a zůstanu – a zůstanu sedět; či ne – ne, to bych lhal, nebo teď vstanu a půjdu, a půjdu – až přijdu –“ 5

„– do židovny!“ všickni najednou vykřikli, jako by to obyčejný býval konec všech povídek Bártových. „Do židovny!“ doložil Bárta, a sebrav se na nohy, kráčel dolů k jménovanému místu. Cikáni se přidali k němu a tak všickni tři ztratili se po pěšině v skalínách. Děti ještě dlouho za nimi „aj – aj!“ pokřikovaly, a kdykoliv umlkly, tu vzdy Bárta své oblíbené „aj – aj“ po nich opakoval. 10

Když již dost hluboko mezi skalinami došli, takže se křovinami a pod větvemi březovými již nemusili vyplítati a prodírat, tázal se mladší cikán Bárty, co by to bylo za bláznivou, kterou včera mezi skalami že potkali, předstíral. Bárta hned k vypravování hotový posadil se na nízkém kamenu, nakroutil vousy a počal: „Ah – já vím, všecko vím, a velmi dobře. Ta bláznivá – byla malá shrbená? Ne? – To byla naše bláznivá žebračka. –“ 20

Když však cikáni mysli, že by mohl po cestě vypravovati, vstal Bárta, a postaviv mladšího cikána před a staršího za sebe, poručil, nyní aby stejným krokem po ouzké stezce kráčeli; tak že budou oba moci slyšeti dobře, a pak počal velmi hlasitě vypravovati: „Za čtrnácte dní bude tomu právě rok, co se sem se svým mužem kdovíodkud přistěhovala. Aj – na mou věru, to vám byl podivný muž, podivný až jak, ano; a ona taktéž. On býval také voják, rád mluvil, byl veselý jako já – jenže se celý den z hospody do hospody toulával, skoro ustavičně opilý, hahaha! – Ale něco vám povím – ano – to žádný neví, komu jsem já to neřekl. – Ano, každý mysli, že je to její muž, – ona tenkrát ještě nebyla sice bláznivá – ale – ošklivá až jak, ano – zeškra- 30

baná, obličej potlučený – oh, až jak celá, každý to myslil – ale já – já jsem – prokletá potvora – já jsem to všechno vyčíhal. On nebyl její muž – aj – aj – ano – nebyl, on s ní jen tak chodil, protože prý měla peníze, a on je potřeboval, on
5 mi to jednou povídal v židovně. – Ona prý chtěla, aby s ní šel, aby se vydával za jejího muže, – on neví proč – žádný neví proč a já také ne! a potom prý si tady koupila tu chalupu. – Ano, ona již tenkrát také byla tak podivná; to prý ona sama si obličej tak zeškrábala – on to všechno mi
10 povídal. Celý den prý sedávala v chalupě, v noci ale vzdy chodívala nahoru oudolím, tam ke kostničímu kamenu, a tam každou noc – ne – ne, to bych lhal, ne každou noc, jenom když měsíc svítil, ano – a to vám prý podivné řeči mluvívala. Tam prý vždycky k ní – prokletá potvora –
15 ano, měsíc chodíval a dlouhou rukou, bílou jako sníh, prý jí podával nějaké dítě; a kdyby byla nešla ku kostničímu kamenu, tedy by prý byl vezdy oknem k ní přicházel, a pak prý by to byl každý mohl viděti. Tak to ale neviděl žádný, žádný, a já také ne. – – Půl leta nato zemřel jí muž,
20 ne – ne muž – ale ten, co s ní zůstával, právě když ona již nic neměla, leda v hospodě a ve vůkolí nějaké dluhy k zapravování. – Z chaloupky ji vyhnali, a neměla od čeho živu býti. Ničehož neměla, ani co by do oka padlo. – Víc a více čím dále na rozumu pomatena chodívala pak ve dne
25 ke kostničímu kamenu – a tam sedající pod starým dubem žebrela na pocestných – a na noc se vzdy udělala neviditelná. Potom již nikdy nesedala při měsíci pod starým dubem – ano, nikdy – neb teď se vám počala jeho záře náramně báti. Já to vím dobře – velmi dobře. Nebo jednou
30 šel jsem z blízkého města domů, bylo pozdě večer – a zamračeno – až hrůza – aj, ano, až hrůza. Šel jsem lesem, kolem kostničího kamenu, – tma bylo, a já jsem se, – ne – ne – to bych lhal, ne – já jsem se netrásl nikdy – nikdy. – Ale jdu a jdu, až přijdu do ži – e – ne, až přijdu k starému

dubu. Jdu pomalu a dávám pozor, abych nikde do stromu nevrátil. Tu vám začne vedle mne nějaký hlas žebrati; já se – ne, ne, to bych lhal, neleknou se, a chci jít dále. Najednou se vám roztrhly oblaky – a zrovna nade mnou, ano, zrovna nade mnou stojí měsíc, a přede mnou pod starým dubem stojí bláznivá – a dá se do křiku – a běží – běží, vrhne sebou o zem, a ryje rukama v zemi, a zakrývá ní svůj obličej, a já utíkám, a ten křik za mnou – a utíkám lesem – až, hahaha! jak? – Kdepak jsem zůstal? – ano – teď se docela zbláznila, ano dočista. Ve dne jako vždycky chodívá žebratou a sedává u kostničního kamenu, a v noci vzdy zmizí – ano – prokletá potvora – pryč jest. Vůkolní lid se jí zdaleka vyhýbá, neb na koho prý promluví, tomu jistě neštěstí nastává.“

Mezi tou rozprávkou přešli potok a šli pěšinou vzhůru k židovně. Lea stála při plotu zahrádky, hledíc dolů k nim, oko její i usta zdály se usmívati. „Aj, aj,“ divil se vyslouženec, patřící k ní vzhůru, a pro samé „aj – aj –“ ani k slovu nemohl přijít, aby na otázku cikánovu, čemu by se tak divil, mohl odpovědět. Tak došli v zahrádku. Všedším běžela Lea vstříc, a objevši mladšího z nich, hleděla mu pevně v temnomodré oko. „Zůstaň u nás,“ volala hlasem prosebným, „zůstaň u nás; i my jsme cizinci v zemi této; stán náš buď stánem tvým s námi. Můj otec tomu přivolil, ano – on si to přeje. Zůstaň s námi!“ Starší cikán se zachvěl při slovích těchto, jako by podivně působilo jediné slovo „zůstaň!“ na všecken život jeho. Mladý cikán, zadivený sice, ne však proto, že tak s ním zacházela, nýbrž že sen jeho přišel k vyplnění, hleděl v krásnou její tvář, nemoha slova promluvit.

Starý vyslouženec pro nesmírné podivení, ustavičně opakované „aj – aj“ ani skleničku kořalky požádati nemohl, až uslyšev zvonek na zámku, který ho obyčejně volával, rychle po skleničce vzkřikl, přinešenou nakvap

vyprázdnil, spěšně postavil a ihned odcházejí mezi samým „aj – aj“ za potokem v křovinách zmizel. –

„Zůstaneš u nás?“ opakovala Lea prosebně svou otázkou. Mladý cikán již včera, nespátiv ji ještě, Leu miloval pro
5 soucitnost její; sen jeho rozmnožil kvapně zkvětlou lásku; uzřevšímu pak teď krásnou její tvář zdálo se, že nikdy se s ní nemůže rozloučiti.

Ona stála před ním ve včerejším východokrajinném obleku; černé kadeře vyvýšovaly milou bledost něžného
10 obličej; a ty černé oči, které se dnes po prvé usmívaly, neodložily ještě dlouho trvající smutek, takže se mladému cikánovi – vpravo starobylé zříceniny pevného hradu, vlevo v růžovém světle jitra stupně písčité skály vidoucímu – zdálo, že patří ve tvář nejkrásnější dcery siónské, slzami
15 se usmívající nade zříceninami zpustlé Jeruzalém.

I on byl, ač postava jeho nepatrná a v vzrůstu svém zohyžděná byla, i on byl jinou krásný, co se obličej jeho dotýče. Černé kadeře, temné vousy byly ozdoby kolem krásné, význačné tváře, jenž dlouhým cestováním temno-
20 rudě opálena tak smutně a půvabně se usmívala. Celé jeho chování, každé hnutí jevíly náramnou živost a temnomodrého oka skoro divoké časem vzplanutí prozrazovalo, že milování jeho rovně k přání, jakož i k obávání jest; což však v srdci děvčete vzdy jen větší budí lásku. S planoucí tváří
25 hleděl v oko Ley a její se stopilo v temnou hlubinu oka jeho.

„Zůstaň s námi!“ žádala Lea, on ji miloval, a přece zdálo se, že ho něco táhne odsud. „Zůstati s tebou? zde zůstati mám?“ volal smutným, žalujícím hlasem, „s tebou? – ó jak bych rád! – Mne nikam touha nevábí, kmen můj
30 nezná vlasti nižádné, po níž by si zastesklo srdce jeho! – Zde zůstati mám? – Všecko mne tu k sobě vábí, zde se mi zdá, jako by mě každý kmen, každý kámen znal a vypravoval mi o dávných časech i o dnech dětinství mého! – A – přece –“

„Zůstaň s námi!“ žádala Lea, „proč toužíš, proč žádáš, kde pravíš, že tě všechno k sobě vábí?“ I starý žid přistoupil, prose, aby zde zůstal, a v prosbě jeho se ziskuzádost s láskou k dceři své podivně střídala. „Zde stánek bude náš,“ končil prosbu svou, „zde byt bude náš! – 5
Dlouho-li ještě může býti přáno šedinám mým, abych bydlel mezi vámi a abych vládl jméním svým mezi vámi? A jestliže shromážděn budu k otcům svým a prach můj v cizou zašlapán bude zemi, kdož ochrání nešťastnou dceru Izraele, kdož jí ochrání jmění, které nashromáždil 10
otec její ve strastech života toho?“ – Při jmenování svého jmění vzdy se bázlivě ohlížel, aby žádný mimo cikána neslyšel vyznání toto, a jeho hlas vzdy tak zeslábl, že ani cikán sám tato slova nedoslechl. „Žádný necítí s ní,“ mluvil dále, „žádný necítí, co dolehá na srdce její! Žádný 15
nezná uvážiti její bol, než kdo bloudí jako my vzdálený od vlasti své. Kdož se ujme bídné dcery síónské, až otec její usne povolán v lůno Abraháma? Potupent' národ náš, žádného práva nešetří se k cizincům! Kdo ochrání před potupou dítě zpustlé Jeruzalém? Jako vlci v pohoří pustém 20
číhají na nás, aby se rozdělili,“ ohlížeje se šeptal, „o rouno beránčí. K tobě důvěru má dítě mé, srdce tvé se prozradilo včera mezi námi. I ty jsi osiřelý, rozplašený národ tvůj nezná syna svého, není žádného, kdo by provázel milostí kroky tvé putováním pustým. Ty jsi zvyklý snášeti, tobě 25
netřeba mnoho. Dcera má tě miluje! –“

Obejmutého držela až posud Lea pevně ve svém náručí, jako by se bála, aby vzdoruje prosbě otcově neušel objetí jejím. Leč on v uplakanou Ley hledě tvář sklesl v pestré kvítí k bosým nohoun jejím a s neobyčejným národu 30
svému zápalem „Leo, ty mne miluješ?“ volal, objímaje kolena její.

„Ano – ano!“ odpovídá Lea, sklesší taktéž k němu, a klečíc v pevné vinuli se objetí.

„Kdyby láska tvá dosáhla výši milosti mé!“ upěl cikán.

„Jen hloub želu mého vyrovná se výši lásky mé,“ odpovídá Lea.

5 „Hluboký zármutek obestřel srdce dcery mé,“ mluvil starý žid stoje před nimi, „jako v chladnou mlhu halí studené vody Cedronu hory olívy; a proud slzí jejích byl co silný pramen zdroje Siloah, hučící v oužlabí skalném: leč příští tvé zaplašilo mlhu s palmy na Jordánu a slze její jsou rosa na rozkvětlé růži Jericha.“

10 „Leo! milenko má! choti má!“ volal cikán.

„Zůstaň u nás!“ opakovala Lea.

„Tedy mne přijměte skaliny ouzké v náruč svou, pěstujte mne co nemluvně v kolebce libé, šepotejte stromy mladistvé ve sny mé a udržímejte srdce mé, uspěte žal můj!“

15 Tak zalkal cikán v květoucí dol v hlubokém utonuv zamyšlení.

„Oblažené bude opět stáří mé,“ pravil žid vděčně sepjav třesoucí se ruce, „a šediny moje bez utěchy nezůstanou v poslední čas dnů mých. Již nebudeš opuštěna co hrdlička
20 ve skalách Arábie, veseliti se budeš po pahorkách květoucích co srnka na horách Beter, a hlas tvůj bude co zpěvce na vinicích v Engadi. – A i tobě blaho bude mezi námi; v okolí jest vesnic bohatých, hudbou jmění tvé se zvýší jako cedr na Libanu!“

25 „Zůstaň s námi!“ prosila Lea.

„Ano, ano! zůstanu s vámi! Kam by mne vedla pouť má? V pustý, cituprázdný svět, kde žádný nezná želu mých, nerozumí srdci mému – necítí se mnou žádný! – Zde domov můj, otčina má, vlast má! zde láska má mě
30 uvítá, milost zdržuje a soucitnost provází! – Ano, zde zůstanu, mezi vámi!“

Starší cikán vezma hudební nástroj svůj a obraceje se od nich, „mějte se dobře!“ pravil, a odcházejícímu ze zahrádky svítily se zraky podivnou citlivostí. Vraskovitý jeho

obličej jevil jakousi touhu, lásku, mstivost, a mnoho jiných vášní střídalo se v něm v strašlivé směsici u divném sporu s pošedivými vousy a vlasy.

„Ty nás neopouštěj!“ volal mladší skočiv za ním a zachytiv ruce jeho zamezil mu odchod, „ty nás chceš zde opustiti, kde já doufám nalézt, po čem jsem dlouho již toužil?“

„Pryč, pryč! touha má, pomsta má neznají zůstání, pokoje žádného, odpočinutí žádného!“ – odvece starší. –

„Tak dlouho jsi hledal nadarmo, a teď ještě doufáš, že nalezneš, co tak dlouho nadarmo hledáno. Ty jsi byl otcem svým!“ –

„Právě proto, že tak dlouho nadarmo jsem hledal, nevyhasla touha pomsty mé, leč rozhnata nanejvýš pudí mě dál a dále –“

„V stáří tvém –“

„Právě že málo jen dnů zbývá ještě životu mému, tím více třeba namahání, dosíci dlouho hledaného cíle! Pryč, pryč, do –“

„Otče, pamatuješ noc, kdy jsem po prvé přišel k vám? Opuštěné dítě bloudil jsem lesem hustým, zdaleka mi zářily ohníčky co hvězdy naděje; já spěchal za nimi. Kolem ohňů sedí sbor neznámý. Kmen to cikánů. Deštěm zchrádlého ty jsi zavinul ve svůj plášť a k svému přijal jsi mě ohni. Něco nevyslovitelného, jak jsi pravil, vábilo tě ke mně a taktéž i mě k tobě. Ty jsi slíbil, že mne neopustíš, a já – já jsem bez tebe nemohl býti. – A teď chceš ode mne – teď mne chceš opustiti? Zůstaň s námi!“

Starší cikán mlčel.

„Každého dne svobodno ti jíti do okolí – můžeš i dále zůstat, jen se vzdy opět povrať k nám!“

Starší ještě mlčel.

„Kdo ví, jestli zde nenalezneš –“

Starší cikán se zachvěl; jakoby blesk přeletěl nějaký

papršlek citu obličej jeho, a jako by dříve již byl o tom přemejšlel, zvolal: „Pozorovals? myslíš? – ah – ty nevíš! – ano, zůstanu!“ – Obrátiv se složil housle své, vzal mladšího pláště, sám žádného nemaje; a přes plot přeskočiv
5 během spěchal v dol, oudolím vzhůru, až zmizel u záhybu skalním. –

— „o, bodaj wieczną cierpiał męką,
kto potępienia mego jest przyczyną.
Niech wieczne wieki piekło łzami gasi,
i nigdy łaski niebieskiej nie zyska,
jak ja nie mogę, — — —“

5

Seweryn Goszczyński

Tak zůstali cikáni v krajině této. Ve dne chodívali po
vůkolních vsích a hospodách podle obvyklého jim života,
na noc se mladší navracovával v židovu chaloupku, kde od
toho večera veselejší mu nastal život; starší však ještě i po
nocích jiné, tajné konával cesty. Vyslouženec Bárta navště-
voval, jako posud, každého večera židovnu, a býval-li
vesel, když oni truchlili, dá se snadno pomysleti, že nebyl
truchliv, když oni než jindy byli veselejší. On, starý žid
a dívka služebná, slovem všickni milovali mladšího cikána,
starého však počínání, ač zřídkakdy byl vidět, v jed-
nom každém budilo tajnou hrůzu. Mladý cikán celým
srdcem a vším plamenem první lásky miloval Leu, jak jen
tak mladému, již rodem a vychováním rozohnělému ciká-
novi bylo možno, který po prvé našel člověka, který
s ním stejně cítil. Může býti, že ještě jiná plamenné lásky
byla příčina, která později pokračováním v příběhu zřej-
měji se pozná. Lea jeho taktéž i z těch samých příčin milo-
vala a byla, či se jen zdála, den ode dne veselejší.

25

Leč náramná žárlivost cikánova kalila nejen jeho, nýbrž
i její blaženost. Jest to úkaz nezřídský, že čím plamennější
jest láska milencova, tím ohnivější i jeho žárlivost. Tak
i zde. Někdejší smutek Lein byl cikánovi nanejvýš pode-
zřelý a časem někým ze spoluobyvatelů chaloupky proneše-
ná slova, kterýchž cíle se dopátrati nemohl, podporovala
důmínky jeho. V příležitosti takové horoucími na Leu

30

dotíral slovy, leč ona přísahajíc, že mimo něho nemiluje žádného, ujišťovala, že on jest i jediný, který lásku její získal. Po takových rozprávkách předešlý zármutek se navrátil v její obličej a cikán, domnívaje se, že pochybování
5 jeho smutku toho jest příčinou, slzavě ji za odpuštění prosíval, slibuje, že nikdy již nebude pochybovati. Nadarmo; – již zjitra opět nepatrné slovíčko vzbudilo jeho žárlivost, malicherná myšlenka uvrhla jej zpět v nevyhaslý plamen strašných pochybování.

10 Bylo to asi po třech nedělích od příchodu jejich, kdy cikáni navečer od sebe se rozloučivše a každý za svou spěchaje příčinou v rozdílné strany se rozešli. Mladší kráčel hlubokým dolem, hustým borovým lesem k židově chaloupce a právě se blížil k starému dubu u kostničího ka-
15 menu.

Nejprostrannější to rovné místo na celém na několik mil dlouhém, ostatně však velmi ouzkém oudolí. Po pravé straně jest příkrý, vysokými sosnami porostlý vrch, při jehožto patě silně hučí neviditelný potok, který z roze-
20 vřené vyřítiv se skaliny padá v husté, nízké křoví. Prostranné to místo jest okrouhlé, celé mechem porostlé a mimo ouzký průchod vlevo kol a kolem hustě zarostlé křovinami, přes něž vysoké, přehlízející sosny. Středem vede široká písčitá pěšina. Ta uprostřed roviny kolem starého
25 širokého dubu se rozdělivši dále se opět v jednu širokou stezku spojí. Dub ten jest rozlehlý sice, ale ne vysoký, nýbrž zhrbatělý nahýbá se k půdě, z které vyrostl. Nesmírným stářím již celý jest vydutý a rozvrtaná i místem propálená kůra jeho strašlivé tvoří podoby. Koruna jeho jest celá přes
30 nízký mechem porostlý kámen k západu skloněna; k východu však stojí jen dvě dlouhé větve na koncích svých toliko zazelenalé, takže se zdá, jako by dvě dlouhé zhrbatělé a zkřivené ruce daleko před sebe zelený podávaly věnec. Pod nimi v duté kůře jest vytvořený hrůzný obličej

lidský, jehožto vypálené duté oči v temné noci shnilotinou modravě se třpytí. Pod obličejem jest v dubu veliká dutina, co doupnatá skrýš divé zvěře, a dlouhý bílý mech visí přes ni jako dlouhá brada hrůzného obličje. Ve vydutíně té jest písečný kámen, na způsob sedadla vystrouhaný a celý mechem zarostlý. Jest to sedadlo bláznivé žebračky. 5

Od tohoto dubu vede jiná, užší pěšinka vlevo k ouzkému průchodu, za kterýmž náramně rozlehlý, křovím obrostlý stojí kostničí kámen. Jest to písčítá, rozsáhlá, asi půl sáhu nad křovím strmicí skalina, na níž dešť, a může být i ruka lidská, samé jakoby lidských hnátů a lebek vytvořily podoby, od čehož se jí tuším takového jména dostalo. Přes tuto skalinu musel přelézti, kdo pěšinou touto chtěl jíti. Za kamenem pak byla ouzká, dál a dále – čím výše vzhůru se tahla – širší stezka. Stezka tato vedla mezi písčitými skalami, které taktéž jako by lebkami a hnáty byly poseté, vzhůru výš a výše až nahoře do hustého lesa. Při lebkách stěn těchto chvělo se buď zelené křoví co péra na přilbici, buď červenavé kvítí, Panny slzy zvané, věnčilo lysé lebky. 10 15

Pěšina tato málo byla ušlapána, znamení, že málokdo se osmělil tuto stezku voliti, obzvláště v noci se žádný stezkou touto přes kostničí kámen lézti neopovážil, a každý raději širokou pěšinou dolem více než půl hodiny si zašel. Šla totiž o tomto místě pověst, že po této ouzké pěšině mezi vysokými, lebkami a hnáty posetými stěnami straší; drkotající lebky a hnáty že se pohybují na svých místech, a kdo zde bílou postavu spatří, toho že brzká očekává smrt. 20 25

V posledních časech obzvláště žádný tuto cestu nevolil, leda starý cikán, chtě se s mladším sejíti, aneb bláznivá, kdy se navracujíc ze své žebroty putovala k doupěti svému. 30

V tom místě u starého dubu sešla se Lea s cikánem. Byl pozdní večer, silně a nakvap se soumračilo, nebo slunce sestoupilo do hustých černých mraků vystouplých na západním nebi. Okraj mraků ještě broubila zlatá zář, dolejšek

jejich však, kde na dalekých spočívaly horách, časem roz-
křížil bledý blesk, a snadno bylo souditi, že po dnešním par-
ném dnu mocná se na noc přivalí bouře.

Lesem, kvapícím temnem stísněným, silná se plížila
5 vůně. Hluboké, bezdušné bylo ticho; ani dost lehounký
větrík nepohnul kvítkami u vysokém mechu a na břehu
potoka. Jako temné stíny stály vysoké borovice za hustým
křovím, které rovinu tuto kol a kolem broubilo. Uprostřed
10 v své strašlivé postavě stál starý dub a ve vydutíně jeho
seděla ještě žebrající bláznivá. Oči k těm dvěma nad sebou
nataženým větvím majíc obráceny, nesrozumitelná šeptala
slova. Nelzelo rozeznati, zdaž se modlí aneb tajná v slovích
jejích bloudí kletba.

Z hustého křoví v prostoru vystoupivšímu cikánu běžela
15 Lea s radostným zvoláním vstříc, již dříve na planinu při
starém dubu přisedši. Chtěla mu kolem krku padnouti; on
však vztaženou naproti ní rukou ji zadržev, „Zpět!“
hlubokým, třesoucím se hlasem zvolal. Bylo na něm znáti,
že cestou velmi spěchal, neb sotva dychajícimu silně a
20 rychle zdvíhaly se a padaly nádra.

„Zpět ode mne!“ zvolal, „zpět! To jsem očekával!“

„Milenče!?!“ uleknuta vykřikla Lea.

„Jak sem přicházíš?“ táže se kvapně cikán.

„Tobě vstříc jsem vyšla!“ odpovídá Lea.

25 *Cikán:* „Dnes? – právě dnes? – proč ne jindy?“

Lea: „Nevěděla jsem nikdy, kterou se budeš vraceti
cestou. Včera jsi pravil –“

Cikán: „Ó výborně! tak mě nezklameš! Leo! – – (velmi
bolestně) Leo! Proč jsi lhala mě milovati, proč jsi mne ne-
30 nechala jíti v širý svět? – Byl bych nepoznal blaženosti, po
kteréto nadarmo dychtiti budu! –“

Lea: „Opět tě sen tvůj –“

Cikán (divoce): „Nemáš mi nic říci? v ničemž mě za
odpuštění prositi? v ničemž!? –“

Lea: „Já nevím –“

Cikán: „Nic nevíš? – Opravdu? –“

Lea (žalostivě): „Nic!“

Cikán: „Leo! (divěji) Leo! nic nevíš?“

Lea: „Opět tě –“

5

Teď cikánova divokost nejvyššího dosáhla stupně. Pevně chopiv Leu za ruku, divoce se třpytícíma očima hleděl v ubledlou jí tvář a na celém těle se třesa dutým volal hlasem: „Ó, rci jen, že jsi mě tak časně neočekávala, – přiznej se! – Leo, kdo byl onen ve skvostném mysliveckém 10 oděvu, bílé péro houpalo se mu na zeleném klobouku. Černé vousy –“

Lea, ač již více takových prudkosti jeho výrazů byla svědkem, náramnou hrůzou se chvěla a velké slzy se jí lily po bledé tváři.

15

„Černé vousy,“ opakoval cikán, „dvojku na rameně, kráčel nahoru lesem –“

„Valdemar Lomecký! To on, to on! já ne – já ne!“ zvolal nad nimi hlas. Bláznivá stála na sedadle svém a rukou vysoko vyzdvíženou držela se suchých větví.

20

Bez vykřiknutí, ano beze všeho zvuku a hlasu sklesla Lea v mech pod starým dubem. „Leo! Leo! proboha!“ volal mladý cikán; ona však zdvíhši se ubíhala rychle k domovu. Mladý cikán kvapil za ní; již daleko se míhal šerem bílý její šat. „Leo! Leo!“ volal cikán spěchaje za ní, 25 až pak v dálce umlkl jeho hlas. –

Pískaje si přelízal starý cikán po chvíli kostničí kámen a přeskočiv kráčel, ničehož kolem sebe si nevšímaje, za nimi v tmavou houšť. Chechtající se bláznivá zůstala sama v temnu lesním.

30

Hlubší a hlubší valila se tma ve klín hlubokého dolu a vysoké borovice kolem mizely v mrákotách. Starý dub se zdál v temnu tomto příšerná co postava seděti uprostřed pusté planiny a zdvíhajícím se vichrem pohybovaly se

nejdelší jeho dvě větve k východu, co daleko sahající ruce. Smutná skučela vichřice mezi kostničími stěnami přes kostničí kámen a mladé křoviny se houpaly, co temné cho-
chole bílých přilbic, po kamenných lebkách. Chechtající
5 se bláznivá seděla pod houpajícími se větvemi ve vydutíně
starého dubu v hluboké tmě. Strašlivý obličej v kůře dubu
svítil shnilýma očima temnou nocí. Ona však ustavičně
temné kletby šeptala a daleký hrom burácel zhluboka
v strašlivá kletby její slova. Časem osvítil bledý blesk mdle
10 šírou prostoru, takže jen z polovice starý dub, kostničí
kámen a vůkolí jeho byly vidět, – a vzdy opět černější
a černější se sevřela noc.

Samotna – dziewica:
i oczyma, i westchnieniem,
dosięga twarzy księżycy.

Szuka aniołków po niebie, 5
rączkami białą pierś gniecie:
„Księżycu! weź mię do siebie,
źle mi na świecie!..“

Alex. Dunin-Borkowski

Szeptął, szeptął swą powieść – a w twarzy rycerza 10
czarna, czarniejsza chmura coraz się rozszerza;
i znów nagle rozpaczą zaciemnione lica
zapał gniewu i wzgardy jak piorun oświeca;
aż w nim powstała wreszcie ta ponurość dzika,
co patrzy w jeden przedmiot – w trumnę przeciwnika, 15
kruszy najświętsze węzły w ogniu swego piekła,
[gdy i w najbliższym sercu trucizny dociekła!]
Aż w nim powstała wreszcie ta chciwość szalona
krwi – krzyku – dzwonów – płomień popsutego łona,
co domowej niezgody rozpala pochodnię, 20
i w własnym swoim gnieździe – zbrodnią karze zbrodnię!

Malczewski

Czasem widnokrąg pęka od końca do końca,
i anioł burzy nakształt niezmiernego słońca,
rozświeci twarz, i znowu okryty całunem 25
uciekł w niebo i drzwi chmur zatrzasnął piorunem.

Pan Tadeusz przez A. Mickiewicza

Již se náramně sešeřilo; mračno se valilo nakvap od
západu a co padající nebe blížilo se k žížnivé zemi. Tem-
nota hustá tížila skaliny a stromoví a plížila se kolem zři- 30
cené věže; než starý Bárta nicméně přece seděl u židovy
chaloupky a časem křižující se blesk ukazoval ruce jeho

cestu k plné sklence, jestli některé „aj – aj“ mezi vypravováním již opilému vyklouzlo z ust. Právě pohlížeje k mravčímu nebi a k zříceninám v šero zahaleným, končil svou pověst, kterou mimo něho žádný neslyšel, a po prvé snad
5 dnes s tím doložením končil, že „půjde a půjde, až přijde – ze židovny“.

Vstal, přitiskl sklenku k ustům a vyprázdniv ji, čímž se – dle vlastního vyjádření – dorazil, motal se ze zahrádky. Mezi dvířkami letí mu bílá postava vstříc. Vrávoraje valí
10 se na stranu. V patách za postavou tou, byla to Lea, běží mladý cikán, „Leo! Leo! tedy přece!“ zoufanlivě volaje. Lea sklesla při kamenné tabuli v travu. Starý Bárta přivrávorál také k stolu a skleničkou o tabuli zazvoniv ukazoval přiběhší dívce na skleslou Leu.

15 Ta jakoby již uvyklá na takové výjevy, pozvedla dceru pána svého na drnové sedadlo ke kamenné tabuli, a Lea, hlavu na ruce složivši, hlasitě plakala.

„Leo! Leo!“ vzlykaje volal cikán, klečící při nohou jejích. Hlas jeho byl hrůzný, jako by z hlubokého uva-
20 lých prsou hrobu přicházel. „Leo! tedy přece pravda? přece mě neklamalo toužení mé? – Leo! jen jediné slovo!“

Plačící neodpovídala; – on však sebrav se kvapně povstal. Strašné předsevzetí jistotu zvěděti proměnilo na-
25 jednou chování jeho. Jako jízlivý blesk přelétlo divoké usmání rty jeho, rukou sáhl po čele a po prsou, a pak, jakoby zaražený, tázal se služebné dívky: „Co jest jí? – Judito, rci, co jest jí? –“

„Já nevím,“ odvece dívka, „taková bývala, nežli jste přišli k nám, – tak bývala – ale proč – to já nevím!“

30 „Taková bývala!“ opakuje cikán, „a vzdy taková bývala, již od narození svého?“

„Ne, to ne! – ona bývala veselá, veselejší nežli já, ale –“

Vtom se náramně zablesklo a celá dříve temná krajina byla viditelná. Dívka se zarazila; cikán však stál nepohnutý,

s rukou v prsa zarytou, a ustrnulé oči beze všeho světla na dívku maje upřené. Bárta v trávě povalený, namáhaje se vstáti, hlasitě vykřikl a žehnaje se zpět se povalil. Lea mezitím povstanouc prosebně k dívce ruce i oko pozvedla, než příliš slabá opět sklesla; což však ani nepohnutý cikán, ani dívka k vyslouženci obrácená nezpozorovala. Blesk zhasl a ještě hlubší než před ním byla tma.

„Ale, ale –,“ důrazně spěchal mladý cikán.

„Ale jednoho času, jest tomu osm let,“ pokračovala dívka, „přišla uvečer Angelína, hospodyně ze zámku, bývalá hospodská, a tajně promluvivši s pánem, odvedla Leu. Kam? nevím –.“ Hluboce vzdechla Lea; bylo to vzdychnutí jako umírajícího. „My jsme nepokojně očekávali návrat její. Netrpělivý otec jí několikráte v ouzkostech vyšel vstříc; – nadarmo; – ještě ouzkostlivější vzdy se navrátil.“

Cikán stál jako zkamenělý. Dobře, že hluboká tma halila tváře jeho, zhrozená by sice byla prchla dívka před obličejem jeho.

„Po půlnoci,“ mluvila dále Judita, „po půlnoci přiběhla sama, prostovlasá, roztrhaná, sama proti sobě zuříc: „Nešťastný národ náš, kdo obrání vyhnance v cizí zemi!“ byla polomrtvá slova její. Více nemluvila, nevyjevila nikdy. Jestli jí kdo na ten čas byl připomenul, jako dnes bylo chování její, a od té noci nepřišlo usmání v bledou její tvář; nýbrž beze slova promluvení sedávala tamto při chaloupce s okem v dálku upřeným, jen někdy smutnou si zpívajíc píseň.“

„Kdeže byla – co tam dělala – neví žádný, – docela žádný?“ volal cikán, nucenou tichostí zmirňuje slova svá. Horké slzy se mu valily po opálené tváři a horká krev se prejštila ze zbouřených prsou pod sevřenými v ně prsty. Vtom volal nemocný starý žid v chaloupce a Judita spěchala v nízkou sednici.

„Žádný že to neví? – každé dítě to ví,“ počal vyslouže-

nec, mezi vypravováním na nohy přišed a ke stolu dovrá-
vorav, „ano, každé dítě to ví – já jsem jim to řekl – sám
jsem to všechno vyčíhal. – Zaporučili mi to sice, dostal jsem,
že jsem nemlčel, výprask, na mou věru – ano – Ale kdyby
5 mě hned zas položili, ven to musí; a beztoho pán dnes
ještě není doma, šel přes pole, do městečka, a nepřijde
domů, až – až – ráno –“

„Tedy žádný neví!“ vzdychal nevšímaje si Bártý cikán
a obracel se jako k odchodu.

10 „Au, au! stůjte!“ – chopil se Bárta cikána, obávaje se,
aby jeho vypravování neušel. „Žádný neví –, já to vím –
všecko –“

„Mluv! mluv, co víš, probůh!“ překvapiv se a popadna
Bártu za prsa křičel cikán.

15 „No, no! držte mě – ano – ano –,“ pokračoval Bárta
s mnohými přetržkami a v nepořádku, „ano – držte mě –
se mnou se beztoho všechno točí – a jsem slabý na nohy –
ano od těch čas, co jsme byli na Rejnu, – ó tenkrát jsem
ještě uměl utíkat – na mou věru –“

20 „Mluv! mluv, co víš o Lee!?“ volal cikán přistaviv
vrávorajícího ku kamenné tabuli.

„Ano – ano! – takto vám to vysvětlím. – Tak se vám
vracím jednou domů; jest to ode dneška za dva měsíce
osm let, já jsem si to zapsal. – Vracím se odsud domů, nebo
25 viděl jsem, jak stará Angelína odvedla Leu, a chtěl jsem
vědět kam; nebo já musím vědět – všechno – ano – všechno.
Tak pospíchám, až přijdu domů – a tu vám bylo pozdě,
brána zavřena a já jsem byl venku a nemohl jsem se nikte-
rak do zámku dostat. I myslím si „co je víc?“ – a lehnu
30 si na zemi, co líhám vzdy, když přijdu pozdě a nemohu do
zámku. A tu vám ležím, chvílkami dřímám a chvílkami
hledím dolů ke vsi, kde se již ani světýlko nemíhalo. Nade
mnou byly pánovy okna – a v těch také bylo tma – a ticho –
ticho – ne – ne, to bych lhal – ticho ne; – neb najednou

bouchnou dvěře, až okno zařinčelo, slyším ženský křik, hrozící hlas mužský a mezi tím chechtot; – jak se mi zdá, byla to stará hospodyně – bývalá hospodská.“

Bez sluchu a bez pozornosti stál cikán zapomenutý, tato slova však jej vzbudila ze strašných myšlenek k strašné 5 jistotě. „Angelína!“ vykřikl, a opřev se o tabuli, hlavu k samým ustům vysloužence přiložil, jako by oslablé ucho jeho nebylo s to všeho doslechnouti. Bárta seděl na kamenné tabuli.

Umlkší povstala Lea v hrůzných rozpakách. Podepřena 10 o tabuli daleko se napnula a oko její zářilo plamenem zoufanlivým, jako zabraňujíc dalšímu vypravování. Časem zvedla prosebně pravici svou proti zády k ní obrácenému Bártovi; leč zemdlelá vezdy opět sklesla a nelzelo jí ani slova promluvit. Ona se domnívala, že žádný o tom neví, – 15 neb se žádným nemluvivši nikdy neslyšela, co Bárta každému již byl vypravoval, – a teď – měl to onen slyšeti, kterého jediného milovala a jehožto nynější smrtící cit lze jí bylo si představit; neb dobře znala nesmírnou jeho citlivost, žárlivost a divokost. Blíž a blíže mezitím přicházela bouře; – 20 častěji se mezi vypravováním blýskalo, sice však byla pouhá, hluboká tma, takže nebylo ničeho vůkol rozeznati.

„To trvalo hodnou chvíli, – já jsem se trásl jako osika,“ mluvil Bárta dále, „nebo kdyby mě byli dostali, že nejsem doma; – a najednou se vám rozlínou okna – strašlivé vykřiknutí nato – a tu vám vyletí Lea z okna – aj – aj, ano, z okna – prokletá potvora – z okna, deset sáhů vysoko – ne – 25 ne – to bych lhal – devět, ano devět, zrovna přede mnou, a běží odtud. Já jsem se sebral a pryč stranou, aby mě žádný neviděl. – Co se potom stalo – nevím – nic nevím – ale 30 povídal jsem o tom –“

Polomrtvá Lea sklesla zpět ve světle siného blesku a odvlíkla se na obvyklé jí místo k chaloupce. Časem bylo slyšeti zoufanlivé stonání z hluboka jejích zbouřených

ňáder. Po chvíli nasledovalo předcházející blesk hrůzné rachocení hromu; a dlouho opětovaly skaliny strašlivý jeho hřmot. Cikán neslyšel ničeho více, zkamenělý díval se pustým pohledem v čírou noc a horká slza neulevila hluboké bolesti prsou jeho.

„Ano, povídal jsem o tom, na mou věru – a tu mě sebrali, a musil jsem říci, jak jsem přišel pozdě, a vyflákali mi, a zaporučili mi – ano – ale pán není doma –“

„A žádný, žádný se neujal –,“ mluvil do sebe cikán.

10 „Neujal?“ chopil se, poslední slovo zaslechna, řeči té Bárta, „neujal? – Koho? snad ne jí – židovky? – ano – to bych žádnému neradil; a proti komu? – proti jemnost-pánovi? – ano – aj – aj – aj –“

„Valdemar Lomecký,“ mluvil cikán dále.

15 „Ano, tak se jmenoval náš – či jmenuje se náš jemnost-pán; – Valdemar Lomecký, hrabě z Borku. – Ale dnes, dnes ho nenajdete doma, šel přes pole do městečka, navštívit přítele, a nevrátí se až na noc, ano, až na noc. – Noc? – kolikpak máme hodin?“ – A jako by se zpomatoval, hleděl Bárta kolem sebe. „Co, již jest noc? To není možná! he, holá!“ Hledaje skleničku, již by zazvonil, vrávorál kolem stolu a vrazil na ustrnulého cikána. „Co to? – kdo tu?“ táže se Bárta.

25 „Valdemar Lomecký!“ hrůzným hlasem zvolal cikán; „tak jako že nebes hněv se snáší nade hlavou naší, tak rychlá jako jeho blesk, tak hrůzná co jeho hlas bude pomsta má!“

30 Silný, za dlouhou chvíli trvající rozsvítil se blesk. Celá krajina, temné stíny stromů, hrůzné postavy po skalné stěně, věž zříceného hradu, protějščí stupeň skal, celý dol planul v siné jeho záři. – Zuřivě vyvalené oko cikánovo polou osleplo. – Vlasy měl vzhůru naježeny, s pravicí k nebi napnutou stál při kamenné tabuli, levicí drtě svůj hudební nástroj; strůny praskaly a umírající hlas jejich jako

by mluvil. „Rozplašen můj národ,“ naposledy se ozýval. Naproti němu na druhém stole stála hrůzná postava bláznivá a při nohou jejích starý cikán. Hluboce vzdychala v besídce Lea; a Bárta, v trávě povalený, hrůzou hlasitě vykřikl.

5

„Hahaha! to já ne! – já ne – to on! – to on!“ chechtala se bláznivá, „hahaha! to on! pomsta! pomsta!! pomsta!!!“

„Pomsta!“ dutým hlasem opakoval starý cikán. Teď zhasl blesk a čirá tma zahalila celý dol. Ničeho nebylo vidět, jen hluboký a rychlý dechot mladšího cikána rozléhal se nastalým tichem uleknuté krajiny. Po chvíli náramně burácel hrom; a „to on! to on!“ volala bláznivá v jeho strašné rány. „To on! já ne! já ne – hahaha! tento jinoch! hahaha! to on! to on! mě svedl – já nesměla býti samotna; já ne – já ne –! on jich svedl více – já jen pomstu chystala jsem jemu!“ Teď ještě z daleka opětoval ohlas hromové rány. Po chvíli, jako k sobě přicházejíc, mluvila s navrácenou pamětí bláznivá: „To on! to on! ztroskotal blaženost tvou, mladý zšílenče! – I já jsem byla v náručí svých rodičů šťastna, v náručí milence – daleko – da – hahaha! – to on – já ne – já ne! svedl mě, já svedla jeho; to já mu ji dodala; to já! – to on jí mocí vzal, co já mu dobrovolně obětovala – to já! – a tou chaloupkou – tou chtěl mi splatiti – tou – tou – hahaha!“

10

15

20

„Angelíno!“ vykřikl cikán a sklesl zpět na kamennou tabuli.

25

Opět osvítil jasný blesk hrůzný tento výjev; silné hřmění nasledovalo; potom opět hluboká tma, hluboké ticho. „Angelína! ano – ano, to jsem já,“ volala bláznivá. Starý cikán sebou trhl, jako by mladšímu chtěl přiskočiti ku pomoci; leč jak by nemohl z místa, opět zůstal státi. Mladší sklesnuv vinul se po zemi a hledaje slov nesrozumitelné vydával zvuky. Opět hluboká tma.

30

„Ano, to já! to já!“ pokračovala bláznivá, „ano já,

Angelína, svedla jsem mu milenku tvou! – Běduješ? pro ni – pro ni? –“ v hlubokých myšlenkách, „oh – pro mne snad také tak bědoval, kdy loďku jeho houpala voda pod mostem Rialto – Giacomo můj! – kdy –“

5 Opět se silně zablesklo a celá krajina byla viditelná. Rukou levou oči zastírajíc, pravou v polední ukazujíc strany, stála šeredná postava bláznivé ještě na kamenném stole. Bolestí se vztýčil mladý cikán vzhůru, ustama beze zvuku pohybuje, a pravou rukou ukazoval na rozhalená
10 prsa, na nichž znamení jako krvorudé k přísaze vyzdvižené ruky jasně se skvělo v sinavém světle blesku. Leč divoce již byl přiskočil, toto spatřiv, starší, a uchopiv bláznivou, vlekl ji ze zahrady ustavičně „já ne, já ne, to on! to on!“ volající a mezi tím se chechtající.

15 „Stůj! ta nešťastná jest matka má!“ v největší bolesti vši sílu sebrav vykřikl cikán, za nimi spěchaje, a „matka má! matka má!“ opětovaly skály bleskem ještě ozářené krajiny.

To vše se ještě stalo, nežli blesk uhasl; teď však opět hluboká se shlukla tma; těžké krůpěje počaly padati z černého mračna a daleké skály ještě „matka má! matka má!“
20 odpovídaly ohlasem temným.

„Pokój umarłym! nieboszczka spoczywa snem
anielskim, nie budź ją, [...] jej tu nie dobrze było
na tym świecie, czemuż ma się wracać? – – –“

Lucjan Siemieński

5

„Otwórzcie – – –!“ wołano ze dworu.

Lucjan Siemieński

Bártovi, který mezeitím v trávu povalený usnul a jednotlivá slova o Rejnu opakuje nepokojně se od jedné strany na druhou obracel, padly dvě nebo tři krapěje dešťové právě na obličej. Tím probuzen a po dlouhém namáhání na nohy se postaviv počal okolo sebe sahati, kde by byl, upamatuje se. Zasáh stůl jezdí rukou po kamenné tabuli a namakav skleničku počne ní řinkati o stůl. Žádný nejde; – dlouhé pusté ticho, hlubokáť noc. Vrávorá stranou a „na Rejnu, na Rejnu, tam bylo lépe,“ kojí se vzpomínáním. „Jak jsem zařinkal, hned tu byli!“ – Vtom se zablesklo, ale jen mdle.

10

15

Bleskem uhlídav Lein bílý šat na obvyklém jí místě při chaloupce, vrávorá k ní v besídce. Skleničku nesl s sebou, nepochybně že ji chtěl žádati, by mu ji opět naplnila. Dovrávorav tam škubal ní, žádaje kořalku. – Ona se nehýbala, neodpovídala. „Vstaneš nebo nevstaneš? – Leo! vidíš, já sem jdu každý den – aj, aj – ano, každý den, jen pro tebe; – na mou věru; – když jsem byl na Rejnu –“

20

Opět se náramně zablesklo a celá krajina byla viditelná. V světle blesku spatřil Leinu mrtvou tvář. Bledý, bolesti plný obličej v sinavém světle blesku hrůzně vyhlížel. Oči mrtvé a v smrti ztrhané, jedno daleko v neskončené říše napnuté, druhé něco málo přivřené, zuby zaťaté, pysky měla polootevřené a kolem obličeje padaly, co černý závoj, rozervané její kadeře. U velikých krápečích stály kapky

25

30

dešťové neb smrtelný pot po mrtvém čele, po celé tváři.

Opět se setmělo. Hrůzou jatý počal vyslouženec náramně křičeti, a vrávoraje, co mohl rychle ze zahrádky spěchal. Umlkl – umlkl i ohlas dalekých skal. Silně zahřmělo; rozléhal se strašný hromu zvuk oudolím, dlouho odpovídaly skály; pak slabá ještě z dálky hřměla ozvěna a opět dlouhé, pusté bylo ticho. Hlubokáť noc. Vtom našel nad oudolím víchr hlas velkých zvonů; nepochybně že se ve vůkolních vsích a v městečku proti mračnům zvonilo. Smutní byl zvukové dalekých zvonů.

Vykřiknutím hrůzoplým ze strašných snů probuzen, vyběhl – ač velmi byl nemocný – starý žid z chaloupky a za ním dívka nesoucí rozžatou svíci. Přistoupivším k besídce zjevilo světlo, polivši bledý obličej Ley rudou září svou, příčinu vzkřiknutí vysloužence. Zaskučel víchr, zhaslo světlo, a „já – já jsem prodal – já jsem usmrtil dceru svou!“ vyzvolav klesl starý žid k nohoun jejím.

Blesk teď svítil za bleskem a „dceru svou, dceru svou!“ spolu s hromobitím opakovaly skalnaté stěny. Hustěji a častěji počaly padati kapky dešťové v těžkých krapějích, až se šíré mračno v náramný rozpustilo lijavec. Při ustavičném blýskání, jako o pomoc volaje, zněl silně a bez přestání zvonek zámecký a z dálky proti bouři zvony vůkolních kostelů. –

Hrůzná to byla noc, hrůznější však ještě noci té, co pod temnem roucha jejího bylo spácháno. S malými přestávkami zněl zvonek zámecký temnotou noční, zněl bouří litou, zněl hučením deště, a ještě posud se rozléhal jeho hlas krajinou, která, jako přestrašena přešlou bouří, v hlubokém trvala tichu a mlčení. Byly asi tři hodiny s půlnoci. V ouřední sednici na zámku míhalo se množství světel a všickni ouředníci byli shromážděni. Jeden po druhém se střídali u zámeckého zvonku, nebo všecka čeleď byla vyslána hledati pána, v bouři snad zbloudilého. – Jako obyčejně byl

vyšel k večeru Valdemar Lomecký do blízkého města navštívit svých známých. Pokaždé se vrátil, nežli desátá hodina byla minula, a dnes minula desátá, přešla půlnoc, a on až dosaváde nevrátil se. Nadarmo již jej očekávali věrní jeho. – Byli ujistěni, že v bouři zabloudil; neb věděli, že mu nemožno jinde nežli ve svém zámku, v pevně uzavřených pokojích svých pokojně spáti; věděli, že věřil, jestliže jen jedinou noc nebude spáti v zámku svém, že bude ta poslední života jeho. Protož ustavičně se rozléhal hlas zvonku zámeckého po vůkolních lesích, aby zbloudilý dle hlasu nalezl cestu do svého zámku. 10

Když však půlnoc minula, tu starostlivi vyslali poslední čeled, aby se šli ptáti do blízkého města, zdali nastávající bouře tam pána jejich nezdržela, a jest-liť tam, aby jej vyprovodili do zámku zpět. Teď však byly tři hodiny s půlnoci a žádný se nevracel. Ustavičně ho ještě důvěrně zvali zvukové zvonku nadarmo v bezpečné stěny. 15

Teď byly tři hodiny a silně zatloukl někdo na zámeckou bránu. Rychle sběhl první písař a za ním se hrnuli ostatní po schodech, každý se světlem v ruce. 20

Otevřeli bránu, a židova děvečka Judita lomíc rukama a naříkajíc vrhla se k nohoun jejich. Uvedli ji v sednici, a tu jim vypravovala, že právě teď skonala delí nemocný pán její, starý žid, litostí nad smrtí dcery své, a že jí tak ouzko přicházelo tam o samotě, že slyšíc hlas zvonku a uzřevši světlo na zámku, sem spěchala o tom dáti zprávu. Dále povídala, jak se cikáni, Bárta a bláznivá dlouho na noc zdrželi v zahrádce před jejich chaloupkou a jak jednou maně vyšedši slyšela, kdy mladší cikán někomu krvavou přísahal pomstu. Co však dále se dělo, že neví, poněvadž, volána od nemocného pána, se musila do chaloupky vrátiti. Hluboké mlčení nasledovalo na vypravování její. Přestrašeni seděli všickni do země hledíce po různých koutech světnice. Svíce dohořivaly jedna po druhé a hasly a umdleni 25 30

dlouhým bděním a starostmi dřímал jeden po druhém. Židova jen děvečka bděla oplakávajíc smrt pánů svých. Zámecký zvon mlčel.

Přešla půlhodina, bylo půl čtvrté; leč venku ještě byla
5 hluboká tma pod šerým nebem. I v zámku byla tma; všechny svíce dohořely a všickni přemoženi mdlobou pevně spali. Náramné tlučení na zámecké vrata rozléhalo se zámkem a ustrašeným hlasem volal někdo venku: „Proboha! Otevřte, honem otevřte!“ Všickni se vzchopili, hrůza
10 obešla jednoho každého, a ve tmě se hrnuli ke vratům.

Otevřeli a Bárta bez šavle, bez klobouku, který po druhé ztratil, tisknul se rychle mezi ně. „Probůh, zavřete, zavřete! honem zavřete!“ – Rychle zavřeli bránu a držíce třesoucího se Bártu za ruce vedli ho nahoru do světnice. Roz-
15 žali nové svíce a „co se stalo? co jest?“ ptali se ustrašeného vysloužence. „Co jest?! co se stalo?“ počal tento. Hrůzou byl hlas jeho celý změněný, oči měl navrch hlavy vyvalené a zmoklé vlasy ježily se vzhůru. „Co jest? ten tam jest! probodnutý naskrz veskrz; ten tam, celý pryč – do smrti ten
20 tam!“ – „Mluv! co víš!“ – poroučeli všickni. „Co vím?“ odvece vyslouženec, „ano vím, všechno vím, a velmi dobře; na mou věru všechno.“

„Můj pán! můj ubohý pán zemřel!“ plakala Judita. „Jak? kýho vlka? Judito!“ volal Bárta, „starý žid že
25 umřel? To není možná!“ – „Ano, ano!“ lkala opět Judita. Ouředníci, vidouce, že na ten způsob od Bártu se ničeho nedozvědí, tázali se ho zrovna: „Co víš? Mluv! Neviděl jsi pána?“ „Pána? – viděl – viděl jsem,“ odpovídal Bárta a znovu se třásl hrůzou, „viděl jsem – a jak – celý byl – celý
30 probodený veskrz naskrz, celý ten tam, do smrti ten tam!“ – „Jak? kde? Mluv!“ byla všeobecná otázka a poručení. „Byl jsem, hm – byl jsem –,“ vypravoval tázaný – „Kde jsi byl?“ ptá se vrchní. „Hm – byl jsem navšíviti – tuhle-
non“ – pokračoval Bárta, ukazuje na Juditu – „hm – tuhle-

non nebožtíka žida," a nedaje se déle mejliti, počal obyčejným způsobem mluvit; „jdu a jdu lesem, nemyslím nic, a ustavičně jdu a jdu lesem, a nevím, jak jsem tam přišel. A když tak jdu a nemyslím nic, tu mi najednou letí sám čert přes cestu – ano, sám čert – prosím za odpuštění – 5
sám čert – a mumlal cosi o pomstě –“ „Kde jsi ale pána viděl?“ táží se všickni. „Hnedle to povím!“ odvece vyslouženec, a teď vypravoval všecko, co viděl, ano ještě víc, s jednotlivými „aj, aj“ a „prokletá potvora“ svou pověst protkáváje. Obsah byl nasledující. 10

A tak w całym obszarze uspionej natury,
jam nie spał i wiatr nie spał i gwiazdy i chmury.

Stefan Garczyński

5 Mury, moje mury!
Co oczerniewacie,
że pana nie macie;
pana wam zabili.

K. W. Wójcicki

10 – – z grobowca dobywają łona
trupa, za głowę ciągną i ramiona,
z pleśnią-okrytego iltu;
i patrzy: twarz mu jak ropa sinieje,
i ciało w szacie jak we złocie tleje,
15 rany nie widać, – –

Józef Dunin-Borkowski

V opilství, pak bleskem a hromobitím přestrašený, jakož
i předešlými výjevy polekaný Bárta chybil, vyšed ze za-
hrádky, každodenně nastoupenou stezku; a místo vpravo
20 do oudolí kráčel vlevo vzhůru pod zříceným hradem po
skalnatých stupních a hustým křovím výš a výše, až nahoře
nad oudolím přišel v hustý borový les na ouzskou pěšinu.
Po obou stranách pěšiny bylo hustě sázené stromořadí
z mladých modřínů; stezka však byla rovně a nepřetrženě
25 celým dalekým lesem tažena, takže Bárta, ač ustavičně
z jedné strany na druhou vrávorál, přece nemohl se stezky
ani vpravo, ani vlevo sejíti. Častokrát na hladké, jehličím
vysoko postlané stezce upadl vyslouženec; než ustavičně za
sebou slyše zvonek zámecký rychle se vzdy opět vzchopiv
30 vrávorál dále. –

Hromobití se rozlehalo dále lesem; vichr skučel smutně

hustinou a dřeva praskotem se lámaly při lesní stezce. „Podivno – aj – aj –,“ počal si vypravovati, „to jest divné – aj, aj, to jest nemožné; jak? no – no!“ Opět se silně zablesklo, on se sklonil a spěchal dále. Postava lidská přeletla přes cestu, a „Milenku – milenku mi svedl – Pomsta! – pomsta!“ – vzlykajíc zmizela v postranném houští; za ní chechtající kmitla se přes cestu bláznivá Angelína a v tom samém se ztratila houští. 5

Uleknutý Bárta potácel se dále a hustě nad ním šustěly krápěje dešťové v chvějících se stromích. Tak pobloudiv vrávorál pěšinou touto asi hodinu, až dešť utichl. 10

Teď kráčel hlubokým, širším ouvozem; z obou stran do kopce stály nízké stromy a nohy mu vážly v mokrém písku. Potrhané oblaky poletovaly po nebi a časem zachmouřený nad noční krajinou zašeril plný měsíc. Jednotlivé ještě kapky s šustem padaly s vřkolních stromů. – Teď byl přinucen zdlouhavěji kráčet; – pozorněji stavěl nohu za nohou, aby neuvízl v hlubokém mokrém písku. Leč nadarmo; – neb dostatečně opilý několikráte uváznul a dostav převahu musil z mokrého písku vstávat. V takových nesnázích těšil se, jak obyčejně, vypravováním a vrávorál ustavičně dále. 15 20

Čím však dále přicházel, tím více se oužil ouvoz, až jen ouzkou byl stezkou mezi skalními stěnami. Výš a výše rostly stěny, takže posléz sotva bylo dohlednouti nebe a hluboká tma panovala ouzkou rozsedinou. – Zastaviv se sahal kolem sebe, a studené kulaté skaliny, co umrlčí lebky, dotkla se ruka. Rychle utrl; – teď vyšel měsíc zrovna nad rozsedinou z černého mraku, a Bárta spatřil po skalnatých zděch samé umrlčí lebky, hnáty, drobné stromky a tak dále. On byl v hluboké stezce ku kostničímu kamenu. Měsíc se ukryl v šeré mraky. – Opět byla tma. 25 30

Hrůzou jatý běžel dále, chtěl křičeti a nemohl; – od jedné strany se odrazil vrávorál k druhé, a tak od stěny

k stěně, hroze se dotknouti jedné jako druhé strany, běžel stále mezi hrůznými stěnami dolů ku kostničímu kamenu. Ouzkostí a strachem polovystřizlivělý zapomenul na Rejn a všechna svá vypravování.

- 5 Asi po půlhodině uděšeného běhu stál bez klobouku a bez šavle u kostničího kamenu. Ouzkostí nevěděl, má-li jej přelézt neb ne. Naposledy se sebrav lezl vzhůru, aby se dostal na pěšinu k starému dubu. Vtom zaslechl jakýsi zatajený chechtot na druhé straně. Uleknutý se zhrozil,
10 dílem však se zradoval, doufaje, že lidskou společnost nalezne. Pozorně vylezl a umínil si dříve vyzvědět, kdo by byl na druhé straně.

- Hrůzou se chvějící stál na kostničním kamenu a přes husté křoví hleděl ouzkou pod sebou stezkou v prostoru
15 kolem starého dubu. „Hahaha!“ znělo to vítězně a vesele přes roští od starého dubu, „to on! to on! já ne – já ne!“ a v šeru zachmouřeného měsíce, který nad kopcem druhé strany větvím a šerým mrakem prohlížel, viděl nějakou postavu, ana kolem dubu poskakujíc rukama tleskala. Jiná
20 postava kopala nějakou jámu a byla téměř již celá v ní sehnuta, ještě hlouběji ji vyhrabujíc. Strašlivá podoba starého dubu daleko nad jámu natahovala zkřivené ruce a v dutých očích obličej je jeho modravě svítila shnilotina.

- Teď opět vystoupil měsíc ze šerého mraku a jasný pa-
25 pršlek jeho ozářil větve starého dubu a veškerou prostráň. „To on! to on! já ne – já ne!“ plesala kolem dubu poskakujíc bláznivá Angelína, někdejší hospodyně a hospodská. Při jámě leželo něco v plášť zaobaleno. Bláznivá přiblíživši se, lehkou rukou pozvedla plášť – byl to plášť mladého ci-
30 kána. – Pláštěm tím byl přikrytý krvavý mrtvol Valdemara Lomeckého, hraběte z Borku, pána starého Bártý. Po jeho mysliveckém oděvu leskly se zlaté šňůry v záři měsíce. Ano byl to Valdemar Lomecký, aneb mladý cikán: zlaté šňůry na oděvu sice nenosil ve vůkolí žádný. Leknutím div ne-

omdlel vyslouženec; – docela vystřízlivělý lezl pozorně zpět a mezi stěnami běžel tichým krokem v hlubokém písku zpět k domovu.

Měsíc nad rozsedlinou jasně svítil; po stěnách svislé krůpěje co letající jiskry třpytily se modře v světle měsíčním a kamenné lebky se míhaly pod křovím u věnčujícím je kvítí a mechu. 5

Ustavičně běžel, víchr mu kamenným oužlabím skučel nad hlavou; za ním, pod ním i před ním rachotily kamenné hnáty a lebky dutými zraky, v nichž modravě svítící hnízdily mušky, po něm mrkati se zdály. Na východu rozsedliny o něco klopýtnuv, těžce padl, a sebrav se shledal, že jeho vlastní klobouk ležel mu v cestě. Uchopiv ho bez oddechnutí dále běžel, až v hustém zmizel lese. Tak běžel, až k ránu přiběhl – jak jsme dříve slyšeli – do zámku, a tam, co viděl, vypravuje, končil takto svou pověst: „Ano, ano, jámu pro něj kopal, hlubokou jámu, zrovna pod starým dubem při kostničním kamenu.“ 10 15

„Pochodně! rychle pochodně!“ volal vrchní.

Rozžali světla, a zanechavše v zámku jednoho starého písaře a Juditu, spěchali s Bártou k naznačenému místu, nesouce s sebou rejče, motyky a jiné nářadí k vykopání jámy. Mimo že Bárta z cesty nevolně zabloudil k židovské chaloupce, kde ticho a pusto bylo, přišli bez zdržení a zastavení ke kostničímu kamenu pod starý dub. 20 25

Tu rozsvítili více pochodní a rudá záře se rozložila po hrůzné postavě starého dubu a šírou prostorou.

Blízko při dubu našli krvavé známky a stopy lidské a opodál rychle narovnaný mech zakrývající nově vykopanou zemi. Sám vrchní chopil se motyky, počal kopati a jeden z ouředníků vyhazoval nakopanou zem. Šest pochodní svítilo kolem hlav pracujících. Hluboké bylo tícho; je- 30 nom Bártu, hrůzou se třesoucí, časem mumlal cosi o francouzské válce a o Rejnu. Po nedlouhém kopání přišli na

mrtvé tělo. Z jámy vyzdvížené položili pod starý dub a všechny pochodně se sešly nad obličejem jeho. Byla to Valdemara Lomeckého mrtvá tvář. Oči měl otevřené, usta pevně sevřená, obličej tichý. Jeho smrtelný boj nemusil
5 trvati dlouho.

V prsou posud vězela dlouhá dýka vlašského díla, a ruka, která mu tuto ránu zasadila, musila býti zběhlá u vraždění způsobem tímto; neb jedinou ránou na smrt byl zbitý, ana mu právě v srdce byla zaražena. Skvostný myslivecký oděv
10 byl ublácený a zkrvavený, zlaté šňůry se leskly v záři pochodní, zcela byl v tom obleku, jak jej před večerem Lee popisoval cikán na tomto samém místě, domnívaje se, že vyšla s ním.

Rozepjavše těsný oděv jeho a rozhrnuvše košili, našli
15 na nahých prsou dýkou na srdce přibitý papír. Vytáhli dýku, a prudkým tokem se valila z rány s vodou smíšená krev. Na svrchu papíru bylo velkým písmem psáno: „Hned po mé smrti otevřít!“ Rychle z větví starého dubu spletli nosítka a naložené na nich mrtvé tělo nesli v smutném průvodu do zámku.

Čtyři ouředníci nesli mrtvol Valdemarův, vrchní a ještě jeden šli před nimi s rozžatými pochodněmi. Ostatní dva, pomohše jim mrtvol přendati přes kostničí kámen, šli
25 ozbrojeni hledat po vůkolí bláznivou a stíhat vraha. Bárta, jinou šavlí zaopatřen, šel vytašiv ji s nimi.

Na východu se již bělel pruh nového dne a světlo jeho mísilo se v záři pochodní, rudě barvící písčité lebky a hnáty kostničních stěn, jejichžto středem se průvod ubíral k zámku. Jednotlivé těžké kapky padaly s listí stromů lesních a s křovin
30 po skalnatých zděch.

Sotvaže poodešli ostatní s mrtvým tělem mezi skály za kostničí kámen, obklíčilo pusté šero prostoru vůkol starého dubu a se šerem i hrůza objala prsa zůstalých hledat vraha. Starého dubu mokré listí se chvělo v ranním větru

a bílý mech – šedá brada hrůzného obličej – poletoval jeho váním. Jasně se skvěly vyhnily jeho zraky. Třesoucí se počal Bárta: „Co je naplat v takové tmě hledati někoho? ano – ano – hledati? ve tmě – aj, aj. Kdyby stál vedle mne a dal mi jednu – ano jednu, tak nebudu věděti, odkud 5 přišla. Na Rejně také jsme hledali vyzvědače – na mou věru – také v noci, ale vzali jsme k tomu –“

„Pochodně – ne?“ – tázal se ho starší písař.

„Ne, ne, to bych lhal – jakpak pochodně?“ odvece Bárta, „to by byl vzdy z daleka utekl – či ne, ne – to bych 10 lhal, ne z daleka, ale daleko by byl utekl, ano daleko, vida nás přicházeti. Ale člověka jsme si vzali, ano, a ten věděl, kde bude, a znal cestu – aj, aj, ano!“

„Zato my máme vás s sebou,“ praví starší písař, „vy jste nám jako světlo!“ 15

„Ano – světlo!“ přisvědčuje Bárta. „Světlo, to jest to pravé, tak již mi pan profesor říkával – já jsem taky študoval – ano, až do barvy!“ Ač rozesmutnělí, musili se přece 20 písaři dáti do smíchu. „Hahaha!“ smál se za nimi Bárta, „jak? – kdo se –? no – no – kdepak jsem zůstal? – ano v té barvě – či ne, nezůstal; nebo dostal jsem trojky – jednu, dvě – tři, ano tři – čtyry trojky – a tu se vám můj nebožtík tatínek – ano tatínek – rozzlobil, že jsem nedostal čtverku, ano – čtverku, a strhl mě ze studií – ano!“

Opět se smáli a Bárta pokračoval: „Ano, strhl mě, 25 a poněvadž jsem byl hodný klacek, dal mě na vojnu.“

„A proto jste byl to světlo?“ ptal se mladší písař.

„Ne, proto ne – to bych lhal; ale pan profesor mě jináč nejmenoval nežli dummen, ano dummen, a to já vím, že jest tolik jako světlo.“ 30

„Snad lumen?“ prohodil starší.

„Ne – ne – dummen – ano dummen!“ jistil jim Bárta, „a mluvíval na mne po německu, a já jsem mu ani slova nerozuměl – aj, aj, – no což jest to divného? ani slova!“

Teď byli v hustém borovém lese, právě kde se pěšina vzhůru do kopce táhla, vedouc k blízkému městečku. Najednou zůstal mladší písař státi, a – jako by mu něco napadlo – zastaviv své společníky, radil k návratu.

5 „Myslím, abychme se vrátili, zasypat tu jámu,“ pravil, „mně to teď tak napadlo; – neb vrátí-li se vrah a nalezne jámu otevřenou, prchne tím spíše, uvidí-li, že jest zločin jeho vyzrazen.“

10 „Toť by byli měli již dříve pochodně zhasnouti při průvodu,“ odpovídal starší, „a vykopávání se stát soukromě. Však nicméně – vraťme se.“ Vrátili se a počali zahazovati jámu. „Já bych soudil,“ mluvil mladší, „že to učinil ten mladší cikán, co o něm židovka vypravovala, že někomu přísahal pomstu; neb z pomsty jest ta vražda spáchaná. Vrah, byl-li by spolu loupežník, jistě by byl dříve
15 svlekl s pána bohatý oblek, aneb aspoň uřezal zlaté šňůry a knoflíky –; to však ale, i kamínek na sponce připínající bílé péro na klobouk, byl v jámu spolu vhozený. – A proč se mstíti?“ pokrčel ramenama a mlčel. Zaházenou jámu
20 teď, jako dříve, pokrývali mechem.

„To bylo z pomsty, na mou věru,“ přísahal Bárta, „já jsem sice sprostý člověk, ano, velmi sprostý, ale hádati umím. To bylo z pomsty, to bych hádal, a ten mladý cikán měl mrštnou ruku, a ta rána byla dobrá – a ten čert, co mi
25 letěl v lese přes cestu a mluvil o pomstě – aj, aj, ten byl po čertu podobný tomu čertovému cikánu, a já jsem si hned – – – Chval každý duch – – –,“ počal najednou Bárta silně se třesoucím hlasem a ouzkostí si nakrucuje vousy dal se do hlasitého pláče. Vysoká, tmavá postava přicházela z lesa
30 přes rovinu k starému dubu; zlaté ozdoby se jí leskly po prsou, jako mrtvý pán nosíval, a právě tak býval jeho krok.

Zvolna se blížila postava tato, a čím blíže přicházela, tím menší se zdála býti. Všickni tři se schovali za starý dub. Teď zůstala postava státi před samým dubem. Byl to mladý

cikán. Těsné, červené, zlatem vyšívané spodky a modrý, zlatými šňůrami ozdobený kabát byly oděv jeho. Nádra měl rozhalené a pravou ruku schovanou na nahých prsou. Mlče postavil se před starým dubem a hleděl před sebe v zem. „Není zde,“ pravil a opět zůstal nepohnutý. Zvolna ho obstoupili ouředníci, zezadu stal Bárta. „Půjďte s námi na zámek!“ poroučel jeden z písarů. 5

Obrátiv se kráčel mladý cikán bez promluvení stranou k zámku; okolo něho ouředníci. Vzadu šel Bárta s tasenou šavlí, a ustavičně si stěžuje, že to není ta, kterou tak výborně uměl šermovati, připomínal činy, které s ní vykonal ve francouzské vojně. 10

Wieczność jest kołem, wieki jego sprychy...
 Cóż życie nasze? Czasu punkcik lichy!
 Z koła wybiežeć, nadaremna praca,

 Bądźmy zegarem na płonącej wieży,
 ogień się vzmaga, już po dachu wije,
 on czeka końca i godziny bije!

Wiersz w dzień Nowego roku

Bylo k ránu a v ouřední světnici seděli opět ouředníci
 shromážděni; všickni, mimo vyslaných ku hledání vraha.
 Vrchní při malém stolku, a před ním ležel list nalezený na
 prsou mrtvého pána, s nápisem: „Hned po mé smrti
 otevřít.“

„Mrtvý pán je složen v zámecké kapli,“ počal vrchní,
 „a protož míním, abychme, dle vůle jeho jednajíce, přečtli
 nalezený při něm list.“

Všickni přisvědčili, a on přistaviv blíže svíce, vzal do
 rukou list a otevřel jeho obálku. Bylo to dlouhé psaní;
 přeběhl je nakvap okem a pak počal čísti:

„Valdemar Lomecký, hrabě z Borku, všem čtoucím
 aneb čísti slyšícím tímto listem své pozdravení vzkazuje
 a svou poslední vůli. Aby však bylo uvěřeno listu tomu,
 vidím se přinucena zde postaviti, co jsem za života svého
 tajiti hleděl, ač jsem dobře znal, že i moji poddaní o tom
 všeliké mají důmnění. Nežádám, aby se mírně soudilo
 o mně, aniž chci, aby se dle okolostojičností posuzovalo
 jednání mé. Chybil jsem, a veřejné vyznání budiž trestem
 viny mé, a dílem snad i pomstou vlastní, neboť jsem ubez-
 pečen, že zhynu příčinou syna svého. —

Bylo pozdě navečer — asi půl leta po navrácení mém
 z cesty do Vlach —, když jsem s těhotnou manželkou svou

Emou, maje ji v podezření nevěrnosti, seděl na skalině před besídkou v zámecké zahradě. Sám nevěrný – proč bych nevyřekl vinu svou? – Když otevřený tento se bude čísti list, tu již smrt má zmírnila poklesky mé a hrob již vyrovnal, co jsem zavinil jednáním svým. Sám nevěrný; a snad právě proto měl jsem ji v podezření, snad pouhé myšlenky byly to jen, a nevím až podnes – – – Poněvadž snad okolostojičnosti následků později psaných byly příčinou, vidím se přinucena, chtěje manželce své za spravedlivé učiniti, všechny okolostojičnosti obšírně a věrně vypsati. – Zamyšlený hleděl jsem v vzdálené hory, z nichž hustá se valila pára, takže s zatmělou oblohou jedno býti se zdály. Z daleka hučela bouře. Ema seděla podle mne. Jak dlouho jsme tak, slova nepromluvivše, zde prodlívali, nevím; neustále jsem jen pozoroval, jak víc a více se blíží bouřlivá noc, až posléze celé hory v šeré roucho tak byly zahaleny, jako by v místech oných jen jediný se byl rozložil oblak od temné zemi až vzhůru k ještě temnějšímu nebi; – a přece žádný z nás si nedůvěřoval k odchodu napomenouti. Již byla hluboká tma a víchr skučel bolestně větvemi nad námi ležících stromů, kdy podle mne sedící Emě nelzelo snést toho hrůzyplného mlčení. ,Ty mě máš v podezření, že jsem nezachovala tobě věrnost, jakou jsem ti slíbila před oltářem nejvyššího Boha?‘ – Já jsem neodpovídal. – ,Ty se domníváš, že dítě, které pod srdcem nosím, jest plod hříšného obcování s někdejším přítelem tvým?‘ – Já jsem mlčel. – ,Živým Bohem zapřisahám tě, rci, na jakém důmnění zakládáš podezření své, aby mi možno bylo ospravedlniti se v očích tvých.‘ – Já jsem mlčel; slova ta vzbudila strašné myšlenky v duchu mém. Na nejvyšší stupeň zoufalosti přivedena mlčením mým povstala a s pravící k zamračenému nebi vyzdvíženou vznášela se nastávající nocí přede mnou, jako by hrobový stín, opustiv hrůzyplné lůžko své, přišel strašlivou zvěstovat příhodu. – Víchr plápolal bílým rou-

chem jejím a strašnou přísahu zanášela bouře daleko se rtů jejích:

5 ,Tedy slyš přísahu mou, že jsem nikdy nezapomněla čest tvou ani svou! – Zpotvořilý buď plod můj, odporný co tato noc zrakům lidským, buď záhubou vlastní i všeho, co jsem kdy milovala, a hodina porodu jeho buď života mého poslední, jestliže jsem křivě přísahala tobě!‘

10 ,Záhubou buď mou, jestliže jsem tobě nevinně ublížil!‘ zvolal jsem já, pevně, jak se mi zdálo, ubezpečen o pravdě důmnění svého. Vtom silný zasvítil blesk, jako by se nebe otevřelo, a všechny hory, i ty nejvzdálenější, byly viditelné v jeho oslepujícím světle jako černé vlny, pak opět temná sevřela se noc, a již opět neviditelné hory opětovaly tisíc-
15 cerým rachotem strašné hromové rány. Hlasité vzdechnutí zavznělo z neznámých ust mezi námi, jako by vyšlo z těla jejího. –

Uplynulo pět měsíců od této doby, a mrtvé oko manželky mé po spatření zpotvořilého plodu svého již nic nespatri-
20 lé. Byl to syn; – pravá jeho ruka byla o něco delší než levá, jakož i celý byl k jedné straně nahnutý. Tělo bylo červeně kropenaté a zrovna uprostřed prsou jeho bylo krvorudé znamení jako k přísaze vyzdvižené ruky. – I mne, toto znamení ponejprv spatřivšího, obešla hrůza; a strach nikdy necitěný – strach před nemluvnětem tímto
25 osadil se v prsou mých.

Matka jeho navrácena byla zemi, z které pošla; – však ani syna jejího nemohl jsem trpěti nablízku sebe. Právě v tomtéž čase Angelína – hospodská ve vsi, která ode mne ve Vlaších svedena mě až sem nasledovala – mrtvého poro-
30 dila syna – snad též syna mého; a z uplacení podstrčen byl jí nevědomě znamenaný syn, kteréhož ona nápotom vzdy za vlastního držela, jakož i po úmrtí při tom oučinkujících osob žádný o tom nepochyboval. – Hrůzný mi byl byt na otcovském zámku; strašná vzpomnění ustavičně mi na

mysl uváděla nastávající pomstu. Ujel jsem do vojny, v bitvách pohledávaje jestli ne poklid, tedy aspoň časem zapomenutí zběhlých věcí přeshlého času. Nadarmo —. Po čtyrech letech jsem se opět navrátil do pustého domova, a po prvé opět hospodskou a znamenáného syna uzřevšího 5 předešlý mě pojal strach. On musil z okolí mého. Nevěda jiné pomoci, vypovídal jsem hospodskou do širého světa, hojnou jí dáváje náhradu. Ona jí povrhla. — Psal jsem jí, že mi nelze bydleti nablízku syna jejího. Ona tomu věřila, ač z jiných, nežli toho vpravdě byly, příčin. Žádal jsem ji, 10 poroučel jsem jí, aby se s ním vystěhovala z okolí mého. Může býti, že láska materská nedá se vynutiti ani zklamati, — neb Angelína, ač nevěděla, že není syn její, — nemilujíc podstrčeného syna, zavedla jej a vyjádřila se, že nechce býti než nablízku mne. 15

Nemaje teď čeho se obávati, přijal jsem ji do zámku svého; syn byl vzdálený. Ač nevím, kde se nachází, ač žádný mimo mne, toto pišícího, nezná příhody tyto, přece jsem pevně té víry, že on, navrátil se jednou, příčinou bude 20 zahynutí mého. — Po znamení na prsou svých a po delší pravé ruce své, jakož i k jedné straně skloněné postavě bude poznán. A byť by i sám vrahem mým byl, já mu odpouštím a jsem přesvědčen, že přinucen přísahou matky aneb mou nevolně tak bude jednati o bezživot můj.“ Tak četl 25 vrchní celý list; pozorně a zhrozeni poslouchali ouředníci. Několikráte přestal čísti a teď končil, dočítaje závěrku listu, v slova tato: „I u práva listem tímto žádám za odpuštění jeho; a poslední vůle má jest, aby se — poznán jsa — jediným stal dědičem statků mých. Z té příčiny psal jsem — —“ 30

Vtom se rozlétly dveře a mladý cikán stál mezi nimi. Oděv jeho byl poblácený a roztrhaný, pravici měl za nádry schovanou. Obličej jeho byl bezbarevný a temnomodré oko náramnou jevilu smutnost. Ouředníci jej

chopivší a Bárta nasledovali ho v ouřadní sednici. Zaražený složil vrchní skoro přechtěný list.

„Na mou věru, jemnostpane!“ pravil Bárta, schovávaje šavli do pošvy, „jistě že to ten, co zabil našeho pána;“
5 a starší písař vypravoval, jak ho našli.

„Jsi ty vrah Valdemara Lomeckého, hraběte z Borku?“
kvapně vstav tázal se vrchní.

Cikán se zachvěl, leč neodpovídal.

„Proti tobě jest všecko podezření; komu jsi přísahal po-
10 mstu?“ ptal se vrchní.

Cikán neodpověděl.

Počali se ho vyptávati; písař měl přichystaný papír k zaznamenání jeho odpovědí.

Nadarmo; cikán nepromluvil ani jediného slova. „Však
15 my tě přivedeme k řeči,“ počal vrchní a poručil, aby ho svedli do kaple před mrtvol zavražděného pána. —

Dziś... gdzie wprzód wesolość i pienie,
głuche milczenie.

Julian Ursyn Niemcewicz

Bylo již k osmé hodině, posavád však nebylo příliš světlo 5
po vůkolní krajině; nebo ještě bylo celé nebe zatažené
a znovu padal hustý dešť v drobných krůpějích po polích
a lesnatých horách. Z lesů se valila hustá pára a vůkolních
vesnic nebylo rozeznat. Hustým borovým lesem s kopce
dolů k na začátku popsanému oudolí kráčelo několik mužů 10
v hlučném hovoru o přešlé noci rozmlouvajících. Široké
klobouky, černé pláště nebo staré haleny chránily je před
deštěm, a kdykoliv na skalnatou půdu přišli, rozléhalo se
klepání dřevěnek jejich hlubokým boroviskem.

„To byla noc; na mou ducha, dávno nepamatuji takové 15
hřmění,“ pravil rychtář, vpředu toho sboru spěchaje, „ano,
jsem již přes padesáte let, a mohu na mou ducha říci, že
jsem takové ještě neslyšel.“

„Já také ne, já také ne!“ rozléhalo se sborem.

„Bylo to roku... ano před pěti lety to bylo,“ pravil jeden 20
z nich, „jak to spálilo kostelní věž ve Lhotce, to to bylo také
hodné, ale včerejšímu se to ani dost málo nevyrovná.
U nás se třásly okna, že jsem myslel, každou chvíli že vy-
padnou z rámu.“

„U nás také,“ zase odpovídal sbor. — „Mně to zaneslo 25
několik došků ze stodoly,“ mluvil jiný.

„A mně vyplavil příval všecko náradí ve dvoře,“ zas jiný
vypravoval; „no děkujeme Bohu, že jsme to přečkali.“

Teď se sešly lesem dvě stezky v jednu a v druhé stezce
s předešlými několik mužů se sešlo. 30

„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ pozdravovali příchozí.

„Až navěky,“ děkovali předešlí.

„Kampak se ženete?“ zněla otázka.

5 „Do města,“ byla odpověď. „Pro dešť není ani pomyslit, aby se mohlo v poli pracovati; tak jsme se vydali do města, chceme něco nakoupiti.“

„A my též tak,“ pravili druzí. „Půjdeme spolu.“

10 „Dobře;“ a opět si vypravovali, jak v jejich vsi bouře hospodařila. „Asi k půlnoci trochu utichlo,“ dopovídal jeden z příšlých, „vyšel jsem před chalupu, ale někde ještě ustavičně proti mračnům zvonili. Nemohl jsem rozeznati, jestli to bylo ve Smilkovu, nebo z města to vítr tak hlas zanášel. Asi po čtvrté hodině dalo se zase do deště a zdá se, že ani dnes nepřestane.“ Dutěji než dříve rozléhl se teď
15 boroviskem hlas vypravujícího v krátké ozvěně; a po chvílce vstoupili v dol, – v prostoru u kostničího kamene.

Pod starým dubem jako jindy seděla žebrající bláznivá a na přicházející „To on, to on! já ne!“ pokřikovala. „Mám hlad; jsem žebračka; to všecko měsíc – ó já vím – nenechte
20 mě tak v dešti – o hladu.“ – Jeden z nich, rozvázav pytel, který přes rameno na holi nesl, vyndal a podal jí kus režného chleba, někteří nasledovali příklad jeho, a brzo měla bláznivá několik krajíčků v klíně, které ihned hltavě počala jísti. Přešli, a ona opět zůstala sama, v doupěti starého
25 dubu.

„Dávno-li jest tomu asi,“ tázal se rychtář, „co tady ta bláznivá žebrá?“

„Já se věru nepamatuji, dávno-li tomu, mně se zdá, že tomu není ještě ani rok,“ odpovídal jeden.

30 „A teď tu sedí každý den,“ mluvil rychtář, „prší – neprší, ona jest tu vždycky. Kdykoliv jdu s řízením na ouřad, vždycky jí něco vezmu s sebou. – I dobré jitro, Jakube –,“ pozdravoval za řeči k nim se přidávajícího vrátného ze zámku, který se sborem sedláků z druhé strany přicházel

a toutéž cestou teď s nimi šel dolem. „Odkudpak tak časně?“

„Cožpak nevíte?“ odpovídal Jakub, vysoký stárec.

Černá manželstvá, černým beránkem vykládaná čepice seděla mu na pravém uchu, krátká kazajka a krátké 5
spodky z beranic byly jeho oděv. Vysoké boty měl celé ublácené a dlouhá hůl, o kterou se – těžkým krokem spěchaje – podpíral, taktéž byla celá ublácená.

„Jak bych mohl vědět?“ rce rychtář. „A s tolika sousedy jste se vydal na cestu?“ – 10

„Tak nevíte nic?“ odvece Jakub.

„Nic, docela nic,“ praví rychtář.

„Nic, co se stalo na zámku?“ táže se vrátný.

„Copak se stalo?“ ptá se rychtář.

„Povídejte! povídejte!“ volá sbor. 15

„Pán se nám ztratil,“ vypravoval Jakub, „což jste nesyšeli v noci zvonit?“

„Já jsem slyšel,“ praví jeden, „ale myslil jsem, že to proti mračnům.“

„I bůh chraniž, na pána jsme zvonili,“ jistil Jakub, čepi- 20
ci z pravého na levé ucho přeloživ; „na pána jsme zvonili, kdyby byl zabloudil, aby šel po hlasu. Teď jsme byli v městě, tam také není; a teď jdeme s porízenou.“

Mezi rozprávkou přišli až pod židovu chaloupku. „Což Jakube, abychme se zde zastavili na snídání?“ napomínal 25
rychtář.

„Pojďme,“ přivolil Jakub. „Zdržíme se,“ napomínali někteří. „I jen pojďte, sousedé, jen stoje vypijeme skleničku,“ dokládali jiní a všickni se hrnuli pěšinou vzhůru k chaloupce. Po druhé straně oudolí na kopci nahoře bylo viděti 30
přecházející lid a služebníci, kteří byli vysláni hledati pána, vraceli se zpět po pěšinách nad oudolím.

„Do sednice se nevejdeme,“ smál se Jakub, pozoruje sbor, který teď přes dvacet mužů obnášel.

„To ne,“ pravil rychtář, „zůstaneme v dešti, aspoň půjdeme brzo zas. Jděte, Tobiáš, zavolejte na ně!“ – a Tobiáš šel do chaloupky. Po chvíli vyšel, celý uděšený. „To je pěkné hospodářství; pojdte, podívejte se, žid je
5 nebožtík, dcera také umrlá –,“ volal na zůstalé. Všickni se hrnuli do chalupy, a kteří se tam nevešli, tlačili se k oknu.

Pod oknem na podlaze sednice ležela mrtvá Lea. Ruce měla křížem přes prsa přeložené, oči zavřené a bílý oděv byl celý mokrý a listím i květy posetý, které víchr vyra-
10 ženým oknem spolu s deštěm sem zanesl. Černé vlasy – turbanem, který podle ní ležel rozvinutý, nekryté – lpěly celé promoklé na bílém mrtvém čele, po ramenou, po šíji a bílém oděvu.

Na posteli na druhé straně ležel mrtvý starý žid, otec
15 její; oblečený jako kdy po první cikáni sem přišli. Náradí, cínové mísy a lampy, protahujícím víchrem rozmetané, ležely po sednici. Všickni hleděli ulekáni na smutné divadlo, beze slova promluvení. Vtom vysoký muž v roztrhané haleně, vysokou beranici přes uši vtaženou máje,
20 vstoupil mezi ně. „Jakube!“ volal, „honem do zámku! Jen jděte již. Náš pán je zabit. Vraha přivedli. Já běžím do města se zprávou,“ a ukazuje na ublácené krátké boty, které měl přes punčochy natažené a pod kolena řemínky uvázané, doložil: „Musím běžet, ani kalužiny nešetřím;“
25 a již mezi řečí byl daleko od nich. Jakub spěchal celý uděšený rychlým krokem do zámku.

Volající na přecházející po druhé straně spěchali všickni za ním a po druhé straně kvapící jim „že již vedí“ odpovídali. Mnohý zul dřevěňky, aby rychleji mohl běžeti
30 k zámku.

Celý dvůr v zámku byl již lidem naplněn, množství ženských i mužských, starých i mladých hemžilo se vůkol kaple a vyslouženec Bárta jim, kde co věděl, vypravoval. Ustavičně přibývalo lidu. Teď přišel vrátný a s ním celý

sbor sedláků. Všecko se za ním hrnulo ke kapli, leč kaple byla zavřena. Hlomož a hluk rozléhal se po dvoře. Nejméně po páté již Bárta přicházejícím, co věděl, vypravoval a tak porádě znovu počínal, jak jen něco lidu přibýlo.

To vše se dalo mezi tím, co vrchní list četl a co přivedeného cikána nadarmo vyslyšali. 5

Teď se otevřely dveře u ouřední sednice a cikána vedli přes dvůr do kaple. Náramná tlačeníce byla ve dvoře obzvláště u dveří do kaple. Všecko se chtělo do kaple podívat. Leč ouředníci všedše s cikánem do kaple zavřeli za sebou dveře, a Bárta musil ke dveřím se tlačící novou šavlí svou odháněti a vypravováním zběhlých věcí – ustavičně v to pleta podobné příhody francouzské války – ukracoval sobě i tlačícím se dlouhou chvíli. 10

Byla sice ouzká, ale dlouhá kaple zámecká. Okrouhlé okna byly po obou stranách zastřené. Nahoře před jediným oltářem ležel na márách zavražděný Valdemar Lomecký, hrabě z Borku, černým přistřen sukem. Venku bylo pošmurno, v kapli temno, neb zastřenými okny se sotva dosti mdlé světlo prodralo. Na oltáři byl jednoduchý kříž vyvýšený a bílé plátno bylo složeně přes něj převěšeno, jak by právě byli Krista sňali se dřeva umučení jeho. Z každé strany kříže byl pozlacený anjel, klečící na modlitbách, černým závojem přistřený. 15

Všedší tam zavřeli za sebou dveře, a papršlek, jenž se tam otevřenými dveřmi byl vedral, uhasl opět a šero obklíčilo znovu oltář i máry. Cikán několik kroků postoupil k mrtvému tělu; hlouběji však zaryv za nádra pravici, opět zůstal státi. Ouředníci zůstali u samých dveří. Vrchní poroučel přinésti světlo. Rozžali pochodně a rudá zář přelétala po náhrobcích zde pohřbených hrabat Lomeckých z Borku a barvila kříž i modlící se anjele. 20

„Jsi vrah muže, jehož mrtvol teď leží před očima tvýma?“ tázal se vrchní. Cikán neodpověděl. Odestřeli sukno; 25

– bledá byla ale tichá tvář Valdemara Lomeckého. Skvostný jeho myslivecký šat byl poblácen, čisté bílé péro vedle něho ležícího klobouku klonilo se přes zlatými šňůrami zdobené prsa a zaclánělo hlubokou ránu jejich.

5 Zachvěl se cikán; dva rychlé kroky přistoupil blíže a po jeho nad hlavu vyzdvížené pravici valila se krev u vřelém potoku na tvář k nebi obrácenou. Po prvé spatřil obličej muže, jehož jen za svůdce milenky své považoval, muže, jenž docela zničil mír i blaho v prsou beztoho již navzdy

10 nespokojených.

Nový křik povstal ve dvoře; tlouklo se na dveře u kaple a navracující se služebníci přiváděli staršího cikána, jehož v lese před nimi se skrývání jim přicházelo podezřelé. Přišedše do zámku a dozvěděvše se, že pán jest zavražděn,

15 byli ubezpečeni, že tento jest vrahem pána.

Uvedli oba zajaté v ouřední sednici. – Tvář cikána staršího byla docela proměněna. Neobyčejná tichost byla v očích, v čele i v celé tváři vyznačena; všecka předešlá hrůznost zmizela z vraskovitého čela a všechny vášně,

20 kterýchž se dříve po něm střídaly proměny, zdály se vymřelé v prsou jeho. Žádná nespokojenost, žádný strach nebyly na něm pozorovat. I on, jako mladší, na žádnou otázku neodpovídal. –

Po malé hodině přišli z města od hrdelního práva vyslaní

25 ouředníci, aby vyšetřili všechny okolnosti, a s nimi přišlo něco vojska. Ohledavše rány zavražděného a zapečetivše mohovitost i jmění pozůstalé, vraceli se se zajatými do města. Vrchní, odevzdav jim při zemřelém nalezený list, nasledoval je s některými ouředníky, aby mohl potřebné

30 dáti zprávy; a Bárta šel při zajatých, vypravuje doprovázejícímu je vojsku své příhody ve válce. Vůkolních vesničanů provázelo je nesmírné množství do města, nešetřících dosaváde trvajících deště.

Więc dalszy opór na cóż mógł się przydać?
W radę uderzą!

D. G. Magnuszewski

O! jak długo sen okrutny 5
dręczył mój dziecinny wiek!
Prześpiewałem młode chwile,
na tych łakach rwalem kwiaty,
wszystko mię bawiło mile:
bo nie czułem żadnej straty. 10

Alojzy Skarżyński

Byly tři hodiny s poledne. V soudnici blízkeho městečka scházeli se radové a přísedící. Dešť již přešel a roztrhanými oblaky časem prohlíželo slunce na zelenou krajinu, zasíla-
jíc i v soudní světnici gotickými okny zemdlelé světlo. 15
Byla to velká, v podobu hvězdy stavená síň; ze všech stran byla v ní nízká goticky klenutá okna, jenom ze strany půlnoční byl jediný vchod. Z goticky klenutého stropu visela stříbrná lampa. Nad jižním oknem zrovna proti dveřím byli znakové města, nad ostatními okny plápolaly korouhve
rozličných barev. Kolem oken po stěnách visely štíty, 20
brnění a tak dále. Proti dveřím stála dlouhá žlutým sukrem přistřená tabule, za kterou scházející se radové v dlouhý řád se sázeli; a na ní bylo množství papírů, kalamářů, per, posýpátek a tak dále sem tam rozloženo a rozstaveno. 25
Zámečtí ouřadníci a vrchní též již byli přítomní. Bily tři hodiny a představený vstoupil v síň. Uklonili se radové, on zasedl na své místo a na dané znamení přivedli drábové bláznivou Angelínu v soudní síň. Neb nalezena u starého dubu byla i ona bez průtahu zajata a s sebou vzata do
blízkeho města. 30

Zdlouhavým krokem, opírajíc se o dlouhou silnou hůl,

kráčela teď ve střed síně; drábové zůstali z obou stran dveří. Uprostřed zůstala státi, zdvihla hlavu a nepohnuté oči hleděly nízkým oknem v dalekou krajinu. Hlavu měla šátkem zavázanou a jen některá šedivá kadeř se vinula po
5 vraskovité tváři a obnaženém, nehodami časů a povětří osmáhlém, vyzáblém teple. Hořejší půli těla kryla jen hrubá roztrhaná košile a mimo to záležel celý oděv její jen z jediné červené sukně. Od pravé k levé straně měla přes rameno na ouzském popruhu převěšený vak, v němž se
10 několik kousků suchého chleba a něco ovoce nacházelo. Po každém kroku zůstala na bílé podlaze šleπέje bosých ublácených nohou. Celá postava prozrazovala pevnou tvrdošijnost.

Písař přihotovil péro, a první otázka představeného:
15 „Jestli byla včera v židově chaloupce?“ zůstala bez odpovědi. „Já se táži,“ opakoval, „zdaž jsi byla včera uvečer v židově chaloupce?“ Bláznivá nepromluvila. „Mám tě učit odpovídat?“ ptal se dále. Ona mlčela nepohnuta. „Přineste lavici!“ poroučel představený drábům. Bláznivá
20 padši na kolena, „Já ne, já ne, to on, to on!“ silným volala hlasem, „já ne, já jsem chudá žena, bláznivá, ubohá žebračka; – proč mě necháte hladem mřít? Smilujte se nad mou bídou, ustrňte se nad mou nahotou! Almužnu! Almužnu!“ Slovo „almužnu!“ hrůzným, zvláště zvučícím
25 hlasem bylo vyřknuto; načež hluboko umlkši sklopila hlavu. „Mluv!“ kázal přednosta, „byla jsi v židově chaloupce?“ „Já ne, já ne, to on! to on!“ odpovídala bláznivá. „Co on? Kdo on?“ tázal se přední. „To on, to on! mne svedl – je svedl – všechny, všechny; já ne! to on, to on zahnal
30 dítě mé, jemu, jemu je mrtvý měsíc podává!“ a opět mlčela.

Vida přednosta, že tímto způsobem s ní ničeho nepořídí, počal se jí zrovna ptáti: „Kdo zavraždil hraběte Valdemara z Borku? Ty o tom víš, ty jsi byla při tom, při kopání jámy!“

Angelína se vztýčila vzhůru, upevněné na stěnu oko planulo hrůzným bleskem a na celém těle se počala náramně třásti, leč neodpověděla. Představený dal znamení a drábové uvedli oba cikány v síň. „Který z těchto?“ tázal se představený. Bláznivá pozdvihla zraky a vrhši se starému cikánu kolem krku, „to on! to on!“ na mladšího nataženým okazovala prstem. 5

„Tys tedy vrah hraběte z Borku?“ ptá se přednosta. Mladší cikán, pravici až posud za řádry schovanou maje, pokročil, leč nepromluvil slova. 10

„Pravice jeho byla zkrvácena, když ho přivedli před mrtvol hraběte!“ dosvědčoval vrchní.

„Okaž pravici svou!“ poroučel představený.

Cikán stál nepohnutý.

„Drábe!“ kázal rukou kyná přednosta. 15

Dráb přistoupil k mladému cikánu a rozervav oděv jeho obnažil pravici i řádra cikánova.

Cikán stál nepohnutý.

Pravice byla hluboko v prsa zaryta, krev se valila po ní i po prsou z rozervané rány. 20

Zrovna uprostřed prsou měl krvorudé znamení jako k přísaze vyzdvížené ruky.

Ustrnulí zůstali ouředníci a „Vrah otce svého!“ rozléhlo se jako jediné vzdechnutí ze všech ust velikou síní.

„To syn můj, syn můj!“ volala bláznivá Angelína, uhlídávši znamení toho. Vrhši se na hrdlo jeho a „To on! to on!“ volajíc, na staršího nataženým ukazovala prstem. „To on! to on! Ne já, ne můj syn! – můj syn! můj syn! to on, to on!“ a od jednoho cikána k druhému běžajíc neustále bezsmyslná volala slova, až unavena mezi oběma v středu síně sklesla a „syn můj! syn můj!“ došeptávajíc bez sebe zůstala ležeti. 25 30

Povystoupiv a zkrvavenou pravicí na skleslou Angelínu ukazuje, počal mladší cikán: „Ano, tato jest matka má!

Proč déle skrývati rod svůj? Bez ceny jest pro mne živo-
bytí. – Ona jest matka má! Chaloupka, již vy židovou
nazýváte, byla kolebky mé přístřeším a vysoké skály při
starém hradě byly stěny domova dětinství mého. Leč čtyr-
5 letého asi vyvedla matka má v jedné noci daleko – daleko.
Dva dny a dvě noci jsme kráčeli vpřed; v třetí noc usnul
jsem pode stromy v klínu své matky – a ráno jsem byl samo-
ten v hlubokém lese. Žádný neodpovídal pláči mému,
mému volání; přes celý den jsem bloudil a nenalezl jsem
10 východu žádného. Přišla noc. Unavený, hladový potácel
jsem se hlubokým dolem, až najednou zdaleka uzřím rudou
zář a brzo nato vysoké ohně. Přijdu blíže. Kolem ohňů leží
shromážděné množství v divném zmatku. Štěně visí
u prsou svině, sele na vemenu feny. Děti a ženy leží polo-
15 nahé v zrosené trávě, nemajíce mimo svých hustých vlasů
žádného okrytu. Kolem ohňů zarostlí mužové leží. Strašná
bída! – Byl to sbor cikánů. Opuštěného mne přijali mezi
sebe, a tento“ – ukazuje na staršího cikána – „stal se mým
otcem a cvičil mě, čemu sám se byl naučil, totiž v čtení a
20 psaní.

Mnoho let bloudil jsem s nimi v ustavičném boji s poča-
sím, povětrím a živly. Před půl letem jsme se oddělili
s průvodcem, teď otcem mým, od jejich sboru, bloudili
jsme v kraji tomto a náhodou jsme přišli před nějakým
25 časem v toto oudolí. Hned jsem poznal krajinu tuto, ne-
prozradil jsem se však ani před průvodcem svým. Od dětin-
ství zde známý, našel jsem na nocleh skalnaté doupe a
v něm – neznaje v ní matku svou – bláznivou tuto. Doptá-
val jsem se po matce své – nadarmo. Mimo co mi starý
30 vyslouženec vypravoval o ní jako o bývalé hospodské,
nevěděl o ní žádný. Zamiloval jsem – ha!“ – Přistřev
zkrvavělou pravicí smutné oči, hluboko umkl. Rychle
nasledujícími na sebe příhodami docela byl pozapomněl na
Leu, teď však vypravováním se zpamatovávího náramný

přepadl žel, celou až posud tajenou silou. Plakal po prvé ode čtyr let; leč žádných slzí již nemajícího krůpěje krve polily zbledlou tvář.

„Mluv jen dále i o ní,“ napomínal vrchní, „ona již nežije.“

5

Strašné vzkřiknutí zaznělo z ust cikána; pak opět hluboko umkl. Po chvíli však opět k sobě přišed pokračoval u vypravování takto: „Včera teprv prohlásila se po prvé bláznivá, kterou žádný neznal, za svůdkyni mé milenky, za bývalou hospodskou, a já jsem v ní poznal matku svou.“

10

Umkl cikán, a Angelína vstávajíc – jako by z hlubokého se probudila sna, jako by ztracený se jí vracel rozum, srozumitelně pravila: „To můj syn! můj nešťastný syn! a já – původ neštěstí jeho!“

„A ty jsi vrah hraběte Valdemara z Borku? Všecko svědčí proti tobě!“ zvolal zhrozený přednosta i vrchní. – Cikán neodpověděl.

15

„Zde, čti!“ poroučel přednosta, podávaje mu od vrchního obdržení list, který našli při zavražděném hraběti. „To tě snad pohne vyznat svou strašlivou vinu!“

20

Jako ve snách přijal cikán podaný list, a rozloživ ho, hlasitě a srozumitelně počal čísti: „Valdemar Lomecký, hrabě z Borku, všem čtoucím aneb čísti slyšícím tímto listem své pozdravení vzkazuje a svou poslední vůli.“

Tak četl cikán – ustavičně jako v hlubokém spaní, bez citu, bez proměny hlasu – celý list, až přišel k slovům „pravá jeho ruka byla o něco delší než levá –“. Při slovech těchto počal se náramně třásti, a hlubokým hrůzným hlasem četl pomalu dále, až při slovích „On musil z okolí mého!“ sevřela se nevolně zkrvavělá jeho pravice; čta však později: „Po znamení na prsou svých a po delší pravé ruce své, jakož i k jedné straně skloněné postavě bude poznán,“ rozevřenou přitiskl na popsané na prsou znamení. Chvíli se zamlčev v hlubokém utonul zamyšlení. Pak zkr-

30

vavělou pravici vyzved, přitiskl ji na čelo co mramor studené, a znamení na prsou bylo pod otiskem krvavé pravice zcela zakryté. Vzdy slaběji a slaběji četl: „A byť i sám vrahem mým byl, já mu odpouštím a jsem –“

5 Již nečetl dále. Pevně držel sevřený list a oči nepohnuté hleděly v něj. On byl jako socha kamenná, vyobrazující nejhlubší smutek, předchůdce zoufalství.

Starší cikán stál nepohnutý. Pozorně však poslouchala bláznivá. Ze začátku byla pokojná, dále však slyšící vrhla
10 sebou o zem a vinula se co červ po vykládané podlaze. Časem se sevřenou pěstí bila v čelo, v prsa, leč usta její nevydávala zvuku. Až při slovích „byť i sám vrahem mým byl“ – rychle se vzchopila a pozdvihši svůj hlas volala: „On ne, on ne, on není syn můj! on – to on! – já ne, já ne –
15 to on jest vrah svého otce!“ Prstem na mladšího ukazujíc a „To on! to on!“ volajíc vrhla se na prsa staršího cikána.

Ten však odstrčiv ji předstoupil veprostřed síně. Pokojný a mírný byl jeho obličej, všechna někdejší hrůznost a vášnivost zmizela z něho a mstivý plamen vyhasl v zraku i v srdci
20 jeho. „Tatoť jest někdejší milenka má!“ pravil, ukazuje na bláznivou Angelínu. „Včera jsem ji poznal, neb se jmenovala sama; a pomstiv se na svůdci jejím zavraždil jsem otce tohoto mladíka. Zde tento list budiž svědkem proti mně!“ Vyndal svinutý list a podal ho soudcům. „A až odpraven
25 budu za zločin svůj, budiž list tento památkou a snad ospravedlněním tomuto jinochu, aby mě neproklínal pro smrt otce svého, jenžto jsem já mu více otcem byl než rodiel vlastní!“

Hlasitě přečtli soudcové list; ještě jednou se tázali staršího cikána, zdaliž tomu tak, jak v listu pravil a jak se teď
30 vyznává? – „Takť tomu –,“ přisvědčil cikán, „list tento již dávnoť napsaný, dříve nežli jsem ji znovu poznal. Tenkrát jsem nemínil ještě, že bude svědčiti proti mně.“
Mlčel. Hluboké ticho. Soudcové rozhodli, a jednosvorný

úsudek byl: „Za tři dny budiž provazem odpraven!“ Bez sebe ležela bláznivá při nohou jeho, a jako dříve ustrnulý, nepohnutý co socha kamenná stál mladší cikán. Pevně držel sevřený list otce zavražděného a oči nepohnuté hleděly v něj. Polohlasné šeptal bez paměti, bez smyslu jednotlivá slova: „Otec můj! – otec matku svedl – ne, on zavraždil matku mou – matkou – ne matkou svedl milenku mou – svedl milenku otce – matku mou – a otec můj zavraždil otce mého!“ 5

Przed daleką drogą,
powrócę jeszcze – w rodziców mieszkanie.

Juliusza Słowackiego Maria Stuart

5 Ufaj! od Boga mi dane
mam prawo tych rozgrzeszać, co się krwią zmazali.

Juliusza Słowackiego Mindowe

Mladý cikán byl za nevinného uznán, prohlášen za
mladého hraběte Valdemara z Borku a dle vůle otce jeho
10 přiřknuto mu dědictví veškerých statků. On zůstal nepo-
hnutý, nemluvil, nechť s ním cokoliv činili. Teď ohlásili
před rádnicí shromážděnému lidu, že se našel syn zavraž-
děného hraběte, a hlasité plesání shluklé luzy rozléhalo se
městem. Pak vyvedše starého cikána oznamovali drábové,
15 tento že jest vrah hraběte z Borku, třetího dne že má býti
na hrdle trestán. Hlasitě opět zaplesal shromážděný lid.

Ještě ten večer uvedli v slavném a hlučném průvodu
mladého cikána, teď Valdemara, hraběte z Borku, co pána
v zámek, kde ještě dnes ráno co cikán, co zajatý stál před
20 mrtvolem, neznaje v něm zavražděného otce svého. Dvěma
páry koní jeli zdlouha hlubokým dolem, napřed i nazad
množství lidu „Zdráv buď pán“ volajícího. Vrchní a jeden
ouředník seděli s mladým Valdemarem ve voze.

On však s očima sklopenýma seděl, nepozvedaje hlavy
25 a nevšímaje si vůkolí svého. Teď jeli dolem, za potokem
blíže jezera; nad nimi stála židova chaloupka, nad tou
starý hrad. Na starém hradě i kolem po stráních i v židově
zahrádce bylo množství diváků. Napřed spěchav, aby vše-
mu lidu – co věděl – oznámil, stal Bárta na kamenném
30 stole v židově zahrádce a plným hrdlem vypravoval shluk-
lému kolem sebe sboru dnešní zběhlé příhody. Teď jeli

s mladým nyní hrabětem zrovna pod nimi: „Vidíte, to jest někdejší mladý cikán, aj, aj – ano – mladý cikán; – teď ale již není cikán, teď je mladý pan Valdemar Lomecký z Borku, syn zavražděného pana hraběte, – aj – aj – křičte: Ať žije pán!“ volal Bárta. „Ať žije pán!“ zněl hluk všeho 5 množství a skály „Ať žije pán!“ odpovídaly.

Z hlubokých myšlenek probudil známý Bártův hlas mladého Valdemara. Pozved hlavu pohlédl vzhůru. Poznal židovu chaloupku a sepjav ruce složil je na zničené srdce, hluboko k zmrtvělým prsoum přikloniv hlavu. „Ať 10 žije pán!“ z daleka ještě odpovídaly skály. Hlas zvonů ze zámku a hrubé střelby silné rány rozléhaly se hlubokým dolem; – až vjeli do zámku.

Mladý Valdemar zavřel se do svých pokojů a žádný se neosmělil promluvit k němu ani ze strastných myšlenek 15 jej probudit. Po celou noc bděli služebníci u dveří bytu jeho. – Ráno byl zavražděný hrabě spuštěn v hrobku otců svých pod kapli zámeckou. Množství lidu opět bylo ve dvoře zámeckém, v kapli však byli jen ouředníci a syn zavražděného. Tlačící se množství mohlo jen otevřenými 20 dveřmi, přecházejíc kolem nich, ještě jednou se podívat na zavražděného pána. Bárta a starý Jakub stražili dvěře. – Navečer byl pohřeb Ley a starého žida. Při zapadajícím slunci neslo několik sousedů rakve jejich vzhůru do kopce na hřbitov židovský. Jediná Judita a starý Bárta šli s nimi. 25

Jasně jitro vstávalo nad hory. Třetí den nastával, v němž starý cikán měl býti vyveden. Bláznivá Angelína měla jej až ku spravedlnosti doprovázeti a pak navzdy zavřena býti v dům bláznů. – Starý cikán se připravoval k vyvedení; – on byl pokojný, obličej od času rozsudku nad ním prone- 30 šeného neproměněný, leč vlasy jeho ve dvou posledních dnech docela sešedivěly. On chodil volným krokem dlouhou temnou síní ve věži soudního domu. Podlaha síně té, stěny i strop byly z temného čtverhranného kamene;

zrovna proti goticky oklenutému vchodu bylo malé, uvnitř velmi uzounké, venku však něco širší okénko, to jediné v celé dlouhé síni. Stranou stál dubový stolek, na něm malý, černý křížek a podle tohoto ležela kytka z bílých a červených růží. Za stolkem seděl starý klášterník, cikána k smrti připravující. Bylo sedm hodin; – v osm měl být vyveden.

Mladý Valdemar, hrabě z Borku, někdejší společník jeho, přišel se s ním rozloučiti. Kněz odstoupil a oni – mimo za otevřenými dveřmi přecházejícího strážníka –
15 byli samotni.

Beze slova promluvení stali proti sobě; – starý Giacomo hleděl prosebně ve tvář mladého Valdemara, tento upíral oči v kamennou podlahu. – Dlouho tak stáli proti sobě a hluboké ticho bylo dlouhou síní. – Konečně přistoupil starý
15 cikán.

„Čas ubíhá,“ pravil slabým hlasem, „než mine hodina, jsem smířen se světem, a čin – zločin můj snad brzo bude zapomenut se mnou. Před sebou jsem ospravedlněn a před tebou mě snad ospravedlní list můj, který tobě odevzdalo
20 právo. Společnice činu mého, někdy milenka má, bude trestána se mnou. – Ona musí viděti smrt mou, já ji viděti v smrti, a pak ji navzdy zavře kobka temná, temnější sevře mne.“ –

Mlčel; ticho bylo temnou dlouhou síní, jen z daleka bylo
25 slyšeti hlomoz shromážďujícího se množství ku popravě cikána.

„I s ní jsem smířen,“ pokračoval cikán, „Bůh, jenž viděl v srdce mé, odpustí vinu mou; i ty mně odpusť!“

Valdemar nemohl pro bolest srdce odpověditi. Opět bylo
30 ticho.

„Ty neodpovídáš? Což mi neodpustíš?“

Ticho. Z vedlejší síně bylo slyšeti hlas bláznivý: „Já ne, já ne! To on, to on!“ volala v hlasitém lkání.

„Já jsem ti byl otcem,“ mluvil Giacomo, „když tvůj

otec tebe opustil; – já jsem ti byl společníkem, přítelem, dokud jsi byl ještě cikánem; – nejsem ti ničím víc?“

Opět ticho; – temný zvuk bubnu bylo slyšeti zdola.

„Čas ubíhá; – již se blíží, aby mě vyvedli ven za město; musím jíti –“ Opět hluboké, dlouhé bylo ticho. „Zde, viz!“ zvolal cikán a přikročiv k Valdemarovi táhl ho k blízkému jedinému oknu. Slabostí sklesl Valdemar u samého okna.

Vztýčiv se však na kolena hleděl ouzkým, goticky klenu-
tým oknem ven do širé krajiny.

Slunce stálo nad vysokými, v dálce se modrajícími hora-
mi, jejichž okrouhlé homole u velikém kole dalekou, ourodnou rovinu broubily. Daleké pole se po ní střídaly s mladými lesíky a jednotlivými vesnicemi. Blíže za městem uprostřed rozlehlé zelené lučiny stál vysoký, okrouhlý zelený pahorek. Po něm se tlačilo nesčíslné množství vůkol-
ního lidu. Na nejvyšším jeho vrcholku stály dva mladé stromky, uprostřed nich strměl čekán a kolem toho se míhaly zbraně strážného vojska. Množství lidu ustavičně se táhlo po pěšinách z města k popravnímu pahorku.

„Zde!“ volal cikán, „zde, viz! Než mine hodina, uhasne tamto na pahorku mého žití jiskra poslední; – nechtějte – nechtějte, milostivý pane, nechtějte, abych bez odpuštění vašeho sešel z tohoto světa.“

Vtom vstoupil kněz a s ním mistr popravní v síň; přede dveřmi zůstalo něco vojska. Mladý Valdemar podal cikánovi ruku, – mluvit nemohl.

„Mějte se dobře, milostivý pane!“ zvolal silným, ale třesoucím se hlasem starý cikán, „mějte se dobře, a jestli jednou v jižní přijdete stranu, – pozdravujte mou Venecii!“

Dvě veliké slzy valily se mu po vraskovité tváři.

„Dobrou noc, synu můj, dobrou noc!“ pravil slabým hlasem a kráčel ze síně. Kněz a mistr popravní nasledovali jej.

Dvěře se zavřely a mladý Valdemar, polou bez sebe,

skloniv hlavu na kamennou stěnu – zůstal klečeti sám jediný v temné síni.

Zdola bylo slyšeti temný hlas bubnu; pak bylo opět hluboké ticho. Valdemar klečel ustavičně jako v traplivém
5 snu u ouzkého okna. Asi po čtvrt hodině probudil ho silný hlomoz. Bylo viděti z okna dlouhý průvod táhnoucí za městem po lučině. Dvěma řadama stálo množství z města i z daleka příšlého lidu. Mezi nima šlo vpředu průvodu něco vojska při temném zvuku černě pokrytého bubnu;
10 nato přišly dvě řady jezdců. Obklíčený dlouhým kolem vojska kráčel za nimi zdlouhavým, ale pevným krokem starý Giacomo, v rukou držel malý křížek a kytku z bílých a červených růží. Po jeho straně kněz, po druhé mistr popravní. Za ním vedli dva pacholci bláznivou Angelínu
15 uvázanou na dlouhém provaze, která do výšky vyskakujíc, ba v kole se točíc a sem tam pobíhajíc „Já ne, já ne! to on, to on! – kletba má! mé dítě v rukou měsíce!“ volala – časem opět podivné písni vysokým a chroptivým hlasem zpívajíc. – Byl to pohled strašlivý. – Pak přišly opět dvě
20 řady jezdců a něco vojska zavíralo tento hrůzný průvod. Znovu sklesl Valdemar na chladnou kamennou půdu temné síně.

Tak došel průvod vrcholku popravního kopce. Jezdci zůstali dole a blýskajícími se palaši rozháněli na pahorek
25 se tlačící lid. Nahoře se rozevřelo kolo a starý cikán přistoupil k čekanu. Obličej jeho byl bledý, ano spíše by se bylo mohlo říci šedé barvy. Odříkával s knězem modlitbu Páně. Po skončené modlitbě přistoupil dle tamějšího způsobu k přítomnému soudci, prose za milost.

30 „U Boha jest milost!“ odpověděl soudce.

Brunatně se zarděla tvář cikánova a opět zbledla; a opět rudá červenost se střídala s bledostí v obličejí jeho.

Prosil po druhé, a opět „U Boha jest milost!“ odpověděl soudce; prosil po třetí, a taková též byla odpověď.

Vysoko naběhla žíla na čele cikánově, třásl se na všech oudech, obličej jeho byl bledý na smrt. Polohlasně se modlil s knězem opět modlitbu Páně. Veškeren lid měl oči k němu vzhůru obrácené a hluboké ticho bylo nesmírným zástupem. Mistr popravní hodil oprátku na hrdlo zločince a obnažil prsa jeho. Všecky vlasy stály vzhůru na hlavě cikána, vousy se rozježily a daleko ven vystoupily oči jeho. Vysoko vyvstala žíla čelní a veliké krůpěje potu padaly s bledého čela. – 5

Hlasité vzdechnutí znělo mezi lidem, a nešťastník se houpal na vysokém hřebu. Strašlivé vykřiknutí znělo zdola – lidský jazyk nemá významu pro ně – a bláznivá sklesla pod šibeničným kulem. 10

Vzali a odnesli ji do domu bláznů.

Trest její byl nejstrašlivější, avšak nejzaslouženější. Od těch časů neměla upokojené chvíle, ustavičně viděla popravu milence svého, kterého dříve opustivši a zklamavši k zoufanlivému činu, a tudy k smrti hanebné přivedla; až ve zoufalství roztrhavši pouta – zubami si rozerval a žíly, a tak životu hrůznému hrůzný učinila konec. 15 20

„W kraj cię uwiozę daleki,
gdzie nas w miłości nie zgania;
ty będziesz żoną, ty panią,
ja tobie wiernym na wieki.“

Augustyn Bielowski

Sam jeden pośród tylu, wichrzę się po świetle,
može nawet powieki obca dloň mi stuli,
o bracia! czym kraj własny jeśli nie czujecie,
opuście go na chvíľ a będziecie czuli.

Stefan Garczyński

Tak pňel cikán až do večera na vyvýšeném čekanu;
kolem něho stráže a množství diváků, pod ním rozestřený
ubrus, na tom dvě kapky krve a něco drobných peněz.

15 List, který soudcům byl podal na osvědčení viny své
a který pak mladšímu cikánu byl odevzdán, zněl takto:
„Až chladná země skryje v lůno své nešťastníka, dadouc
mu pokoje, který nadarmo hledal na svrchu jejím, vy-
světlí tento list příhody mé a ospravedlní pomstu mou,
20 jestliže dosáhnu cíle dávno žádaného.

Já nejsem rodilý cikán; jsem z Vlach, z Mestre rodem,
a Venecia byla pro mne domovem. – Byl jsem gondolié-
rem. As dvacíletý zamiloval jsem dívku venetskou a spo-
kojený jsem se houpával v časích těch ve loďce své pod
25 Ponte Rialto. Tam bylo stanoviště moje a dívka má bývala
u mne. Jednoho dne – bylo to v neděli ráno – přišla ke mně
milenska má. „Giacomo!“ pravila mně hlasem milostným,
„Giacomo, já mám v Mestre navštívit tetku svou a doručit
jí od rodičů svých některé dary; za to obdržím od ní něco
30 vína a ořechů. Ty mě tam musíš dovézt; před polednem se
opět vrátíme!“

Já jsem byl k tomu tím spíše volný, an právě několik

městských jinochů do Mestre převeženo býti žádalo. Společník můj postavil se vpředu loďky, já vzad. – Po chvíli jsme byli v lagunách a po krátkém čase stápěla se za námi Venecia v obklíčující ji vodě.

Připlouli jsme do Mestre a v přístavu loďek bylo žitíplné 5
hemžení, neb nějaký cizinec byl přijel do města. V kupách po náměstí stojíce rozmlouvali tamější obyvatelé o rozličných věcech; uzřevše však vůz, obklíčili příchozí, jakož tam jest obyčej.

Hlučně se hádali gondoliéři, kdo by měl cizince do 10
Venecie vézt. Byl to mladý, štíhlý muž; ozdobný šat jeho jevil bohatého jinocha. On mluvil čistě vlašsky. I já jsem se vmísil mezi gondoliéry, a promluviv naň, žádal jsem ho, aby se dal v mé loďce převézt. On se podíval na mne a připověděl, že se mnou poplyne do Venecie. Kvapně žádal 15
jsem milenku, aby narychlo odbyla řízení své, nežli se složí věci cizince z vozu do loďky. Ona odběhla; brzo však se vrátila, leč nepřinesla žádného ovoce, pravíc, že nenalezla tetku doma. Co jí náleželo, že zanechala v jejím bytu a teď že se vrátí s námi. Po chvíli jsme byli v loďce. Cizinec 20
a oba jeho sloužící byli uvnitř okrytu, dívka má zůstala při mně venku v loďce. Já a společník můj, očekávající hojnou náhradu, veslovali jsme silně, a po čtvrt hodině minuvše průpluj, byli jsme v lagunách. Cizinec vystoupil k nám. On se zatím byl převlekl. Žluté, přiléhající spodky, vysoké 25
boty, zelená kazajka šňůrami bohatě ozdobená byly oděv jeho. Krk měl obnažený, jen bílý límec kolem hrdla přepjatý přiléhal na jeho šíji. Na hlavě měl bílým peřím přiozdobený klobouk. Byl to krásný muž.

Až podnes ho ještě vidím před sebou, a vzpomnutí naň 30
– –; však – ne, co cítím, nýbrž list k ospravedlnění svému chtěl jsem psáti, protož dále.

Byl krásný muž. Již v Mestre jsem se obával mu říci, aby jel se mnou, rozvažuje, že milenka má popluje s námi.

Žádost zisku přemohla nastávající žárlivost; teď jsem toho pykal. – Bylo teď k jedenácté hodině; slunce stálo skorem nad námi. Před námi vyvstávaly věže a paláce Venecie z obklíčujících ji vod a zvuky zvonů plouly po hladině
5 vodní.

Cizinec rozprávěl s milenkou mou a dotazoval se na vystupující věže, paláce a tak dále. Ona mu odpovídala. Já jsem se trásl. Tak jsme přišli až do Canale grande; cizinec vystoupil z ložky, poručil sloužícím, aby jeho věci
10 donesli do hospody di Grand Bretagne, kamž jim společník můj chtěl okázati cestu. On sám chtěl se ještě podívati do města a žádal, aby milenka má ho dovedla až na Piazza di san Marco. Já jsem jej chtěl dovézt v ložce až na místo, ujišťuje, že mezitím mnoho znamenitých paláců uvidí. On
15 stál na svém. Plat za převezení z Mestry sliboval i za toto dovedení velkou náhradu. Chtěl jsem ho sám dovésti, aneb jíti s nimi; ale společník můj se služebníky jeho odešel a ložka nemohla zůstatí osamotnělá. Ona též chtěla jíti s ním, pravíc, že beztoho musí k rodičům s pořízenou.

20 Má žárlivost rostla, nechtěl jsem tomu připustiti; před cizincem však toho nedaje na sobě znáti, dělal jsem, jako bych ji poučoval, kudy má jíti. Mezitím jsem rozvažoval, jak by as velká mohla za dovedení vypadnouti odměna. – Ona se posmívala mé žárlivosti, já vyhýbaje se její vytyčce, pravil jsem, že jest žádostiva odměny. Ona však, že odmě-
25 na, kterou dostane, má býti mou, a opět zvítězila zisku žádost nad žárlivostí mou; – já jsem přivolil, a brzo zmizel cizinec s milenkou mojí v ouzké ulici za Ponte Rialto.

Sotvaže odešli, vzmáhala se bouře ve prsou mých.
30 Několikrát chtěl jsem opustiti ložku a běžeti za nimi. Několikrát jsem byl z ložky na pevné zemi a opět vskočil jsem v ložku. Jednou již jsem byl na Ponte Rialto, a opět jsem se v ložku navrátil. Opět jsem vystoupil na Ponte Rialto, přebíhal jsem po něm, a vida konečně přicházeti

společníka svého, kynul jsem mu rukou k člunu a spěchal jsem k Piazza di san Marco.

Bylo k polednímu. Množství lidu se valilo z chrámu sv. Marka. Před chrámem až k přístavu a až ku protějšímu paláci všudy množství lidu. Proběhl jsem všechno. Několikrát jsem se po milence své tázal známých, kteří s ovocem množství to přebíhali. – Žádný ji neviděl. Proběhl jsem Palazzo ducale; byl jsem u přístavu – mezi ovocníky – v zahradách Napoleonských; nebyla nikdež. Běžel jsem do domu jejího. Ještě nepřišla. Spěchal jsem do hospody di Grand Bretagne. Ptal jsem se. Cizinec již byl v hospodě ve svých pokojích. Žádný však neviděl, aby s ním byla přišla nějaká ženština. Chtěl jsem do jeho pokojů, než vzpomínávav se, vrátil jsem se do jejího bytu. Již byla doma.“

V místech těchto bylo z listu pozorovati, jak upamátování na starého cikána oučinkovalo. Třesoucí se ruka jevila zatajený vztek a plamennou žárlivost, taktéž i sloh žárlivou prozrazoval spěchavost. Bylo též znáti, že zde nasledovala nějaká u psaní přestávka a že snad o několik dní později nasledovalo pokračování v příběhu tom, a sice takto:

„Byla doma; pravila, že jsem musil sotva odsud odejít, když ona přišla domů. Dala mi peníze, které obdržela od cizince za dovedení do chrámu sv. Marka a za poukázání cesty do hospody. Odměna byla hojná, a přece jsem se domníval, že mi všechny obdržené peníze neodevzdala; proč jsem to myslel – nevěděl jsem sám. Naoko jsem byl pokojný, ve mně však burácela nevěra.“

Jednoho večera ploul jsem s několika cizinci na půlostrov Lido. Slunce zacházelo za Venecii a dlouhé rudé prouhy táhly se po nebi i po hladině vodní. Naproti nám ploula jiná loďka, zpěv a hru bylo slyšeti z otevřeného v okryt její vchodu. Zdálo se mi, anebo viděl jsem cizince, jehož jsem z Mestre do Venecie převezl, a ženská postava byla spolu v této loďce. – Zdaž to nebyla milenka má? – Hluboký,

bolestný cit málem by mi byl rozbořil prsa. Vesloval jsem zdoulhavěji, leč kdy jsme blíže k oné loďce přicházeli, zavřely se dvířka okrytu jejího. U vesla stál člověk neznámý. Očima jsem chtěl proraziti okryt cizí loďky, volal jsem
5 zoufanlivě, aby otevřel záclony okrytu; leč neznámý se mi smál a minuli nás, aniž jsem čehož byl spatřil. – Vesloval jsem – musil jsem – dále k východu, loďka jejich ploula k západu ku Venecii. – Horké slzy kanuly po tváři mé, hleděl jsem za nimi, až zmizeli v průpluji mezi Palazzo
10 ducale a vězeními pod Mostem vzdechů.

Na ostrově Lido seděl jsem samotén a hleděl jsem k východu, an právě plný měsíc z temného moře vycházel. Bez smyslu slova, bez cíle přísahy šeptem jsem zasílal vstříc za mořem vycházejícímu měsíci. Stříbrné vlny obrazy se
15 o temný břeh.

Asi za hodinu plouli jsme zpět k Venecii. Cizinci vystoupili z loďky u Dogany a já jsem ploul k přístavu. Vjel jsem v průpluj mezi Palazzo ducale a vězeními pod Most vzdechů, nevěda sám proč. – V dlouhém papršku táhlo se
20 světlo měsíce ouzkou průplují a po vysokých nade mnou stěnách. Zpíval a plakal jsem, a nevěděl jsem co a nevěděl jsem proč. Upevniv loďku svou vystoupil jsem na pevnou zemi. „Proč ke mně nepřišla odpoledne?“ – byla myšlenka, která mě trápila. „Ráno byla u mne, proč nepřišla odpoledne?“ –
25 Vždyť zřídka kdy ke mně chodívá odpoledne. – Proč ale právě dnes nepřišla?“ Ty a podobné námitky budily se ve mně. Nemoha se konečně zdržeti, spěchal jsem do jejího bytu. Byla doma. Zdálo se mi, že jest dnes oupravněji ustrojena než jindy; pozdě jsme se rozloučili. Já jí činil
30 výčitky; ona plakala, že jí nevěřím. Uvěřil jsem opět, ač ne docela. Šel jsem a celou noc jsem strávil v loďce za Lido v otevřeném moři. Den nato šel jsem odpoledne do bytu jejího, abych se přesvědčil, je-li doma. – Od té strany, od zahrad Napoleonských přicházel cizinec, jehož jsem tak

tuze nenáviděl. Ve mně se rozmáhala strašlivá bouře. Spěchal jsem, ano běžel jsem k bytu jejímu. Příbuzní její všickni byli před domem. Kvapně se ptám, jest-li doma. Řekli, že ano. Vejdu v sednici.

Na stole byly poházeny ozdoby vlasů jejích, její šátek a tak dále. Ona ležela na posteli. Spala, aneb se stavěla spáti. Já ji vzbudil, a planoucí na ni upřev zrak, ptal jsem se, zdali zde žádný nebyl? – Ona pravila, že žádný. Ptal jsem se důtklivěji. Plakala opět, že jí nevěřím.

Já jsem odběhl; ve mně pálal strašlivý plamen nejžhavější žárlivosti. Noc jsem strávil v strašném kanálu d' Orfana; bylo to na hrobě nešťastného otce. Ráno jsem opět byl pod Ponte Rialto. Ona nepřišla; myslil jsem, že se hněvá. Odpoledne jsem zůstal pod Ponte Rialto. Ona nepřišla. Byl večer. Déle jsem nemohl vydržeti, běžel jsem do bytu jejího. Táži se po ní. Ráno časně odešla a nevrátila se posud. Běžím do hospody cizince. Ráno odploul s nějakou ženštinou do Tržiště, a žádný nevěděl, odkud jest. Já byl zničen. Zejtra ráno ploula jiná loď do Tržiště; k ní jsem se dal za plavce, aby mě převezli na druhý břeh Adriatického moře. Jitra jsem se nemohl dočekatí. – Posledně jsem se v loďce své kolíbal přístavem venetským. Zrána jsme vyplouli; protivný vítr nás zdržel a teprv třetí den byli jsme v přístavu tržištském. Jak možno rychle spěchal jsem Tržištěm, vzhůru, dolů – nadarmo. Až k večeru na dotazování mé slyšel jsem, že nějaký cizinec, který ode mne popsanému byl podobný, s nějakou dívkou jel vzhůru po silnici k Ljubljani. Spěchal jsem vzhůru na silnici. Na Občině zastavil jsem krok, ohlížeje se, kterou se obrátili stranou. „Kam spěchám? Zdaž je dohoním? –“ tázal jsem se hlasitě sám sebe.

Hluboko pode mnou ležely zahrady tržištské, vinice Občiny, a kvetoucí kaštiny stály vzhůru do kopce nad nimi. Při moři se bělaly stavení tržištské, za nimi se táhlo

daleko pohoříorské. Hluboké mlhy valily se po hladinách moře, slunce již dávno bylo stopeno v ní. Zdálo se mi, že musím skočiti dolů, do bezedné hlubiny tichých vod. Sepjal jsem ruce; nevolně zvedl jsem pravici k večernímu nebi a strašlivá přísaha pomsty nesla se z ust mých nade temné moře. – Ještě jednou pohlídl jsem dolů – a naposledy spatřil jsem moře; – od těch časů neviděl jsem je více!

Spěchal jsem dále a dále v šířím světě, bez cíle, bez konce! –
10 Posléze jsem se octl ve sboru cikánů a až podnes bloudím cizou mi zemí, daleko, daleko od krajů svých, povržený, neznámý; nic – nic mi nezůstalo z časů předešlých, než strašlivé upamatování, než plamenná pomsty žádost, nic – nic! –

15 Ó Venecia! Venecia! dobrou noc! –

Temná noc, chladná noc mě obklíčila teď v pustém lese, domovu mém. – Lodičko má! kolíbáš-li se ještě na vlnách při Ponte Rialto, či již snad rozkotána se rozplýváš v jednotlivých prknách, ven – ven – v daleké moře –? – Samoten teď sedím při dohořívajícím ohni, dopisuje tento strastiplný list; kolem mne spí druhové moji, nade mnou tuhnou hvězdy ubledlé. Všecko spí; – tichoť dalekým lesem, já jen nespím, já a paměť má a pomsty žádost horoucí. – Kdy usne paměť má? – Kdy uhasne moje žádost pomsty?“ –

25 Až potud list starého cikána.

Teď již usnula paměť jeho, teď uhasla pomsty žádost horoucí. – Na vysokém čekanu usnul i on, hluboký mír chovala prsa oběšence. Mrtvé oko bylo obrácené v stranu jižní, hlava jeho skloněna ku krajům otčiny jeho. Bledá
30 tvář jeho byla pokojna. Lehký větřík – ode strany jižní zavívaje – přelétal mu šedivými vlasy.

Venecia! byla mu poslední myšlenkou a jeho hrobem cizí bude země.

Patrz na młodzieńca, w samej krasie wieku!
 Ledwo zabłysnął na obszarach świata,
 już pierś jego lodowata.
 Tonąc w brudnych uciech steku
 żyje samotny wśród ludzi.

5

Korsak

Duch strętwiały pamięć straci,
 i za-umrze sam
 - - - - -
 bez nadziei, bez swobody,
 rozstawał się - - - -

10

Ludwik Jabłonowski

Malá rovina byla mezi nevysokými pahorky nade vcho-
 dem často dotknutého oudolí. Dozrávajícího obilí zlaté 15
 klasy skláněly se kolem ní u večerního větru lehkém vání
 a šepot jejich – co tichá, večerní hudba k zpěvu přeléta-
 jících mušek – kolíbal se v zamyšleném snění nade nízkou
 trávou, jenžto nové hroby starého žida a dcery jeho při-
 krývala. Porůznu na této rovině vyhlíželo z polou uschlého 20
 drnu šest hrobových kamenů, obyčejných na hrobech
 hebrajských; a tři mladé stromky se kolíbaly v dlouhém
 stínu po truchlivé půdě.

Zapadajícího slunce zbrunatnělá zář vysílala jednotlivé
 plamenorudé papršky hustými klasy na tichou rovinu a 25
 jednodenních mušek míhavé hejna houpaly se nad květou-
 cími mezemi v okruh hřbitové půdy. – Hluboko zahrabané
 srdce obklopilo hluboké ticho a hluboké ticho sídlilo na
 umírajícím papršku slunce nade říší smutku.

Mladý Valdemar – v šatu, v jakém po prvé byl přišel 30
 v krajinu tuto – seděl, či spíše ležel hlavou na mezi k vý-
 chodu této rovinky opřený a při něm rozlámaný hudební

nástroj jeho mezi houpajícími se slzami Panny. Zásvit
loučícího se slunce dlel na smutném obličej; – leč papršek
jeho nenalezl žádnou slzu v očích opuštěného. Případnost-
mi tak strašnými, jaké potkaly jej v dnech těchto, umořeni
5 vymřeli citové jeho; – tak se aspoň zdálo. Pokoj hrobový,
zdálo se, v srdci jeho si rozbil blahodatný stán.

On se loučil s první a poslední milenkou života svého
a smutek jeho byl mírný. On jí nezáviděl odpočinutí ne-
skončené po strastech tak bouřlivě zmítaného života; neb
10 i jeho vyvrhla strašlivá bouře – rozkotavši koráb, jenž jej
měl do zaslíbené uvéstí země –, i jeho vyvrhla na ostrov
hlubokého ticha; – on byl vyzdvižen, povýšen nade všechny
vášně a náruživosti dnů lidských. Pohlednutí na obličej
jeho bylo by v okamžení tomto utišilo bouři v prsou jednoho
15 každého, který ještě tonul ve vlnách zbouřeného žití.

Zdálo se, jako by v krásném obličejí jeho smutek jen ze
zvyku dlel, jen z obyčeje bydlela truchlivost v půvabných
tazích a tichost mírnila známky její jako převěšený závoj.

Ač mladá, přece nanejvýš velebná v okamženích těchto
20 byla jeho tvář. Usta jeho se nepohnula; ani v nejtišší šepot
nerozplouly se myšlenky jeho. Temnomodré oko – v hlu-
boký blankyt obráceno – stíhalo lehké obláčky, jenž co
bílé beránky plouly po milostném modru večerního nebe;
až tam, kde v jasnějších planulo barvách proměňující se
25 víc a více, až na obrubě obilné pažití se zapadajícím slun-
cem v jednu temnomodrou splynulo zář. Zdálo se mu, že
Lein duch v posledním vzdechu se rozplynuv, obklíčil
v modrém povětří – v růžových červáncích kouli zemskou;
a že časem i duch jeho – taktéž se rozplynuv – vjedno se
30 spojí s ním u velikost božskou. Tak seděl asi půl hodiny;
bylo to poslední loučení.

Jemu nelzelo v krajině této zůstat; buď pro příhody
zběhlé v okřílku tomto, buď že toulavému zvykl životu,
anebo z jiných příčin – nevím. – On učiniv své poslední

pořízení uspořádal své záležitosti; a žádnému nic neprojeviv umínil co mladý cikán se vrátiti v širý svět. Zde jedině na hrobě Ley byl se rozloučiti aneb upevniti v oumyslu svém.

Dole před židovou chaloupkou seděl u večerním tichu krásného dolu starý Bárta. On a Judita obdrželi židovu chaloupku, která po smrti židově zpět byla připadla vrchnosti. Bárta se o ni hlásil a – z ohledu jeho služby, kterou v bitvách nebožtíkovi hraběti proukázal, jakož i z té příčiny, že ji na ten pád, kdyby zpět připadla vrchnosti, měl přislíbenou – také ji obdržel. Byl však dle vůle mladého pána povinován každého příchozího, který by u něho přenocovati chtěl, zdarma vyčastovati, k čemuž ročně ze zámku jisté peníze měl vykázané.

Teď seděl blažený Bárta před svojí chaloupkou, ve své zahrádce. Skleničku před sebou maje, rozjímal, jak všem příchozím a hostům svým strašlivé příhody francouzské války před i za Rejnem, na i v Rejnu bude hlásati, co zatím Judita v chaloupce při malém ohničku večeři připravovala, časem k němu vycházejíc. Vypravujícího Bártu hlas rozléhal se v oudolí.

Vtom bylo – nad ním po pěšině kolem starého hradu do oudolí vedoucí – zdlouhavé, ale silné kroky slyšeti a jednotlivé kameny valily se hustým křovím s náramným rachotem v dol. Žádného však pro husté kolem stezky křoví nebylo viděti. Teď umlkly kroky; pocestný musil kráčet po měkké půdě. Bárta poslouchal.

Ticho bylo dalekým, krásným dolem; brunatné nebe bylo nad ním od jedné jeho strany k druhé rozepjato a v temnějších barvách stínily stromy po skalínách a dolem kol jezera, po jehožto hladině se bělaly lilie vodní. V temné křovině u potoka časem milostně zaklokotal slavíka zpěv a z protějších skal, kde plačící břízy se skláněly nad střechami zpustlého města, ozývalo se osamělé kukačky jednozvučné volání. Lehký kouř polétoval nad chaloupkami,

malé ohničky svítily z jejich otevřených dvířek a se zpěvem hnali pastevcí stáda svá v tiché stáje.

Bárta poslouchal. Teď bylo slyšeti kroky dolem pod chaloupkou, – teď na lávce přes potok; pro husté křoví však až
5 posud žádného nebylo viděti. Bárta již chtěl volati, domnívaje se, že některý pocestný nevědomě minul jedinou jeho hospodu. Vtom ale postava nějaká přecházela pěšinou od chaloupky k chaloupce vzhůru do kopce po druhé straně. Časem zmizela za vystupujícími skalinami; časem ji opět
10 bylo viděti, ona zastiňujíc ohničky jejich mýjela dvěře nízkých chaloupek.

„Judito! Judito!“ volal Bárta. Ona přiběhla. „Viz, není to tamو mladý pán náš – na mou věru – v oděvu cikánském?!“ volal Bárta. „Ano, v oděvu cikánském! aj, aj –
15 jak? kdo se opovazuje?“ – „Judita přistínila zraky rozevřenou nad čelem rukou a hleděla na protější pěšinu. Ano – byl to on, mladý Valdemar, hrabě z Borku, – teď opět přecházel se sklopenou hlavou kolem poslední chaloupky. Zvolna kráčí výš a výš.

20 Teď jest na kopci. – – Neohlídnul se na krajinu rodnou; dále – dále odchází. –

Kolem něho květoucí lučiny, ourodné pole, modré lesy, jeho vlast, jeho dědictví. V dálce temné hory – valící se co zsinalé vlny k růžovému nebi a jako zkrvavělým obláčkům
25 – loučily se s osamělým poutníkem. On nic nevidí; – dále – dále odchází.

Dlouhá silnice táhne se rovinou; daleko – daleko, až v dálce – co zavřená řeka – v temné padá hory. Po ní daleko – daleko odchází.

30 Odešel v šířý svět mladý cikán. Nechť ho Bůh doprovází!